

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1944.

Andra kammaren.

Nr 18.

Lördagen den 13 maj.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 6 innevarande maj.

§ 2.

Herr talmannen meddelade, att herr Lindmark, som sedan riksdagens början på grund av sjukdom varit hindrad att deltaga i riksdagsgöromålen, denna dag intagit sin plats i kammaren.

§ 3.

Herr statsrådet *Quensel* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 253, angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.; och nr 265, med förslag till brandlag och brandstadga m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 4.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 263, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 6 § förordningen den 17 juni 1938 (nr 384) angående rätt för svenskt aktiebolag och svensk ekonomisk förening att vid taxering till kommunal inkomstskatt samt statlig inkomst- och förmögenhetskatt åtnjuta avdrag för avsättning till konjunkturinvesteringsfond, m. m.

§ 5.

Föredrogs den av herr *Blombäck* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, angående vissa påstådda missförhållanden i avseende å fullgörandet av arbetsgivares uppgiftsskyldighet vid inkomsttaxeringen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6.

Föredrogs den av herr *Lundh* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, angående övervakningen och kontrollen av ordningen i och invid internerings- och utbildningslägren för flyktingar inom landet.

Kammaren biföll denna anhållan.

Andra kammarens protokoll 1944. Nr 18.

§ 7.

Föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 419, inefattande inbjudan till andra kammaren att förena sig med första kammaren i dess denna dag fattade beslut, att ett särskilt utskott, bestående av tjugufyra ledamöter, tolv från vardera kammaren, skulle tillsättas för behandling av ej mindre Kungl. Maj:ts proposition, nr 265, med förslag till brandlag och brandstadga m. m. än även de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i omedelbart samband därmed stående frågor; och beslöt kammaren antaga berörda inbjudan.

Härefter lämnades på begäran ordet till

Herr **Jonsson** i Skedsbygd, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig föreslå, att kammaren måtte besluta att till detta särskilda utskott välja lika många suppleanter som antalet suppleanter i statsutskottet eller således aderton.

Denna hemställan bifölls.

På förslag av herr talmannen, som förklarade sig hava om tiden för valen samrätt med första kammarens talman, beslöt kammaren att vid plenum onsdagen den 17 innevarande maj förrätta val av ledamöter och suppleanter i det särskilda utskott, som på grund av kamrarnas nyss fattade beslut skulle tillsättas.

§ 8.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av väckt motion om viss ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsatsets fullgörande, m. m.; och

nr 22, i anledning av väckta motioner om revision av tryckfrihetslagstiftningen m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets övertagande av vissa städers förpliktelser beträffande innehavare av befattningar, vilka vid upphörande av rådhusrätterna i samma städer komma att indragas, m. m.;

nr 129, i anledning av väckta motioner om anslag till statens järnvägars personals idrotts- och friluftsvksamhet;

nr 130, i anledning av väckt motion angående utredning om behovet av nya järnvägsförbindelser i Norrland;

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsfrågor berörande staden mellan broarna samt Riddarholmen i Stockholm m. m. jämte i ämnet väckt motion; och

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tolfte huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1944/45 till allmänna indragningsstaten;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1944/45 jämte i ämnet väckta motioner;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 48, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående försäljning till telegrafverket av riksbankens fastighet i Vänersborg;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall i anledning av yrkessjukdom m. m., i vad avser punkt 6 angående livränta till Svea Osine Konstantia Larsson; och

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående årligt understöd åt vissa arbetare vid Salsåkers sågverk m. fl.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av väckta motioner angående viss ändring av 13 § lagen om förenings- och förhandlingsrätt; och

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nya moratoriebestämmelser för värnpliktiga m. fl.;

jordbruksutskottets memorial och utlåtanden:

nr 35, med överlämnande till riksdagen av förteckningar över av domänstyrelsen försälda hemman och lägenheter;

nr 36, med överlämnande till riksdagen av departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar m. m. av fast kronoegendom;

nr 45, i anledning av väckt motion angående utredning om åtgärder för försörjning av Holmön i Sävars socken med elektrisk kraft;

nr 46, i anledning av väckta motioner angående utbyggande av den inhemska kvävegödningstillverkningen under statlig medverkan;

nr 47, i anledning av väckt motion angående förbättrade bestämmelser om utmärkning av och skydd för fiskredskap mot översegling, m. m.;

nr 48, i anledning av väckt motion angående revision av gällande jaktlag, jaktstadga och fridlysningsbestämmelser, m. m.;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en försöksgård i Norrbottens län, m. m., jämte en i ämnet väckt motion;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande jordbruksdepartementet gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till ersättningsanskaffningar och förnyelsearbeten för statens reproduktionsanstalt för budgetåret 1944/45, m. m.;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kris-tillägg för budgetåret 1944/45, såvitt angår nionde huvudtiteln;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44, såvitt angår jordbruksärenden; och

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bidrag till lin- eller hampperedningsanläggningar m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 10, i anledning av motion angående utredning om åtgärder i syfte att förbilliga byggnadskostnaderna; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 9, i anledning av väckt motion om modernisering av almanackans namnlängd.

§ 9.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 270, i anledning av väckt motion angående åtgärder till snabbare fyllande av under valperiod uppkommen ledighet inom riksdagens kamrar;

från statsutskottet:

nr 261, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till Häradsrätterna: Reseersättningar till nämndemän jämte i ämnet väckta motioner;

nr 262, i anledning av väckt motion angående resekostnads- och traktamentsersättning till icke lagfaren ledamot av övervakningsnämnd;

nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till Krigsrätterna: Avlöningar, m. m.;

nr 264, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till kostnader enligt 19 § i lagen om försäkring för olycksfall i arbete m. m.;

nr 265, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall i anledning av yrkessjukdom m. m.;

nr 266, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till landsfiskalerna m. fl.;

nr 267, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till inventering av typskogar m. m.;

nr 268, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kostnader för allmänna fastighetstaxeringen år 1945; och

nr 269, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till statens organisationsnämnd m. m.;

från jordbruksutskottet:

nr 271, i anledning av väckta motioner om ändrade grunder för fördelning av kostnad för byggande och underhåll av skogsvägar; och

nr 272, i anledning av väckta motioner angående rationell yrkesutbildning inom skogsbruket m. m.; samt

från riksdagens kansli:

nr 245, angående bakteriologiska undersökningar av dricksvatten; och

nr 246, angående alkoholistvårdsproblemen.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Fru *Nordgren* avlämnade en av henne undertecknad motion, nr 517, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 262, angående anslag till prisrabatter till vissa livsmedel m. m.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.10 em.

In fidem
Sune Norrman.

Tisdagen den 16 maj.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 9 och den 10 innevarande maj.

§ 2.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet propositionen, nr 253, angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.; samt

till andra särskilda utskottet propositionen, nr 265, med förslag till brandlag och brandstadga m. m.

§ 3.

Föredrogs och remitterades till statsutskottet den på bordet liggande motionen nr 517 av fru *Nordgren*.

§ 4.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 21 och 22, statsutskottets utlåtanden nr 128—132, bevillningsutskottets betänkanden nr 34—36, bankoutskottets utlåtanden nr 48—50, andra lagutskottets utlåtanden nr 36 och 37, jordbruksutskottets memorial och utlåtanden nr 35, 36 och 45—54, andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 10 samt andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 9.

§ 5.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 273, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av beställningar för långtjänstunderbefäl vid armén och kustartilleriet m. m.;

nr 274, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående penningbidrag och premier åt värnpliktiga m. m.;

nr 275, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag m. m.;

nr 276, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av aktier i Stockholm—Västerås—Bergslagens nya järnvägsaktiebolag;

nr 277, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av rättsmedicinalväsendet;

nr 278, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1944/45 till bidrag till fiskares försäkring;

nr 279, i anledning av väckta motioner angående förbättrande av skogsarbetarnas bostadsförhållanden;

nr 280, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till tullverket; och

nr 281, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1944/45 till förbättrande av bostadsförhållandena m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

§ 7.

Herr *Lindberg* avlämnade en av honom och herr *Cruse* undertecknad motion, nr 518, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 258, angående vissa anslag till socialstyrelsen.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.05 em.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 17 maj.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Riksdagsledamot fru *Hildur Humla* är på grund av sjukdom f. o. m. 15 maj 1944 tills vidare oförmögen att delta i riksdagsarbetet; intygas.

Stockholm den 16 maj 1944.

Rudolf Brandberg,
leg. läkare, överläkare vid Södersjukhusets kir. avd.

Kammaren beviljade fru Humla ledighet från riksdagsgörömlen tills vidare från och med den 15 innevarande maj.

§ 2.

Herr statsrådet *Rubbestad* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 268, med förslag till civilförsvarslag, m. m.; och
nr 269, med förslag till avlösningsreglemente för personal i det allmänna civilförsvaret, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

I enlighet med kammarens beslut den 13 innevarande maj företogs nu val av 12 ledamöter i andra särskilda utskottet. Därvid avgavs 143 godkända

valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

Herr *Olovson* i Västerås,
 » *Staxäng*,
 » *Mårtensson*,
 » *Pettersson* i Dahl,
 » *Andersson* i Tungalsta,
 » *Persson* i Tidaholm,
 » andre vice talmannen *Carlström*,
 » *Lindberg*,
 » *Håstad*,
 » *Hall*,

fröken *Öberg* och
 herr *Mattsson*.

Dessa personer hade alltså utsetts till ledamöter i andra särskilda utskottet.

§ 4.

Anställdes val av suppleanter i andra särskilda utskottet. Därvid avlämnades 118 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

herr *Gustafson* i Dädesjö,
 » *Ljungberg*,
 » *Larsson* i Julita,
 » *Carlsson* i Bakeröd,
 » *Akerström*,
 » *Andersson* i Mölndal,
 » *Skagerlund*,

fru *Skoglund-Lindblom*,
 herr *Nilsson* i Göingegården,
 » *Thapper*,
 » *Levin*,
 » *Lundh*,
 » *Brandt*,
 » *Pettersson* i Ersbacken,
 » *Grym*,
 » *Boman*,
 » *Andersson* i Gisselås och
 » *Svensson* i Vä.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter i andra särskilda utskottet.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag angående de i §§ 3 och 4 här ovan omförmälda valen.

§ 6.

Herr statsrådet *Sköld* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
 nr 271, angående tillsättande av länsombud för krigsmaterielverket; och
 nr 277, angående anordnande av vissa ammunitionsförråd m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 7.

Svar på fråga. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**, som anförde: Herr talman! Herr Karlsson i Granebo har till mig riktat följande fråga:

Har regeringen för avsikt att vidtaga sådana åtgärder eller framlägga sådant lagförslag, som trygga arbetet vid sockerbruken och landets behov av socker, på samma sätt som tvångsåtgärder 1941 förbereddes gentemot betodlarna?

Till svar å den ställda frågan vill jag meddela, att enligt min uppfattning skillnaden i ståndpunkter mellan sockerbolaget och dess arbetare är ganska ringa. Därför borde en sammanjämkning enligt de vid tvister på arbetsmarknaden gängse metoderna kunna ske, innan strejken får så allvarliga följder, att tillgodoseendet av landets behov av socker skulle äventyras. Att nu vidtaga mera drastiska åtgärder synes icke vara påkallat.

Härefter yttrade:

Herr **Karlsson** i Granebo: Herr talman! Jag vill till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet uttala mitt tack för det avgivna svaret. Det svar jag fått på min fråga belyser emellertid icke, enligt vad jag kan förstå, frågan på ett uttömmande sätt. Det finns nämligen även andra meningsriktningar i saken. Jag tänker då närmast på den debatt, som hölls här år 1941, då man förberedde och beslöt en lagstiftning för att trygga landets försörjning med socker. Vid den tidpunkten voro jämväl meningarna delade. De flesta av denna kammarens ledamöter insågo dock, att situationen var sådan, att en lagstiftning vore nödvändig som beredskapsåtgärd. Detta lagförslag mottogs, för att använda ett mildt uttryck, med blandade känslor av betodlarna. De ansågo för sin del, att lagen skulle bli alltför hård mot denna grupp. Vi, som känna dem närmare, ha ganska svårt att övertyga denna grupp om nödvändigheten av denna lagstiftning. Vi måste då försöka övertyga dem med den bästa motiveringen, som vi kunde åstadkomma vid detta tillfälle, och det var just vad statsministern yttrade innan beslut fattades om denna lag. Jag ber att få citera detta statsministerns yttrande på tal om hänvisning till beredskapslagstiftningen. Han sade: »När regeringen har begärt dessa fullmakter, så har det också varit alldeles klart, att regeringen är beredd att använda dem, om så skall bli nödvändigt, och använda dem utan hänsyn till vilken samhällsgrupp som ställer sig upp mot det allmänna intresset. Det kan icke råda någon skillnad.»

Man läser ofta i socialdemokratiska tidningar, att det inte skulle finnas någon direkt likhet mellan den situation, som förelåg 1941, då tvångslagen mot betodlarna utan någon större tvekan framdrevs, och den förhandenvarande sockerbrukskonflikten. Naturligtvis äro fallen inte identiska. Men likheterna äro övervägande. I bägge fallen gällde det en för folkförsörjningen livsviktig produktion. I bägge fallen hade vederbörande part vid de tidigare förhandlingarna fått sina fordringar delvis realiserade: betodlarna en viss prishöjning och sockerbruksarbetarna en viss ökning av timlönen. Och verkningarna av en långvarig sockerbrukskonflikt kunna bli de allvarligaste för de svenska hushållen och för de industrier, som behöva socker som råvara eller ingredienser i tillverkningen.

Att döma av de meddelanden, som lämnats offentligheten, äro våra sockerlager inte särskilt stora. Det vill för övrigt förefalla, som om lagerbehållningen även ur beredskapssynpunkt är vida mindre betryggande än man tidigare velat tro. Men hur går det, om strejken får fortgå länge? Redan ha stora chokladfabriker måst slå igen. I minuthandeln börjar det bli ont om socker, säges det. På restaurangerna ha inskrängningar måst företagas. Tusentals konditorier ställas inför betydande besvär eller svårigheter. Och hur går det med syltningen i

Svar på fråga. (Forts.)

höst, om våra lager länspumpas? Och hur försvagas inte i så fall vår allmänna krigsberedskap?

Jag kan därför inte underlåta att fråga, helst statsministern eftersom han är närvarande, hur regeringen ämnar förfara, därest konflikten drar ut på tiden. Ämnar regeringen även då stå passiv?

Ett positivt svar på denna fråga skulle säkerligen hälsas med stor tillfredsställelse i alla läger. Det skulle framför allt visa, att regeringen inte mäter med olika mått, när det gäller olika samhällsgrupper. Det är inte bara betodlarna, som äro intresserade av ett svar på denna fråga; även tandläkarna, som i fjol utan någon betänksamhet från majoritetshåll ålades tjänsteplikt, d. v. s. en tvångslag, måste ha samma intresse.

Jag vill i förbigående framhålla, att jag såväl när det gällde betodlingen som när det gällde folktandvården röstade för regeringsförslagen. Det skedde trots stora principiella betänkligheter men därför att jag ansåg, att samhällets intresse ytterst måste stå över och gå före den enskildes. Så måste även ske, när det gäller sockerbruken. En part kan inte få utnyttja tvångsläget inom folkförsörjningen för att diktatoriskt hävda och genomdriva sina krav, kosta vad det kosta vill för folkhushållet, för övriga arbetargrupper och för vår ekonomiska försvarsberedskap. Detta kan inte vara den samhällsanda, om vilken det så ofta talas eller åtminstone talats.

Jag vill nöja mig med dessa reflexioner. Jag tror, att dessa träffa problemets kärnpunkt. Eljest har frågan även en penningpolitisk sida. En allmän löneförhöjningskampanj nu måste stå i bestämdaste motsättning till den sedan två år förda prisstoppspolitik. Faran för inflation blir åter hotande, om löneskruven sättes i gång. Och tidigare har det alltid hävdats, inte minst från arbetarhåll, att verkningarna av en inflation alltid bli svårast för löntagarna, d. v. s. arbetarna. Jag har ingen anledning att yttra mig om löneläget inom sockerindustrien, utom att jag än en gång vill hänvisa till att förlikningsförslaget inrymde en viss lönestegring. Men det kan inte kallas en konsekvent och fast penningpolitik, om en samhällsgrupp just på sitt avsnitt av näringsfronten tillåtes utnyttja samhällets svaga motståndskraft för att driva in en kil i prispolitiken. Måhända kommer det att svaras, att jordbrukets priser tidigare under krisen delvis justerats uppåt. Jag vill härpå blott svara, att jordbruksregleringen under kriget varit ett instrument i statens hand att hålla livsmedelspriserna nere och hindra en oskäligen prisstegring.

Med dessa reflexioner ber jag ännu en gång få tacka för det svar, som jag erhållit från statsrådet. Men jag måste hävda, att läget är sådant, att kanske kraftigare medel måste brukas av regeringen, om rättelse skall komma till stånd.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag skall icke för min del förlänga debatten nämnvärt. Jag vill endast påpeka, att den ärade frågeställaren förklarade, att det icke kan tillkomma en part att diktatoriskt bestämma t. ex. över vår sockerförsörjning. Jag vill då erinra honom om, att det är ej på *en* part utan på två parter som en uppgörelse hänger. Hela denna metod att vid en lönekonflikt förklara, att det alltid är arbetarna, som uppträda som diktatorer, kan jag för min del icke anse vara riktig. Vid varje lönekonflikt finnes det två parter. Sedan är det klart som dagen, att man kan säga, att den ena parten t. ex. är mera omedgörlig än den andra. Men i själva verket blir det yrkande, som ställes, till sin effekt att *regeringen* skall diktatoriskt fastställa, vilken löneförhöjning, som får äga rum för sockerbruksarbetarna. En sådan ståndpunkt har regeringen, mig vederligt, hittills icke tillåtit sig intaga i konflikter på arbetsmarknaden. Frågan

Svar på fråga. (Forts.)

om vad som skall ske, om det icke går att finna en lösning på fredliga vägar, ja, den frågan få vi se om vi kunna besvara vid den tidpunkt, då det kan konstateras, att en sammanjämkning icke visat sig vara möjlig, och den tidpunkten är ej inne för närvarande.

Beträffande frågan om framläggande av lagförslag vill jag säga, att det är ju ej för riksdagen obekant, att en sådan åtgärd är överflödigt eftersom det finns en tjänstepliktslag, som kan tillgripas. Denna lag var icke tillämplig på betkonflikten 1941. Är det så, att statsmakterna finna läget vara sådant, att den behöver tillgripas, så är ju alltså själva beredskapslagen färdig för ett dylikt fall. För min del är jag övertygad om, att det icke skall visa sig behöfligt att i detta fall tillgripa några drastiska åtgärder. Jag tror, att de kommande veckorna skola visa, att mina förhoppningar äro välgrundade.

Herr Paulsen: Herr talman! Då detta är en enkel fråga vill jag endast säga ett par ord.

Det har gjorts jämförelser mellan betodlarnas aktion 1941 och sockerarbetarnas aktion nu. Den jämförelsen är icke riktig. Betodlarna hade den gången blivit erbjudna mycket bra pris och är efter år fått förhöjning, under det att sockerarbetarna stått på samma punkt i flera år. Deras avlöning är därtill dålig. Dessa arbetare höra till de sämst avlönade arbetargrupperna i landet. Hade det varit så, att sockerbolaget varit ett fattigt bolag, som icke kunde betala sina arbetare hyggligt, ja, då hade man ingenting sagt därom, ty där ingenting finns att taga, där har kejsaren förlorat sin rätt. Sockerbolaget är, som sagt, icke något fattigt bolag, det är tvärtom ett rikt bolag. Se bara, sådana höga arvoden bolaget giver sina styrelseledamöter, och sådana avlöningar det giver åt sina högsta tjänstemän. Se, hur de rationalisera och ändra om på fabrikena. Titta på sockerbolagets fabrikskontor i Arlöv! På tio år har kontoret blivit upp och nedvänt tre gånger, och jag vill lova, mina damer och herrar, att det är fint där. Mycket fint! Om ni gå in på Skandinaviska bankens eller på Svenska Handelsbankens huvudkontor i Stockholm tycka ni nog, att de ha trevliga kontor, men i jämförelse med sockerbolagets kontor i Arlöv äro de som fattighus.

Sedan ni ha sett er omkring i fabrikena, tag då och gör en titt in i arbetarnas hem och undersök hur de kan ha det med den ringa avlöning de ha. Då skola ni kanhända få en föreställning om hur det skall kännas för dessa människor, som se vilket överflöd som råder på sockerbruken. Där har man slungat ut pengar, men man har inte råd att betala arbetarna hyggliga löner. Dessutom får sockerbolaget hjälp på alla sätt. Det får billiga lån från staten — jag har åtminstone i minne ett lån på femtio miljoner kronor från staten, till 1 procents ränta! Och staten hjälper sockerbolaget att betala betodlarna. Jag har alltjämt i färskt minne hur det gick till när detta bolag bildades. Hela sockerbolagets egendom var värd sammanlagt 38 miljoner kr. Men man hade mycket pengar den gången, man hade gjort stora förtjänster, och man var rädd för att staten skulle lägga sig i detta. Man ville därför skaffa ett aktiekapital, som inte skulle ge större avkastning än en nått ränta.

Då fastställde man aktiekapitalet till 135 miljoner kr. Denna väldiga »urvattning» pågick några år, men aktiekapitalet blev så småningom ett lik i lasten och man skrev ned det. Jag minns inte om det var med 60 miljoner — jag vågar inte stå för den siffran — men faktum var att aktierna skrevos ned ifrån 100 kr. till 60 kr. per styck. På dessa aktier betalar man nu sex %! När man vet, att de gamla aktieägarna fingo mängder av sådana aktier — de ha naturligtvis prånglat ut en hel del på andra händer också — förstår

Svar på fråga. (Forts.)

man vilken ränta dessa människor ha på sina pengar, de som ha huvudparten av sockerbolagets aktier.

Sockerbolaget vill inte betala arbetarna en hygglig lön — det har man aldrig velat, inte åt betodlarna heller; en sådan ha de fått först sedan staten börjat blanda sig i saken. Jag har varit med om att odla betor till ett pris av 1:35 för 100 kg, och arbetarna betalades uruselt. Men samtidigt utbetalade vissa sockerbolag — det var nämligen då inte ett enda bolag utan en priskartell — en ny aktie för varje aktie som fanns i bolaget och dessutom 15 à 20 %. Så har sockerbolaget handlat i alla tider, och så handlar man även nu. Man försöker hålla sina arbetare nere på en så låg standard som möjligt.

Nu kommer herr Karlsson i Granebo med sin fråga, han som ingenting känner till om sockerarbetarnas förhållanden, som kanske inte ens har sett ett sockerbolag — han är oskyldig i det avseendet. Han vet ingenting om det han talar om, och därför kan han komma fram med sådan pretentioner, allt för att försöka få regeringen att tvinga sockerarbetarna att återuppta arbetet. Jag anser för min del, att det skulle vara mycket olyckligt om de gjorde det. Sockerbolaget bör vara skyldigt att betala sina arbetare en ordentlig lön och att självt göra upp med sina arbetare, även om det skulle gå ut över aktieägarna.

Herr Karlsson i Granebo: Herr talman! Herr statsrådet framhåller, att jag i mitt anförande endast skulle ha stämplat den ena parten såsom osolidarisk i detta fall. Men så är ingalunda förhållandet. Saken är ju den, att Kungl. Maj:t har tillsatt en förlikningskommission, och denna förlikningskommission har framlagt ett medlingsförslag. Detta förslag har godkänts av arbetsgivarparten. Därmed är den andra parten, som inte kunnat godta detta, den närmaste anledningen till att konflikten fortsätter.

Jag skulle också vilja framhålla, att när det gäller en sak som denna, då medling har förekommit och ett medlingsförslag har förkastats, har läget förvärrats. Det är nämligen inte så lätt att i andra hand komma fram med ett nytt medlingsförslag, som kullkastar det tidigare avgivna. Även denna omständighet har tillspetsat situationen härvidlag och gör det svårare än det var tidigare att lösa denna konflikt.

Herr Hammarlund: Herr talman! Jag är något förvånad över denna debatt. då talmannen ju särskilt har vädjat till oss att endast tala i ett par minuter. På grund av denna vädjan från talmannen kommer jag inte att uttala mig i sak, då det här inte bara är sockret det rör sig om utan även om så många andra stora problem. Det gäller exempelvis fodret till våra husdjur, som vi inte kunna få fram på grund av denna strejk.

Jag skall som sagt inte uttala mig i sakfrågan utan förbehåller mig rätten att väcka en interpellation, så att vi kunna få denna fråga klarlagd i hela dess vidd.

Herr Andersson i Malmö: Herr talman! Jag beklagar, att detta ärende inte kunnat bli föremål för en interpellation utan endast för en enkel fråga. Hade det gällt en interpellation hade debatten kunnat omfatta allt som har sammanhang med detta spörsmål. Nu har herr Hammarlund utlovat, att en interpellation i ämnet skall komma, och jag skall därför inskränka mig till att yttra endast några få ord.

Såvitt jag förstår önskade frågeställaren, att staten skulle tillgripa vissa åtgärder för att förhindra den strejk som nu pågår vid sockerfabrikerna, liksom staten hindrade betodlarstrejken 1941. Jag tror knappast, att dessa fall äro analoga och att man kan göra absoluta jämförelser dem emellan. När det gällde

Svar på fråga. (Forts.)

betodlarstrejken stodo vi inför risken att förlora en hel årsproduktion; den risken löper man såvitt jag kan se inte nu.

Oavsett hur man nu ser på denna fråga måste man ta hänsyn till löneläget för de arbetare det här gäller. De regler som blivit fastställda för lönestoppet ha inte hindrat, att lågt avlönade grupper kunnat förbättra sin löneställning. Så har skett beträffande lantarbetarna och även beträffande skogsarbetarna. Hurdant är nu löneläget inom sockerindustrien? Det kan vara skäl i att i detta sammanhang angiva de lönebelopp, som utgå. I Stockholm är timlönen 1 krona 34 öre, i Göteborg är den 1 krona 26 öre, i Skånestäderna 1 krona 14 öre och på landsbygden 1 krona 6 öre. Därtill kommer då indextillägget enligt ramavtalet på 20,7 %. Jag tror, att om man ser på dessa siffror, kommer man till det resultatet, att det finns rimliga skäl för en lönehöjning.

Herr talman! När staten ingrep år 1941 och höjde betpriset från 3 kronor 10 öre till 4 kronor 10 öre per deciton 16-procentiga betor, var det enligt min mening generösa villkor, som bereddes betodlarna. Jag tror mig kunna säga, att om man ville vara lika generös mot arbetarna nu, bleve konflikten icke långvarig. I likhet med herr Paulsen tror jag, att för det kapitalstarka sockerbolaget skall det finnas möjligheter att i år visa större tillmötesgående mot arbetarna än det som framkommit hittills vid de förda förhandlingarna.

Hans excellens herr statsministern **Hansson:** Herr talman! Jag har ingen anledning att foga något till vad socialministern här yttrade. Men då herr Karlsson till mig ställde en direkt fråga, vill jag svara.

Frågan gällde, om regeringen ämnade bli passiv. På det kan jag svara, att regeringen icke är passiv. Regeringen är aldrig passiv vid arbetskonflikter utan ingriper ständigt för att åstadkomma en lösning, om konflikterna draga ut på tiden. Regeringen är i verksamhet i denna konflikt.

Jag kan härtill lägga, när man här åberopar mitt yttrande från behandlingen av betodlingen år 1941, att jag i dag liksom då oförändrat har den uppfattningen, att intet enskilt intresse får göra sig gällande på ett för samhällsintresset äventyrligt sätt. Men jag förbehåller mig att i varje fall bedöma, hur jag bäst skall kunna tillgodose samhällsintresset. Det är icke säkert, att man bäst gör det vid alla tillfällen med hot och våld.

Herr **Liedberg:** Herr talman! Såsom deltagare i debatten för några år sedan, då denna fråga eller rättare sagt en liknande var före, har jag tillåtit mig att begära ordet. Jag skall icke ingå på att bemöta herr Paulsens argumentering. Jag tror, att herr Paulsen och alla andra i det svenska folkhushållet måste vara glada och tacksamma, att företag ha råd att rationalisera. Hade detta företag icke haft det, skulle vi alla haft dyrare socker och bolagets anställda sämre löner.

Jag skall icke heller fördjupa mig i något resonemang om lönelägets större eller mindre skälighet i och för sig. Därom kan man givetvis ha delade meningar. Överhuvud taget har jag den uppfattningen, att andra kammaren knappast är ett lämpligt forum för resonemang om den saken. Jag vill bara beträffande de nu ifrågasatta lönerna säga, att det nog är så, att de enligt medlingsförslaget komma upp i samma nivå som lönerna för chokladindustriens och den kemisk-tekniska industriens arbetare. Det kan emellertid icke hjälpas, att jordbrukare alltid göra jämförelser mellan sin avlönning, sin arbetsersättning, och ersättningen för dem som leva i samma miljö som jordbrukarna. Och i den miljön leva de flesta av sockerbruksarbetarna.

Statsrådet Möller påpekade i sitt svar, att skillnaden var ringa och att därför en överenskommelse skulle kunna ske. Statsmakterna saknade, så vitt jag

Svar på fråga. (Forts.)

förstod honom rätt, enligt hans uppfattning anledning att ingripa. Det var faktiskt så, statsrådet Möller, att *skillnaden var mycket ringa även år 1941*, och det hindrade icke statsmakterna att den gången begära fullmakt för att kunna verkställa ett ingrepp. Nu svarar statsrådet Möller, att det finns redan en tjänstepliktslag, och att beredskapslagstiftningen är färdig. Det må vara gott och väl. Jag hör icke till dem som tro, att det är lyckligt, om samhället tager för vana att bli skiljedomare och fälla tvångsdomar när det gäller arbetslönerna. Det är *en sak*. Men om det gäller livsviktiga förnödenheter för det svenska folkhushållet och om det gäller för nationen omistliga värden, som stå på spel, är det, som statsministern nyss sade, statsmakternas ofrånkomliga plikt att ingripa. Jag skulle icke haft så mycket att erinra mot statsrådet Möllers svar, om statsrådet avgivit samma beslutsamma deklaration som hans excellens herr statsministern avgav 1941. Det tycker jag för min del hade varit på sin plats. Jag är glad, att en dylik deklaration kommit från hans excellens herr statsministerns sida, men hade den kommit från herr statsrådet Möller också, tror jag att misstanken, att olika grupper här i landet behandlas med olika hänsyn, blivit undanröjd. Trots hans excellens herr statsministerns så vitt jag förstår otvetydiga vidhållande av sin förklaring av 1941 tycks statsrådet Möller icke vilja ge en förklaring, att *han* under vissa förhållanden kan tänka sig ett liknande ingrepp mot en annan tredskande samhällsgrupp!

Herr Fast: Herr talman! Denna debatt är ett eklatant bevis på att det knappast går att utan en ytterligare reglering fortsätta med frågeinstitutet. Jag erinrar om att talmannen härvidlag saknar möjlighet att begränsa debatten så som det var överenskommet när frågeinstitutet infördes. Detta är byggt på ett förtroende till att kammarens ledamöter icke missbruka det. Dagens debatt bör också vara en varning mot att ställa frågor i denna form, när man vet, att den fråga man ställer är av allmänpolitiskt intresse. Jag hade tänkt tillråda någon av kammarens ledamöter att fortsätta genom att väcka en interpellation, så att man kunde få en allmän debatt till stånd, vilket tycks vara behövt. Nu har herr Hammarlund lovat göra detta. Jag tycker, att man i varje fall icke bör fortsätta debatten utan erinra sig nödvändigheten av att behandla en fråga som en fråga och icke som en interpellation.

Herr förste vice talmannen Magnusson: Herr talman! Jag riskerar givetvis att av herr Paulsen betecknas såsom en av dem som icke ha en aning om vare sig sockerbetsodlingen eller sockerindustrien. Jag måste emellertid säga, att herr Paulsens inlägg var sådant, att man fick den uppfattningen, att han, trots att han har sockerindustrien på nära håll, har ganska litet reda på sig i hithörande fråga.

Jag begärde ordet av två skäl. Det ena var det, att jag fäste mig vid att socialministern yttrade, att man icke kan från regeringens sida ensidigt fastslå, vilken ersättning den ena parten skall erhålla, när det är en konflikt rörande vad den ena parten skall betala och den andra parten skall ha i betalning. Men det var väl ändå så under betodlarkonflikten 1941, att det ensidigt fastställdes, vad den ena parten skulle ha?

Den närmaste orsaken till att jag begärde ordet var emellertid socialministerns yttrande i slutet av hans anförande, att de kommande veckorna skulle komma att visa, om hans förhoppning om avveckling av konflikten skulle gå i uppfyllelse. Jag tycker, att detta är att vara litet rundhänt i fråga om tiden. Såsom herr Karlsson i Granebo påpekade nalkas snart den tid, då sockerbehovet är stort på grund av den syltning och inläggning, som måste göras och

Svar på fråga. (Forts.)

som är av oerhörd betydelse för folkhushållet. Det behöver sannerligen icke gå många veckor, förrän sockerlagren ha blivit så små, att det kommer att högst menligt inverka på möjligheterna att tillvarata den stora skörd av bär och frukt, som vi vänta. Det skulle vara ytterligt beklagligt, om konflikten icke dessförinnan vore löst, och om vi skulle få en ytterligare ransonering av det värdefulla syltsockret.

Herr Lundell: Herr talman! Jag skall icke gå in i debatten med något längre anförande. Det var närmast herr Paulsen med sina något överdrivna uppgifter, som kom mig att begära ordet. Det föreföll av hans framställning, som om sockerbolagets huvudsakliga utgifter gingo till stora utdelningar åt aktieägarna. Jag vill av den anledningen tala om för herr Paulsen, eftersom han icke tycks ha tagit så noga reda på saken, hur det förhåller sig med bolagets inkomster och utgifter. De balansera för det sista året, som är redovisat i våra vanliga uppslagsböcker, på ungefär 159 miljoner kronor. Hur stor del av detta belopp är det som går till aktieägarna? Kan herr Paulsen säga det? 6 %, säger herr Paulsen, som står här bredvid. Det är 4,7 miljoner kronor och alltså inga 6 %, såsom herr Paulsen kanske kan räkna ut, om han anstränger sig ett tag. Dessa 4,7 miljoner i utdelning ha lämnats under alla åren ända sedan 1935. Aktierna äro spridda på en massa mindre innehavare, och man kan alltså konstatera, att en innehavare, som på sina aktier hade t. ex. 500 kronor i runt tal år 1935, även nu har 500 kronor. Man kan alltså konstatera, att han — aktieägaren — icke fått något tillägg. Han har varken fått hel eller halv kompensering för den rådande dyrtiden. Aktieägare kunna vara en hel del äldre personer, som ha försökt pensionera sig själva genom att köpa stabila aktier. De ha kommit i det läget, att de icke få något tillägg, och detta dels på grund av bolagets egen återhållsamhet i fråga om utdelningar, dels på grund av riksdagens lagstiftningsåtgärder.

Nå, herr Paulsen, om det går 4,7 miljoner kronor till aktieägarna, vart går resten? Jo, det är ganska intressant att se på uppställningen av bolagets utgifter: För det första har det åtgått 91,5 miljoner kronor för inköp av råvaran — sockerbetorna. Vart går huvudparten av detta belopp? Den får väl anses gå till arbetslöner till betarbetarna och körkarlarna m. fl. Sedan är det avlöningar och pensioner på ungefär 19 miljoner kronor, och vidare sådana saker som kostnader för material och underhåll 15,5 miljoner, omkostnader, emballage, frakter, avskrivningar o. s. v. Vilka få allt detta? Jo, det är väl till 95 % utgifter för arbetskraft. Bl. a. gå sådana utgifter till att bygga det gentila kontoret i Arlov och bygga om det emellanåt, såsom herr Paulsen menade att man gjort. Dessa pengar gå alltså till byggnadsarbetare, och jag kan icke tro, att man är missnöjd över den användningen av bolagets inkomster.

Herr talman! Jag har endast velat konstatera, att den allra största delen, kanske 80 %, av bolagets alla utgifter utgöra betalning av arbetskraft. Sedan gå ungefär 3,5 à 3 % till aktieägarna, och resten går till sådana saker som skatter, rabatter och provisioner, räntor och avskrivningar. De sistnämnda äro ju ingenting annat än amortering av byggnadskostnader och maskinkostnader. Så förhåller det sig alltså, herr Paulsen, med bolagets utgifter. Jag tror icke man kan säga, att aktieägarna på något sätt har klått allmänheten eller arbetskraften.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8.

Föredrogs och remitterades till statsutskottet den på kammarens bord ligande motionen nr 518 av herrar *Lindberg* och *Cruse*.

§ 9.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 21, i anledning av väckt motion om viss ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande, m. m.

*Motion om
viss ändring
i stadgan om
ersättning för
riksdags-
mannaupps-
dragets full-
görande m. m.*

Uti en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 64, av herr *von Friesen* hade hemställts, att skyndsamt utredning måtte företagas i syfte att bereda riksdagens ledamöter möjligheten att under pågående riksdag utan kostnad företaga resor till och från hemorten, att riksdagen redan nu ville medverka till en förenkling av kontrollen över hemresorna m. m. samt att konstitutionsutskottet måtte med anledning härav föreslå sådan ändring av lagtexten som eventuellt befundes erforderlig.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen för sin del ville antaga av utskottet framlagt förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 och 7 §§ stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande;

2) att motionen II: 64 måtte anses besvarad genom vad utskottet ovan under 1) hemställt.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr Lindqvist: Herr talman! Jag har begärt ordet för att yrka avslag på det föreliggande utskottsförslaget. Det är ju ingen stor fråga denna, men då jag har en annan uppfattning än den utskottet kommit till, har jag icke velat uraktlåta att säga min mening.

Rätten för riksdagsmännen att få fria resor har ju diskuterats många gånger, och kravet har utökats gång efter annan. Vi ha ju för närvarande två fria resor i månaden eller låt oss säga 10 resor under en normal riksdag. Jag har den uppfattningen, att detta räcker till för dem som bo på längre avstånd från huvudstaden, men väl icke för dem som bo i huvudstadens omedelbara närhet. Det kan dock icke finnas någon särskild anledning att för dessa, som kunna resa hem varje dag eller i varje fall flera gånger i veckan, utsträcka rätten till fria resor. Att jag är motståndare till förslaget sådant det här föreligger beror därpå, att erfarenheten från min långa riksdagsmannabana säger mig, att det icke kan vara till nytta för riksdagsarbetet, att riksdagsmännen resa alltför ofta från huvudstaden. Jag tror, att envar skall ge mig rätt i att det icke är önskligt, att så sker.

Jag skulle ha kunnat förstå utskottet, om utskottet gått på den gamla linjen, som många gånger talats om, att man icke skulle ha denna rätt knuten till resor endast till hemorten, utan att man under riksdagstiden skulle kunna få göra studieresor till andra platser. Men så långt har icke utskottet velat gå. Det skulle säkerligen kunna motiveras med att det vore önskvärt att vid vissa frågors avgörande ledamöterna hade varit i tillfälle att på platsen se byggnader o. s. v., som det kan vara fråga om. Vi veta ju, att vissa av utskotten, särskilt statsutskottet, gör sådana resor, och jag tror, att dessa varit till stor nytta för ledamöterna, och att de även skulle vara till nytta för sådana riksdagsmän, som icke tillhöra utskott.

Nu har det sagts, att första kammaren bifallit utskottets hemställan utan debatt. Det skulle därför icke var någon idé för mig att yrka avslag. Men jag har likväl begärt ordet för att göra detta.

Så skulle jag också vilja fråga dem som stå för konstitutionsutskottets hemställan, om det icke kunde vara skäl i att vid ett bifall till förslaget ändra på tiden för lagens ikraftträdande. Utskottet har skrivit, att lagen skall träda i kraft den 1 juli 1944. Jag befarar, att tiden till dess blir alltför kort. Det

*Motion om viss ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppdra-
gets fullgörande, m. m. (Forts.)*

är icke så litet, som skall hinnas med, om det skall bli som utskottet föreslår. Jag skulle tro, att utskottet, när det skrivit som det gjort, räknat med att riksdagen skulle vara slut den 1 juli. Men av allt att döma kan väl riksdagen icke vara slut den 1 juli i år. Även om flertalet riksdagsärenden äro avgjorda före detta datum, kan riksdagens avslutning säkerligen icke bli förrän någon gång fram i juli. Det skulle nog vara bättre, om man i stället bestämde ikraftträdandet till den 1 oktober 1944 eller den 1 januari 1945. Jag förstår icke, varför det brådskar så med genomförandet. Man säger, att om det blir höstriktdag vill man ha de nya bestämmelserna gällande då. Men även då torde det räcka med tidpunkten den 1 oktober. Jag skall icke peka på alla de bestämmelser, som skola utfärdas i samband med denna sak, men jag tänker mig, att man får först förhandla med järnvägsstyrelsen. I vad mån förhandlingarna kunna komma att omfatta även de enskilda järnvägarna vet jag icke, men det kan hända att så skall ske. Vidare får man väl ha förhandlingar med dem som sköta om flyget. Ty det är ju icke meningen att man skall ha fria resor endast på järnvägar, utan liksom nu skall man ha rätt att använda flygmaskin, om det passar bättre. Dessutom böra ju i samband härmed bestämmelserna skrivas på det sättet, att de omfatta även bilresor. Detta är ju icke aktuellt för närvarande, men det skall väl bli sådana förhållanden också, att vederbörande kunna använda sig av dylika resor. Allt detta gör, att den ifrågasatta tiden, en och en halv månad, är för kort. Därför vore det önskvärt, att om lagförslaget skall antagas, det bestämdes att lagen skulle träda i kraft tidigast den 1 oktober, helst den 1 januari 1945. Jag har, trots att jag står på avslagslinjen, velat peka på denna sak för ledamöterna i konstitutionsutskottet, ifall de vilja taga någon hänsyn därtill. Jag hoppas, att de skola göra det, om de nu skola driva sitt förslag.

Herr talman! Jag har den uppfattningen, som jag sade, att en utsträckning av rätten till fria resor på det sätt här är föreslagit icke kan gagna riksdagsarbetet. Det kan befaras, att den kan komma att skada det. Med anledning härav yrkar jag avslag på konstitutionsutskottets hemställan.

Herr Hallén: Herr talman! Herr Lindqvist började med att säga, att han hade den erfarenheten att det räckte med en resa var fjortonde dag. Ja, det kan en riksdagsman säga, som — om jag inte är felaktigt underrättad — själv har en resa extra i veckan för annat uppdrag här i Stockholm. Det är alldeles uppenbart, att konstitutionsutskottet inte här skulle ha föreslagit en utökning, om det inte faktiskt funnes behov av ett större antal fria resor, inte bara för dem som bo i Stockholms omedelbara närhet, utan även för dem som, fastän de bo på längre avstånd från huvudstaden, ha så snabba kommunikationer till hemorten, att de kunna resa dit mellan ett par sammanträden.

Vidare säger herr Lindqvist, att han befarar att den föreslagna anordningen skulle leda till ohägn för riksdagsarbetet genom att riksdagsmännen komma att resa till hemorten alltför ofta. Jag vill då, såsom nästan lika gammal riksdagsman som herr Lindqvist, tillåta mig att erinra om, hur det var förr i världen, när man kanske hade två fria resor under pågående riksdag. Då togo riksdagsmännen ledigt 10—12 dagar i sträck, somliga ännu längre. Nu ha de långa ledigheterna försvunnit. Riksdagsmännen fara visserligen flitigare hem, men vistelsen i hemorten är mycket kortare.

Sedan kom herr Lindqvist med ett mycket originellt uppslag. Han sade att det varit bättre, om utskottet åtminstone föreslagit fria resor under pågående riksdag i studiesyfte. Att förutsätta att man just under pågående riksdag skulle

*Motion om viss ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppdra-
gets fullgörande, m. m. (Forts.)*

ha tid att resa omkring för att allmänbilda sig när det gäller de institutioner och företag, som finnas i riket, tycker jag vittnar om en egendomlig uppfattning om riksdagsmannakallet. Det är väl just under ledigheterna, som riksdagsmännen skola studera olika landsändar och allt värdefullt, som där finns, ty för sådant torde inte riksdagstiden annat än i undantagsfall räcka till.

Slutligen var herr Lindqvist bekymrad över att tiden skulle vara för knapp för att kunna börja tillämpa de nya bestämmelserna den 1 juli, och han ifrågasatte, om utskottet, när utskottet föreslog denna tidpunkt, var på det klara med att riksdagen förmodligen kommer att vara samlad här i Stockholm ett ganska långt stycke in i juli. Utskottet har nog räknat med att det tyvärr tycks bli så, att vi få gå här ett gott stycke in på högsommaren och ändå inte ha några garantier för att vi inte tvingas återvända under hösten, men vi ha därför menat, att ju förr dessa bestämmelser kunna tillämpas, dess bättre är det. Att ordna saken rent tekniskt torde inte möta några svårigheter för järnvägsstyrelsen. Om inte annat kan det alltid bli någon provisorisk anordning för den närmaste tiden — det ha vi gjort oss underkunniga om.

Jag vill, herr talman, medan jag har ordet beröra också en annan sak. Det har på en del håll i riksdagen ifrågasatts, om man nu överhuvud taget skulle företaga den här föreslagna reformen, då det finns en annan reform, som är större och mer angelägen, nämligen att bereda riksdagsmännen fria resor året om över hela riket. Jag vill säga, att frågan om riksdagsmännens studieresor ligger på ett helt annat plan, och att dess lösning på intet sätt föregripes genom att man nu avlägsnar de sista hindren för riksdagsmännen att så ofta det är av behovet påkallat besöka hemorten, såväl när det gäller kommunala och andra uppdrag som deras egen borgerliga näring. Därigenom ökar man också möjligheterna för företagare och andra det praktiska livets män att åtaga sig riksdagsmannauppdraget.

Slutligen vill jag säga, att utskottet har inte givit någon längre motivering för sitt förslag, då vi till slut voro ense om att det är en självklar rätt att riksdagsmännen skola, med ordnande av sitt arbete i riksdagen och hemorten efter bästa förmåga, inte vara hindrade av ekonomiska skäl att, så ofta det är erforderligt, företaga en resa till hemorten. Vi anse således inte detta vara något slags förmån, som man voterar åt sig, utan en självklar rättighet, om vilken det inte skulle behöva föras någon diskussion.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindqvist erhöi på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag vore tacksam, om konstitutionsutskottets ordförande ville lyssna till vad jag har att säga, då jag begärt ordet just för en replik till honom.

Herr Hallén säger, att det är alldeles klart att jag går emot en utökning av de fria resornas antal, enär jag redan har en fri resa varje vecka utöver vad de andra riksdagsmännen ha. Vad är det för påståenden? Jag har inte fler fria resor än herr Hallén, och det är bara påhitt, att vi inte skulle vara likställda därvidlag.

Det är klart att resor i studiesyfte framför allt måste företagas mellan riksdagarna, men säg, herr Hallén, nog vore det fördelaktigt, om riksdagsmännen, när det är fråga om stora anslag till byggnader för fabriker och andra stora företag, byggnader, etc. hade tillfälle att, innan de toge ställning till saken, kunde resa ut och bese de platser eller anläggningar, som det gäller.

Jag skall nöja mig med detta, herr talman, och jag skall inte här vidare polemisera med herr Hallén.

*Motion om viss ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppdra-
gets fullgörande, m. m. (Forts.)*

Härefter anförde:

Herr Lundell: Herr talman! Jag begärde ordet samtidigt som herr Lindqvist, men av någon särskild anledning fick herr Hallén ordet mellan oss.

Det lönar sig väl inte att argumentera så mycket gentemot ett enhälligt utskott; det lär inte bli något resultat av en sådan gensaga. Jag vill emellerid säga, att enligt mitt förmenande är det inte tilltalande att riksdagsmännen i ganska rask takt gå in för att bevilja sig själva ekonomiska fördelar. Jag var mycket betänksam, när riksdagsmannaarvodet senast reglerades uppåt. Där- emot ansåg jag den ökning av de fria resornas antal, som då vidtogs, vara ganska väl motiverad. Men därvid borde det också ha kunnat stanna för ganska lång tid framåt. Vi måste väl ändå säga — åtminstone är det min uppfattning — att det knappast finns något annat arbete i landet, som är så väl betalt som riksdagsmannaarbetet, i synnerhet om man tar i betraktande den tid, som av ledamöterna i medeltal — jag understryker »i medeltal», ty undantag finnas ju — nedlägges på att tränga in i ärendena och på deras avgörande.

De alla flesta andra medborgare här i landet ha ju ingen möjlighet att genom ett enkelt beslut höja sin egen levnadsstandard, och när nu riksdagens ledamöter ha en sådan möjlighet, förefaller det mig, att de borde använda den med största möjliga återhållsamhet och hellre använda den för litet än för mycket.

Det måste också sägas, att om nu riksdagsmännen anse att de behöva göra två resor per 15-dagarsperiod i stället för en resa, så räcker riksdagsarvodet för de dagar, som vederbörande vistas i hemorten, ganska väl till för att be- kosta både resan hem och resan tillbaka till riksdagen.

Jag har nog den uppfattningen, att ett beslut i enlighet med utskottets förslag ytterligare kommer att öka bortovaron från riksdagen, en ökning som dock troligen inte kommer att bli registrerad, när man, såsom framgår av formu-eringen av de sista satserna i utskottets utlåtande, går in för att ta bort den anmälningsplikt, som nu föreligger beträffande hemresa, i det att vederbörande skall begära ledighet före resan.

Herr talman! Jag måste säga, att den lösning av frågan om riksdagsmännens fria resor, som här föreslagits av konstitutionsutskottet, förefaller mig mycket litet tilltalande, och jag ber att i likhet med herr Lindqvist få yrka avslag på utskottets förslag, ehuru min motivering kanske i vissa avseenden skiljer sig från herr Lindqvists.

Herr Fast: Herr talman! Jag har begärt ordet för att avge en deklARATION, som jag anser nödvändig då jag deltagit i detta ärendes avgörande, åtminstone på ett visst stadium, men icke var närvarande vid utlåtandets justering. Jag har inte delat utskottets mening, och jag skall i korthet ange skälen därtill.

Jag har ansett, att utskottet icke bort i år framlägga detta förslag av det skälet, att vi ha att räkna med att Kungl. Maj:t nästa år kommer att förelägga riksdagen vissa delar av betänkandet från den kommitté, som sysslat med frågan om riksdagens arbetsformer. Det är självklart, att i det sammanhanget kunna komma upp frågor, som beröra riksdagsmännens förhållanden, och det hade därför varit bättre att vänta och taga allt på en gång. Det är inte trevligt att år efter år taga upp angelägenheter, som beröra riksdagsmännen själva på det sätt, som den här föreliggande frågan gör.

Men det är också ett annat och viktigare skäl som gjort, att jag ansett att man hade bort avstå från denna framställning, nämligen att man här skapar en halvmesy, som egentligen ingen vill kännas vid. Så som jag ser saken

Motion om viss ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppgifternas fullgörande, m. m. (Forts.)

förefaller det ganska naturligt, att riksdagsmännen ur statsnyttans synpunkt borde ha fria resor, inte bara till hemorten utan till vilken plats som helst. Begreppet hemorten innebär ju helt enkelt bostadsorten, men såsom vi veta, ha riksdagsmännen vid utövandet av sin upplysningsverksamhet många gånger ärenden till andra platser inom valkretsen liksom även till andra valkretsar. Ofta blir det därför platsens belägenhet, som avgör, huruvida en riksdagsman skall kunna medverka vid ett upplysningsmöte, hålla en föreläsning eller dylikt. Och den, som haft nöjet och förmånen att tillhöra statsrevisionen och som vet, vilka stora fördelar det innebär att få en verkligt vid överblick över statens verksamhet, inser också vilken nytta det skulle ha, inte bara för riksdagsmännen själva utan också ur statens synpunkt, om riksdagsmännen, såsom herr Lindqvist sade, kunde vid skilda tillfällen besöka de institutioner och företag ute i landet, som kunde beräknas bli föremål för riksdagens prövning.

Enligt mitt förmenande är inte heller den lilla reform, som man nu vill vidtaga, på något sätt tvingande, då de olägenheter, som man här åberopar, ingalunda äro av den storleksordningen, att man inte skulle kunna vänta ännu något år. Och jag erinrar om, att det inte är mer än några år sedan de nuvarande bestämmelserna antogos, och att konstitutionsutskottet då inte ville gå utöver dessa. Om man nu tar det föreliggande förslaget, kan detta komma att utgöra hinder för större reformer på området i samband med en eventuell reform av riksdagens arbetsformer i övrigt — herr Hallén kan försäkra hur mycket han vill, att vi kunna fatta detta beslut nu och ett annat beslut nästa år eller året därpå. Det är möjligt att herr Hallén till följd av detta sitt uttalande känner sig föranlåten att inte lägga hinder i vägen för ett sådant nytt beslut, men man lagstiftar dock inte på det sättet, speciellt inte på det område det här gäller, att man tar en reform ena året och så kommer tillbaka nästa år med ett annat förslag. Det resoneras nog då i allmänhet som så, att när saken varit före så nyligen, så kan man inte genast komma med något nytt förslag, utan det måste först gå åtminstone några år. Jag tror därför att det även ur den synpunkten hade varit fördelaktigare om man nu avstått från att göra en framställning.

Jag har endast velat göra denna deklARATION för att åtminstone för mitt vidkommande ha händerna fria för framtiden.

Herr Nilsson i Göteborg: Herr talman! Jag måste bekänna, att jag är litet överraskad över det anförande, som herr Fast här hållit. Han har ju medverkat till att vi fått ett enstämmigt utskottsutlåtande, men här i debatten har han — om jag inte hört fel — framhållit, att förslaget enligt hans uppfattning inte ger tillräckligt, och att riksdagsmännen rätteligen borde äga fria resor på alla Sveriges järnvägar.

I anledning därav vill jag nämna, att när vi behandlade denna fråga i utskottet stod voteringen mellan dels ett sådant mer vidgat förslag och dels det förslag, som nu ligger på riksdagens bord. Men då röstade herr Fast mot båda förslagen, och han hade också tidigare yrkat avslag på dem. Jag är givetvis tacksam för att herr Fast här anslutit sig till utskottet, men det hade väl varit rimligare, när herr Fast är så radikal i denna fråga som han nu givit till känna, att han vid detta tillfälle presenterat det längre gående förslaget för riksdagen. Sådant som läget är är det inte omöjligt, att herr Fast kunnat vinna anslutning från riksdagens sida till detta förslag. Det utskotts-förslag, som här föreligger, är nämligen en kompromiss mellan de olika

Motion om viss ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppgiftets fullgörande, m. m. (Forts.)

partierna i utskottet; vi kunde inte inom utskottet komma längre än vad detta förslag innebär.

Det förefaller mig, som om herrar Lindqvist och Lundell, som båda yrkat avslag på förslaget, uteslutande ha sett denna sak såsom en riksdagsmännens egen angelägenhet. Men riksdagsmännen ha ju vid sidan av sitt riksdagsarbete även vissa förpliktelser mot valmännen. Framför allt i det läge, som vi nu befinna oss, är det mycket angeläget, att riksdagsmännen allt som oftast bege sig till hemorten för att informera sina valmän om de omfattande lagstiftningsfrågor och andra stora och betydelsefulla problem, som riksdagen har att behandla. Jag anser det vara ett mycket legitimt krav från valmännens sida — det behöver därför inte vara någon partipolitisk fråga det här gäller — att riksdagsmännen kunna komma hem och fullgöra denna uppgift, och då bör detta kunna ske utan att riksdagsmännen själva orsakas några kostnader.

Vi få heller inte glömma, att riksdagens ledamöter i fråga om sin borgerliga gärning ha mycket skiftande uppgifter och olika inkomster. Jag förstår mycket väl, att det finns de, som då och då kunna kosta på sig en extra resa till hembygden, även om denna är belägen på rätt stort avstånd från huvudstaden. Det är sådana riksdagsledamöter, som ha god ekonomi, som vid sidan av riksdagsmannaarvodet ha avlöning från statstjänst eller annan anställning eller som ha offentliga uppdrag, vilka ge dem både goda inkomster och fria resor. Självklart är också, att inte heller de riksdagsmän, som bo i närheten av Stockholm eller i själva staden, veta något om de besvärligheter, som kunna orsakas av att de fria resorna äro så fåtaliga som de nu äro.

Men det finns andra riksdagsledamöter, för vilka förhållandena te sig helt anorlunda. Jag tänker då särskilt på de mindre jordbrukare, som kanske icke ha råd att anställa någon hjälp vid jordbruket under sin vistelse i riksdagen. Jag undrar verkligen, om dessa mindre jordbrukare och andra småföretagare hålla med herr Lindqvist om att det är tillräckligt med en resa var fjortonde dag. Jag anser för min del, att det inte är någon orimlig begäran från deras sida, liksom kanske från jordbrukarnas överhuvud taget, att få åka hem oftare än var fjortonde dag. Jag bortser därvid från godsägarklassen, som här också gett sin opposition till känna. Där har man ju förvaltare, som sköter det hela, och man lägger sig inte själv så mycket i det praktiska arbetet inom jordbruket. Det är givet, att man då inte har någon kännning av de svårigheter, som kunna föreligga. Men vi alla, som leva under andra borgerliga förhållanden än vad oppositionen mot förslaget gör, anse att det ligger sakliga skäl bakom den framställning, som här gjorts, och att den icke på något sätt kan tolkas såsom en strävan från riksdagens sida att orättmätigt skaffa sig privilegier.

Det är ur den synpunkten, som också herr Lindqvist och herr Lundell böra betrakta denna fråga. Gör man det, tycker jag att det förslag är hållbart, som utskottet här framlagt, och jag anser mig därför kunna yrka bifall till detsamma.

Häruti instämde herr *Dickson*.

Herr *Fast* erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Nilssons i Göteborg historieskrivning får stå för hans egen räkning, men vare sig jag eller utskottets övriga ledamöter vill kännas vid den. Jag har intagit den ståndpunkt, som jag deklarerat här, långt innan herr Nilsson i Göteborg kommit in i konstitutionsutskottet. Jag har alltid vidblivit den

Motion om viss ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppgifternas fullgörande, m. m. (Forts.)

och jag tror icke jag har sagt för mycket, om jag säger, att det var jag som först förde denna synpunkt på saken på tal i utskottet. När det sedan framkommit ett förslag, som har samband med den fråga som jag, herr talman, berörde i mitt anförande och vilken skall komma före nästa år, och man finner, att den måste anstå i år och framdeles tagas upp i ett större sammanhang, innebär det icke någon deklaration om motstånd till den linje jag i dag deklarerar.

Vidare anförde:

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Med anledning av det förslag som konstitutionsutskottet här framlagt skulle jag för min del vilja framhålla, att det hade varit önskvärt, att innan detta förslag kom fram, riksdagens talmän och riksgäldsfullmäktige samt i viss mån även järnvägsstyrelsen beretts tillfälle yttra sig i ärendet. Det är ju dock dessa tre parter som förutsättas skola utarbета de praktiska detaljerna och se till att det hela verkligen går att genomföra.

Skulle det ligga grund för herr Fasts yttrande här, att vi ha utsikt att få frågan tillbaka nästa år och då i ett bättre utrett skick, vill jag, herr talman, säga, att då är jag för min del villig att rösta för avslag i år. Jag förstår väl, att det finns skäl för en utökning av resorna, ty det finns många som ha mycket betydande utgifter för resor till hemorten, men om det är den enda riktiga lösningen att införa rätt till obegränsat antal fria resor, kan man ju resonera om.

Det som därutöver gör mig litet betänksam är stycket på första sidan, där utskottet för ett ganska långt resonemang om rätt till fria resor över hela landet. Man tager visserligen ingen ståndpunkt därtill i år, men i utskottets omnämnande på denna punkt ligger faktiskt en rekommendation för detta. Jag tänkte från början, herr talman, ställa det yrkandet, att kammaren måtte besluta att sistnämnda stycke skulle utgå ur utskottets utlåtande. Jag gör det icke nu, sedan det framkommit ett yrkande om avslag, ett yrkande, som jag uppfattar som hemställan om uppskov till nästa år.

Herr **Thorell**: Herr talman! Sedan jag begärde ordet, har herr Nilsson i Göteborg hållit sitt anförande, och då det anförandet i huvudsak rimmar med den uppfattning jag har, har jag icke någon anledning att närmare gå in på de saker han berörde.

Vad som närmast föranledde mig att begära ordet var herr Lundells anförande. Han sade, att vi skola vara mycket försiktiga, så att vi riksdagsmän icke bevilja oss själva ekonomiska fördelar. Den saken ha ju redan åtskilliga talare berört. Det är icke meningen på minsta sätt att bevilja någon ekonomisk fördel. Vi få knappast något mer, om vi få ytterligare fria hemresor. Jag kan icke förstå, att det skulle bli någon högre levnadsstandard för vederbörande riksdagsman genom den saken, som herr Lundell sade. När man reser, brukar man ju f. ö. rent av kosta på sig litet mer under resan, än man gör när man är stilla på en plats.

En annan sak skulle jag vilja framhålla i detta sammanhang. Vi sträva ju efter och ha länge gjort det att försöka få in i riksdagen folk, som i största möjliga utsträckning ha kvar sin kommunala och enskilda verksamhet i hembygden. Jag kan inte hjälpa, att när jag hörde herr Lindqvists i Halmstad anförande här, undrade jag om herr Lindqvist icke i viss mån förlorat den kontakt med sin hembygd, som vi andra ha, så att han icke behöver resa hem, som

*Motion om viss ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppgif-
gets fullgörande, m. m. (Forts.)*

vi andra göra. För min egen del spelar frågan knappast någon som helst roll. Jag bor så nära, att jag under min riksdagstid knappast tar ut andra reseersättningar än för inställelse vid riksdagens början och hemresa vid dess slut. Jag tycker emellertid, att det är orättvist med tanke på mina kamrater ute i landet, som ha längre att resa än jag, att de själva skola behöva kosta på sig dessa resor. Många gånger resa de hem exempelvis för att bevista ett kommunalt sammanträde, där de få syssla med behandlingen av frågor, beträffande vilka vi kanske här i riksdagen ha föranstaltat om att de skola framläggas för de kommunala myndigheternas prövning, bedömande och beslut. Det kan icke vara riktigt rätt, herr Lundell, att dessa riksdagsmän skola kosta på sig dessa resor själva.

Sedan sade herr Lundell, att en utökning av de fria resornas antal skulle leda till ännu mera skolkning i riksdagen än det nu är. Vi diskuterade i utskottet den saken, men vi kommo till en helt annan uppfattning. Vi kommo till den uppfattningen — och det har redan framhållits här — att om det vore möjligt att resa hem exempelvis över en söndag eller en annan dag, då vederbörande eventuellt icke behövde vara i sitt utskott, och han kunde resa hem den ena natten och tillbaka en följande, skulle han göra det, om resan vore fri, men om han skulle bekosta resan, bleve det ingenting av. Då skulle han i stället stanna i Stockholm, tills det blev tillräckligt mycket att göra i hemorten för ett längre besök där och sedan kanske stanna borta från riksdagen en hel vecka och därigenom bli borta både från kammarplena och utskottssammanträden. Jag tror tvärtom vad herr Lundell påstår, att ett ökat antal fria resor kommer att medverka till, att det bleve bättre möjligheter att bevisa utskotts- och plenisammanträden, än vi nu ha möjlighet till. Herr Lundell vill väl icke, att vi skola avkopplas så mycket som möjligt från hemorten och förlora kontakten med densamma, som är så ofantligt viktig för vårt arbete här!

Sedan talade herr Fast om sin inställning till denna fråga. Han tyckte, att föreliggande förslag är en halvmesyr. Herr Fast, som varit med i utskottet, vet mycket väl, att hjärtat hos utskottets ledamöter låg på ett helt annat plan än vad detta utskottsutlåtande utvisar, men det var litet av herr Lundells betänksamhet att i dessa tider gå för långt som gjorde, att vi stannade vid detta förslag. Vi ville taga ett steg framåt, men vi ansågo, att det kanske var att gå för långt, då det nu är stopp på alla möjliga andra områden, om vi skulle taga steget fullt ut och gå så långt att vi införde fria resor över hela landet och under hela året. Jag för min del kan icke hjälpa, att jag närmast sympatiserar med en sådan lösning. Jag minns riksdagsresan till Norrland 1937. Då gick det extratåg från Stockholms Central och i Uppsala var det skåningar som sade: Vi ha aldrig varit längre norrut. Men dessa skånska riksdagsmän ha såväl som vi andra varit med om att fatta alla möjliga beslut om de stora norrlandsfrågorna och haft att här sitta och bedöma de stora norrlandsproblemen utan att ha sett ens, hur Norrland ser ut från en järnvägsvagn. Jag tror, att tankegången hos herr Fast är riktig. Men detta utskottsutlåtande såväl som många andra saker här i riksdagen är frukten av en kompromiss, och då jag anser, att kompromissen går i rätt riktning, kan jag icke låta bli, herr talman, att biträda det yrkande, som redan är ställt om bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Olovson* i Västerås.

Herr **Lundell**, som nu på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag vill bara replikera herr Thorell Han frågade: Hur får man

Motion om viss ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppgifterns fullgörande, m. m. (Forts.)

en ekonomisk fördel genom att resa ytterligare en gång till hemorten per femton dagars period? För de flesta ligger det nog icke till på det viset, att de, om de icke få denna andra fria resa, stanna i Stockholm, utan för de flesta är det nog så, att de resa hem i alla fall, om de ha något att uträtta i hemorten. Om då det allmänna betalar kostnaden även för denna andra resa, gör man en besparing, som man alltså kan använda till andra utgifter, och det blir onekligen en förmån för vederbörande riksdagsrepresentant.

Huruvida hemresorna skulle komma att leda till ökad sammanlagd bortovaro från riksdagsarbetet ha tydligen herr Thorell och jag olika uppfattningar om. Vem som får rätt på den punkten kan nog bara en eventuell framtida statistik ge besked om. Det är emellertid tvivelaktigt om vi kunna få en sådan upprättad, sedan de fria resorna blivit genomförda, eftersom det väl då blir ganska litet kontroll på huruvida riksdagsmännen finnas i Stockholm eller någon annanstans. Jag har emellertid den bestämda uppfattningen att ett obegränsat antal fria resor skulle komma att leda till större bortovaro från riksdagsarbetet.

Härpå anförde

Herr **Hallén**: Herr talman! Jag vill rätta en felsägning i mitt anförande riktat till herr Lindqvist, när jag gjorde gällande, att han hade en extra resa. Jag syftade på det kända förhållandet, att riksgäldsfullmäktige sammanträdde en gång i veckan och för detta ha fria resor, och menade, att herr Lindqvist kunde begagna sig av denna möjlighet till extra resor. Mot detta kan herr Lindqvist invända, att när man ligger i Stockholm för riksdagsarbetets skull, har man som riksgäldsfullmäktig icke denna rätt till fria resor. Emellertid tror jag, att om det vore så, att han utelutande vore riksgäldsfullmäktig och icke dessutom riksdagsman, och riksgäldsfullmäktige samlades vissa perioder och icke hade rätt till mer än en resa var fjortonde dag och de då och då behövde resa hem, skulle herr Lindqvist visa litet mera förståelse för ökade möjligheter att resa hem.

Med anledning av herr Skoglunds uttalande, att detta skulle vara en sak, som statens järnvägar och andra bort få yttra sig i, vill jag meddela, att vi redan haft överläggningar med representanter för statens järnvägar om hur denna sak skall tekniskt ordnas.

Herr Fast menade, att det vore olämpligt att föregripa denna fråga genom att behandla den redan i år, emedan regeringen nästa år skulle komma med ett förslag om riksdagens arbetsformer. Det är mycket osäkert, om det sker, och även om så sker, veta vi icke, om den detalj, som avser riksdagsmännens arvode, tages upp av Kungl. Maj:t. Jag har den uppfattningen, att det är riksdagens egen angelägenhet att därvidlag taga initiativ. I varje fall kan man enligt min uppfattning absolut icke sammankoppla rena arvodesfrågor med frågan om rätten att resa hem, när man behöver det. Det är precis som om införande av en sådan rätt skulle innebära, att riksdagsmännen därmed skulle skänkas en förmån eller favör. Jag anser, att så icke alls är förhållandet. Vad vi här skola taga ställning till är följande fråga: är det skäligt, att en svensk riksdagsman skall utan ovidkommande hinder kunna företaga en resa till hemorten, då han finner det behövt? Skall han ha den rätten eller icke? Jag gitter knappast anföras något ytterligare argument för denna självklara rätt. Sedan är det en helt annan sak — hur behjärtansvärd och riktig den än må vara — att riksdagsmännen böra ha rätt till fria resor över hela landet året om i studiesyfte. Den frågan ligger på ett helt annat plan. Det

Motion om viss ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande, m. m. (Forts.)

är fråga om riksdagsmännens allmänna utbildning på allehanda områden för att lära känna sitt fosterland, och därvidlag är det icke enbart resor som kunna vara av vikt utan mycket annat, och det bör behandlas i annat sammanhang. och man föregriper icke alls den frågan genom att nu biträda utskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 267, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m.

Denna proposition bordlades.

§ 11.

*Motioner om
revision av
tryckfrihets-
lagstiftningen
m. m.*

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 22, i anledning av väckta motioner om revision av tryckfrihetslagstiftningen m. m.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Hallén**: Herr talman! Det har stått åtskillig strid om tryckfriheten i vårt land i anledning av de restriktioner med vilka den måst förses under dessa år, då vår fred mången gång svävat i fara. I vissa kretsar i vårt land har man befarat, att de gjorda inskränkningarna varit ett uttryck för ett bristande intresse hos statsmakterna, såväl regering som riksdag, för det fria ordet överhuvud; ja, det har ju ej saknats röster, som menat att inskränkningarna varit inspirerade av regeringens villighet att av pur sympati för en av de krigförande söka tysta ner alla kritiska omdömen. Det var icke många dagar sedan en stor ledande tidning tillät sig det uttrycket, att regeringen på anmodan av Tyskland sökt strypa tryckfriheten. När det gäller bedömandet av den föreliggande frågan, finner jag dylikt vara synpunkter, som icke äro värda att tagas upp till ett kritiskt bemötande. Det skall, herr talman, ingalunda bestridas, att tryckfrihetsförordningen § 3 mom. 9 vid upprepade tillfällen tillgripits på ganska diskutabla grunder; men att motivet alltid och uteslutande varit vårt lands trygghet, vet hela riksdagen. Hela landet bör också veta att man betraktat alla dessa inskränkningar under de senaste åren som ett provisorium, som snarast möjligt bör avlägsnas.

Nu anser emellertid utskottet, att som ett led i den förberedande fredsplaneringen bör också skapas möjlighet att avlägsna dessa skärpningar, så snart det allmänna läget ger oss de nödvändiga förutsättningarna härför. Jag vill också upplysa om, att inom utskottet och inom det parti jag har äran tillhöra har man på ett mycket tidigt stadium dryftat dessa åtgärder och diskuterat denna sak, långt innan de motioner skådat dagens ljus, som behandlas i det föreliggande utskottsutlåtandet. Jag vill också säga, att det finns en del tankegångar och synpunkter framför allt i den folkfrisinna motionen, som utskottet på intet sätt tagit upp och icke heller berett utrymme åt i sin motivering.

Att konstitutionsutskottet nu uppvisar en fullständig enighet anser jag vara högst betydelsefullt. Det har på många håll i pressen påståtts, att denna

Motioner om revision av tryckfrihetslagstiftningen m. m. (Forts.)

enighet i tryckfrihetsfrågan är frukten av en kompromiss. Jag måste, herr talman, inlägga en gensaga häremot. Ty vad är en kompromiss? Jo, en kompromiss är en sammanjämkning av olika ståndpunkter med ömsesidiga eftergifter. Men så kan icke detta utlåtande karakteriseras. Här ha inga eftergifter behövt göras, därför att alla meningsriktningar varit fullt ense om det väsentliga, nämligen att inskränkningarna dikterats av försiktighetsskäl, att de uppfattats som provisoriska åtgärder och därför varit avsedda att avlägsnas så fort omständigheterna det medgäve.

Det kan icke nekas till, herr talman, att på några håll i pressen kunnat förmärkas en viss syrlighet i tonen, då man konstaterat denna enighet. På en del håll har man velat få monopol på vakthållningen kring det fria ordet, och glädjen över utskottets enighet verkar därför icke alldeles odelad. Ja, man har menat och till och med i en stor tidning ifrågasatt, att några av oss socialdemokrater ha sockrat anrättningen för att göra den mer njutbar för vissa borgerliga representanter, men man har underlåtit att hänvisa till några sådana »sockrade» uttryck. Det är nog i stället så, att det är den permanenta surheten på en del håll, som icke skulle fara illa av några sockerkorn.

Nej, herr talman, man vinner ingenting på att utpeka vissa politiska grupper som mörkmän, när det gäller tryckfriheten. Den beskyllningen bör man rikta mot anhängare av diktatur och ofrihet, mot nazister och kommunister, som principiellt icke kunna godkänna tryckfrihet för oliktankande. I stället böra vi vara stolta över som svenskar, att folkets stora flertal och dess valda representanter akta det tryckta ordets frihet som något väsentligt för hela vårt samhällsskick. Därigenom säkra vi också åt vårt land en plats i främsta ledet bland kulturfolken.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Vougt: Herr talman! Då, såvitt jag vet, inga flera talare finnas antecknade, måste jag ge uttryck åt min förvåning över det ringa intresse, som nu visas tryckfrihetsfrågan i andra kammaren. Jag förmodar emellertid, att kammarledamöterna i allmänhet ha den uppfattningen, att ingenting är att säga, när konstitutionsutskottet har blivit enhälligt i sitt förslag till riksdagen. För min del skulle jag emellertid vilja göra några påpekanden, närmast då med anledning av den mycket långvariga fortsatta debatt, som vi fått vara med om i tryckfrihetsfrågan under de gångna åren eller ända sedan 1941, då riksdagen fattade beslutet om ändringarna i tryckfrihetsförordningen.

Jag framhöll redan då, att den tolkning, som man inlade i riksdagens grundlagsändring, drevs betydligt mycket längre än som var sakligt motiverat. Jag vill gå tillbaka till vad den lilla utredningskommitte, som jag tillhörde, hade som sin motivering, när kommittén föreslog Kungl. Maj:t vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. Vår tanke var då ingalunda att föreslå en censurordning, som skulle av Kungl. Maj:t och riksdagen kunna tillgripas mot pressen över lag, utan vad vi syftade till var en sådan tryckfrihetslagstiftning, att i händelse av krig statsmakterna skulle kunna täppa till munnen på det lilla fåtal organ, om vilka vi visste, att de skulle gå fiendens ärenden. Vi tänkte på en handfull extremistiska organ; jag vill icke nämna vilka tidningar vi närmast syftade på, men det torde vara klart för alla vilka det var, vars lojalitet man icke kunde räkna på. Detta var emellertid något helt annat än att införa censurfullmakt, som skulle kunna utsträckas till att omfatta hela den svenska pressen. Det framhölls också mycket bestämt, att avsikten ingalunda var att tillgripa censuratgärder, när det gällde den inrikespolitiska debatten. Det underströks också mycket starkt i kamrarna, när kamrarna fattade sitt beslut, jag tror den 30 januari 1941, de svårigheter, som det mötte att kunna

Motioner om revision av tryckfrihetslagstiftningen m. m. (Forts.)
fullfölja den tanke, som utredningskommittén hade, nämligen att här kunna infoga den förperiod före ett krig, under vilken pressorgan, som hade en mot Sverige landsförrädisk inställning, skulle kunna förråda en del av våra beredskapsåtgärder. Där stannade utredningskommittén vid en annan lösning, än den som sedermera blev riksdagens, d. v. s. att ett beslut om tillämpning av § 6 i grundlagen skulle kunna fattas endast sedan kamrarna givit sitt bifall med tre fjärdedels majoritet i vardera kammaren. Jag vill nu säga med anledning av den ganska häftiga debatt omkring dessa ting som förts, att jag alltjämt icke kan finna att vi på något sätt förivrade oss 1941. Det har ju gått så, herr talman, att Sverige icke kommit närmare kriget. Vi ha undslupit att bli indragna i kriget, men vi ha därför icke behövt tillgripa denna censurlagstiftning. Under de omständigheter, som förelågo 1940 och 1941, kan jag icke se annat än att det var i högsta grad befogat att vidta de förberedande åtgärder, som grundlagsändringen medgav.

När det nu gäller att avgöra, huruvida riksdagen bör fatta beslut om en första grundlagsändring redan i år eller den bör vänta till nästa riksdagsperiod, finner jag för min del att det är klokt att gå den väg, som konstitutionsutskottet här anbefallt. Likväl kvarstår givetvis frågan, hur vi i framtiden skola kunna sörja för att i ett nytt orosläge i världen, då Sverige kan hotas att bli indraget i krig, vårt land icke skall stå hjälplöst mot landsförrädiska krafter, som kunna komma till uttryck också i pressen. Statsrådet och chefen för justitiedepartementet har ju bebådadt en utredning i stort om hela tryckfrihetsfrågan, och utskottet har också för sin del uttalat sig välvilligt därutinnan. Därvid kommer problemet att dyka upp igen. Vi komma icke att kunna gå ikring det problemet med mindre än vi mot förmodan skulle segla in i den eviga fredens rike. När den utredningen företas, tror jag emellertid att det är lyckligt att den sker i en kyligare atmosfär än den, som rått omkring tryckfriheten på grund av det beslut, som 1941 fattades under så pass starka meningsskiljaktigheter, vilka vi ju allesammans minnas. Det är från dessa utgångspunkter, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr von Friesen: Herr talman! Då riksdagen i dag går att ta första steget till återställandet av de grundlagsfästade garantierna för tryckfriheten, kan det kanske vara av intresse att konstatera den skillnad, som råder mellan den tidpunkt då lagändringarna antogos 1940 och 1941, då mycket starka meningsbrytningar rådde både i riksdag och i press och ute bland folket, och nu med den enighet, som återspeglas i det konstitutionsutskottets betänkande, vilket vi ha framför oss på bordet i dag. Man kan väl ändå säga, att bakom den fasad av enighet, som konstitutionsutskottets utlåtande företer, dölja sig åtskilliga nyanser så att säga alltifrån de, som ville ha betydligt mera i utskottet — och dit, herr talman, räknar jag mig själv och mina medmotionärer från folkpartiet — och de, som säkerligen med stor självövertvinnelse ha varit med om att skriva under detta betänkande, vilka alltså tycka, att man vid detta tillfälle har gått för långt. De senares uppfattning återspeglas i viss mån i den passus i utskottets motivering, där man påpekar — skäligen överflödigt synes det mig — att ett andra beslut ingalunda behöver fattas redan vid 1945 års riksdag utan att man kan dröja ändå längre fram, till den sista riksdagen i perioden.

Häremot skulle jag emellertid, herr talman, vilja göra en invändning i den mån detta uttalande kan tolkas som en bestämd föresats från dessa riksdagsledamöters sida att skjuta på frågans slutliga avgörande alltför länge. När vi gå till inskränkningarna i tryckfriheten och fråga oss varför de genomförts i vårt land, så ligger ju svaret mycket nära till hands. Det var ju därför att

Motioner om revision av tryckfrihetslagstiftningen m. m. (Forts.)

den då segerrika kontinentalmakten kände sig ömtålig för kritik från de då ännu kvarvarande neutralas sida och ansåg sig ha makt att motsätta sig en dylik av pressen framförd kritik. Men hur är det i dag? Jo, krigslyckan har vänt, som det förefaller definitivt. Det är väl detta som gjort att motionärerna uppträtt i detta läge med begäran om avveckling av restriktionerna, och att konstitutionsutskottet också funnit tiden lämplig att biträda motionerna. Man kan väl knappast tänka sig en seger för samma makt i framtiden, men, herr talman, om det till äventyrs skulle dyka upp andra maktkombinationer i Europa eller annorstädes, som skulle komma med liknande anspråk, som vi under dessa år ha fått erfaras, vore det då icke lämpligt att vi från vårt håll sade ifrån, att vad som har skett det har skett en gång, men vi få icke låta avfattandet av de svenska grundlagarna bli beroende av främmande staters önsningar.

Om jag efter denna granskning och motivering något tittar på de texter, som konstitutionsutskottet gjort upp och som äro fogade vid utskottets betänkande, så fäster jag mig i första hand vid den förändrade lagtext, som konstitutionsutskottet har kommit med till den bekanta § 3 mom. 9 tryckfrihetsförordningen. Det har ju varit denna paragraf, som väl har varit den mest omstridda och jag vågar säga för oss motionärer mest anstötliga. Den medger dessa vidgade administrativa befogenheter, detta alltför lättvindiga konfiskerande av skrifter från Kungl. Maj:ts sida. Det är just detta administrativa godtycke, som vi vänt oss mot. Vi ha önskat, att utskottet ändå skarpare och bestämdare än som skett hade uttalat sig mot detsamma. Man får väl uttala en förhoppning om, att den kommitté Kungl. Maj:t inom kort kommer att tillsätta kommer att bli i tillfälle att ytterligare trycka på den punkten. Det kan invändas mycket mot § 3 mom. 9 i dess nuvarande lydelse.

Utöver vad jag här framhållit är en invändning, som just är betingad av att det går så lätt att konfiskera en skrift med hänvisning till denna paragraf, den att Kungl. Maj:t mycket väl kan konfiskera en skrift i sådana fall, då innehållet är smädligt och förgripligt, men där enligt bestämmelserna ett annat lagrum skulle vara tillämpligt. Nu frågar man sig, om det icke varit möjligt att på något sätt koppla ihop den bekanta § 5 mom. 13 med § 3 mom. 9. Inom utskottet var också ett förslag föremål för behandling, vilket gick ut på att man skulle göra ett tillägg till § 3 mom. 9 av den lydelse att efter den sista meningen som lyder: »Är skriften ej smädlig eller förgriplig men genom densamma missförstånd med utländsk makt sig yppat, må den, utan rättgång, kunna konfiskeras», skulle tilläggas följande ord: »på sätt i § 5 mom. 13 sägs». Utskottet vill icke vara med om detta tillägg till paragrafen, efter vad jag förmodar av den anledningen, att man icke vill föregripa en mera ingående revision av de blivande sakkunniga. Annars synes det mig ganska rimligt om utskottet redan nu kunnat anta denna text. Den innebär ju, att därest § 5 mom. 13 tillämpas, så har ju regeringen möjlighet att fråga tryckfrihetskommittéerna vad de anse om skriften i fråga, och om då tryckfrihetskommittéerna säga, att de icke anse att det är skäl till något åtal eller någon konfiskatorisk åtgärd, skall beslutet gå tillbaka. Det ger också den som tryckt skriften möjlighet att hos Kungl. Maj:t söka gottgörelse för de utlägg han har haft eller de ekonomiska förluster han har lidit på grund av åtgärderna emot honom.

Något som är mycket tillfredsställande ur motionärernas synpunkter är att den bekanta § 6 försvunnit ur vår grundlagstext. Vi befinna oss i dag i det lyckliga läget att vi kunna åberopa en viss erfarenhet från olika krigförande länder hur censuren har verkat. Vi ha då särskilt två exempel. Det ena gäller ett grannland, som infört en censur, om vilken man utan överdrift kan säga,

Motioner om revision av tryckfrihetslagstiftningen m. m. (Forts.)

att den i sin tillämpning varit mycket olycklig för landet i fråga. Vi kunna emellertid också åberopa ett land, som ännu icke begagnat sig av möjligheterna att genom lag införa censur. Jag tänker på England, som på ett alldeles förträffligt sätt kunnat fullfölja sina krigsansträngningar utan begagnande av i lag stadgad censur. Där går det ju enklare till. Där behövs bara ett enkelt parlamentsbeslut för att censuren skall sättas i verksamhet. Men det är betecknande att man ännu icke funnit anledning tillgripa något sådant. Jag är alldeles överens med herr Vougt om, att i ett kritiskt läge, d. v. s. under krig, måste vi ha vissa garantier för att icke landsförrädiska element skola få bedriva en omstörtande verksamhet, en verksamhet ägnad att försvaga krigsansträngningen. Men jag tror att man genom ett vidsträckt publiceringsförbud, kombinerat eventuellt med indragning av skrifter, kan nå väl så långt som genom ett tillämpande av censurbestämmelserna och detta utan de olyckliga skadeverkningar, som censuren otvivelaktigt för med sig.

Herr talman! Efter vad jag här anfört vill jag inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 12.

Herr statsrådet *Rubbestad* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 270, angående anslag till civilförsvaret för budgetåret 1944/45.

Denna proposition bordlades.

§ 13.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets övertagande av vissa städers förpliktelser beträffande innehavare av befattningar, vilka vid upphörande av rådhusrätterna i samma städer komma att indragas, m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14.

Motioner om anslag till statens järnvägars personals idrotts- och friluftsverksamhet. Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 129, i anledning av väckta motioner om anslag till statens järnvägars personals idrotts- och friluftsverksamhet.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *H. Ericsson m. fl.* (I: 54) och den andra inom andra kammaren av herr *Gustafsson i Bogla m. fl.* (II: 108), hade hemställts, att riksdagen måtte till statens järnvägars idrottsförbunds verksamhet för år 1944 bevilja ett anslag av 5 000 kronor, att utgå av statens järnvägars driftsmedel.

Utskottet hemställde, att motionerna I:54 och II:108 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Oscar Olsson, Pauli, Ward, Andersson* i Malmö och *Åkerström*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande lämpligheten av och möjligheten för att i begränsad utsträckning och främst beträffande de affärsdrivande verken ekonomiskt stödja idrottsliga strävanden bland de statsanställda.

Motioner om anslag till statens järnvägars personals idrotts- och friluftsvärksamhet. (Forts.)

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Persson** i Tidaholm: Herr talman! Då jag deltagit i arbetet på den utskottsavdelning, som haft att förbereda denna fråga, dristar jag mig att här säga några få ord.

Den föreliggande frågan är ju icke av den storleksordningen att den bör föranleda någon allmän och större debatt. Den har emellertid inom vederbörande utskottsavdelning behandlats synnerligen ingående, och man har därvid efter moget övervägande kommit på olika linjer. Den motion, som här behandlats, går ju ut på att ett anslag på 5 000 kronor skulle beviljas till stöd åt idrottsverksamheten bland statens järnvägars anställda. Inom vederbörande utskottsavdelning var man till en början ganska välvilligt inställd till ifrågavarande motion. Emellertid kom man under ärendets behandling att dela upp sig på olika linjer. Den ene företrädde den synpunkten — och det är den linjen jag närmast representerar — att de statsanställda böra få samma behandling som de i enskild tjänst anställda. Det är ju allom bekant, att man i de större industrierna är synnerligen välvilligt inställd mot idrottsrörelsen. Man stöder idrottsrörelsen ganska allmänt med ekonomiska bidrag, detta trots att idrottsrörelsen från statens sida också röner ekonomiskt bistånd. Det är icke bara för de anställda som man härvidlag ömmar, utan vederbörande verk och inrättningar ha ju också gagn av en idrottsligt tränad personal. Det är som sagt närmast ur den synpunkten vi anse, att statens anställda böra få ett ekonomiskt bidrag av statmakterna.

Från motsatta sidan hävdas, att vederbörande kunna vända sig till riksidrottsförbundet för att få den ekonomiska hjälp, som behövs. Under ärendets behandling inom utskottsavdelningen lämnades av en särskilt tillkallad föredragande från riksidrottsförbundet den upplysningen, att även statens järnvägars personal i vissa undantagsfall fått ett visst stöd från riksidrottsförbundet. Denne föredragande upplyste nämligen, att järnvägsmännens gymnastik- och idrottsklubb i Stockholm 1942 erhöll det storslagna bidraget av två tidtagarur, en startpistol och en förbandslåda. Järnvägsmännens idrottsförening i Malmö fick samma år likaledes två tidtagarur, en startpistol och en förbandslåda samt dessutom en serie nummerlappar från 1 till 50. 1943 beviljades samma förening ett kontant bidrag om 75 kronor. Järnvägsmännens idrottsförening i Örebro, som icke är ansluten till riksidrottsförbundet, erhöll 1941 två tidtagarur, en startpistol, en förbandslåda, ett måttband, en megafon, en serie armbindlar samt en serie nummerlappar från 1 till 100. Detta var således den generösa hjälp, som de 4—5 000 idrottsmännen inom järnvägsmannaförbundet hittills erhållit från riksidrottsförbundet. Det är alldeles uppenbart, att denna hjälp inte är av den storleksordning, att den är tillräcklig. I likhet med vad som skett inom telegrafstyrelsen borde därför även statens järnvägar ha visat någon ekonomisk välvilja för möjliggörande av idrottsverksamhet bland sina anställda. Så har emellertid icke skett. Det hade därför varit önskvärt, att riksdagen behandlat förevarande motioner något välvilligare.

Herr talman! Jag skulle visserligen helst ha velat yrka bifall till den av herrar Oscar Olsson m. fl. avgivna reservationen samt den däri avgivna motiveringen. Då herr talmannen emellertid förmenat, att klämman i denna reservation ginge utanför motionens ram, ber jag att få framställa följande yrkande, nämligen att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande lämpligheten av och möjligheten för att i begränsad utsträckning stödja idrottsliga strävanden bland de anställda vid statens järnvägar.

Motioner om anslag till statens järnvägars personals idrotts- och friluftsvärksamhet. (Forts.)

Herr Andersson i Prästbol: Herr talman! Jag vill med endast några få ord hänvisa till att riksdagen för innevarande budgetår beviljat idrottsrörelsen ett anslag om 1 800 000 kronor under tionde huvudtiteln. Det torde väl icke möta hinder, att även järnvägstjänstemännens idrottsföreningar få del av detta anslag. Därest denna fråga skall tagas upp i hela sin vidd, torde det väl ändå böra bero på Kungl. Maj:ts prövning, hur det skall förfaras härmed. Frågan torde ej heller enbart gälla statens järnvägars personal utan även övriga statens affärsdrivande verks. På grund härav har statsutskottet icke ansett sig kunna bifalla föreliggande motioner.

Herr talman! Under hänvisning till vad jag nu anfört är jag nödsakad att yrka bifall till utskottets förslag, som innebär avslag på motionerna i förevarande ämne.

Herr Gustafsson i Bogla: Herr talman! I egenskap av motionär i denna fråga ber jag att få säga några ord.

Det är med icke ringa besvikelse, som jag tagit del av utskottets utlåtande i anledning av förevarande motion, vari hemställts, att riksdagen måtte till statens järnvägars idrottsförbunds verksamhet för 1944 bevilja ett anslag av 5 000 kronor. Vi motionärer förmena nämligen, att det är ett synnerligen litet anslag, som vi här begärt, och att syftet med denna verksamhet både ur personalens och inte minst statens järnvägars synpunkt i dess egenskap av affärsdrivande verk är av stor betydelse. Statsutskottet har visserligen så till vida ägnat några välvilliga ord åt motionens syfte, att utskottet givit sin uppskattning av betydelsen i allmänhet av idrott i sunda former. Utskottet har också uttalat som sin mening, att den verksamhet, som utövas av järnvägarernas idrottsförbund för de anställdas andliga och fysiska fostran, kan vara förtjänt all uppmuntran. Statsutskottet har likväl trots sina vackra ord om uppmuntran stannat inför ett avslagsyrkande. Detta förefaller mig vara ett egendomligt sätt att uppmuntra en god verksamhet.

Statsutskottet har varit synnerligen knapphändigt i sitt förevarande utlåtande. Det framgår emellertid därav med all tydlighet, att utskottet fruktat, att ett bifall till motionen skulle medföra statsfinansiellt sett vittomfattande konsekvenser. Jag kan icke dela dessa farhågor. Det hade för utskottet varit lätt att begränsa konsekvensen i fråga om anslag av detta slag till att gälla idrottsverksamhet för personal inom de affärsdrivande verken. Jag vet inte, om det finns några idrottsföreningar bland personalen inom generalpoststyrelsen, vattenfallsstyrelsen eller domänverket. Jag tror emellertid icke att de statsfinansiella konsekvenserna skulle bli så stora, om även idrottssammanslutningar inom dessa verk skulle beviljas anslag. Statsutskottet har i motsats härtill framhållit, att det skulle kunna bli ett mycket stort antal verk och personalkårer av skiftande slag, som skulle kunna komma i fråga för dessa anslag. Det är säkerligen icke på många områden inom statlig verksamhet och förvaltning, som behov föreligger av särskilda idrottsföreningar. Jag kan inte tänka mig, att kronojägare och skogvaktare, som äro spridda över hela landet, komma att bilda egna idrottsföreningar. Samma gäller småskollärarinnor och folkskollärare. Förhållandena äro emellertid helt annorlunda vid sådana verk, där personalorganisationen enbart på samma plats har kanske 100-tals, ja 1 000-tals medlemmar i ungefärligen samma åldersgrupper. Jag kan som exempel nämna, att statens järnvägar ha omkring 40 000 anställda. Omkring 10 procent av dessa eller 4 200 äro medlemmar i statens järnvägars idrottsförbund. Jag kan inte inse, att konsekvenserna av ett bifall till förevarande motioner skulle bli så vittomfattande, som statsutskottet här velat

Motioner om anslag till statens järnvägars personals idrotts- och friluftsvärksamhet. (Forts.)

göra gällande. Jag tycker, att statsutskottet har blåst upp denna lilla fråga till en större fråga, än vad den i själva verket är.

Herr Persson i Tidaholm erinrade om att det förekommer enskilda företag, som mycket frikostigt understödja idrottsverksamheten bland sina anställda. Det förefaller naturligt, att staten i sin egen verksamhet borde vara lika angelägen som enskilda företagare att understödja strävanden bland personalen, som uppenbarligen gagna både de anställda och företagen själva. Statsutskottet säger sig visserligen ha beaktat det förhållandet, att de enskilda företagen i viss utsträckning understödja idrottsverksamhet bland sin personal. Detta har emellertid icke inverkat på utskottets ställningstagande i denna fråga.

Jag finner det skrivsätt, som utskottet använt rörande de anslag, som telegrafstyrelsen beviljat dess idrottsförening i Stockholm, synnerligen anmärkningsvärt och även beklagligt. Utskottsmajoriteten har nämligen framhållit, att ett sådant anslag ur synpunkten av en enhetlig behandling av hithörande frågor kan vara diskutabelt. Om riksdagen nu antar detta statsutskottets utlåtande, kan det medföra den konsekvensen, att telegrafstyrelsen anser sig förhindrad att i fortsättningen bevilja dylika anslag. Det är föga värdigt riksdagen att på ett sådant sätt bidra till att tidigare utgående anslag för ifrågasvarande ändamål till statspersonal upphöra.

Från riksidrottsförbundets sida har i detta ärende framhållits, att statsbanepersonalen skulle vara särskilt gynnad genom möjligheterna att erhålla fria resor. Jag vill gentemot detta uttalande framhålla, att förmånen av dessa fria resor för de unga järnvägsmännen är starkt begränsad. Tillfälligt anställda få nämligen inga fria resor, utan det är först efter ett års oavbruten tjänst, som en extra anställd befattningshavare får sex biljetter per år. Om en befattningshavare således exempelvis börjat sin anställning den 1 juli 1942 och varit i oavbruten tjänst till den 1 juli 1943, erhåller han, då första delen av 1943 redan gått till ända, endast tre biljetter under den återstående tiden av 1943. Efter vunnen ordinarie anställning, för vilket i allmänhet erfordras minst fem års tjänst, erhålla befattningshavarna 24 biljetter per år. En järnvägstjänsteman, som exempelvis har sex biljetter per år, har säkerligen stor användning för dem för andra ändamål än idrottsändamål. Det händer ofta, att en ung man från Skåne blir förflyttad till Stockholm eller tvärtom, och under sådana förhållanden bli nog biljetterna förbrukade i samband med besök i hemorten. Jag vill i detta sammanhang även erinra om att järnvägsmännen under sommarmånaderna icke få färdas å sina fribiljetter med snälltåg under lördagar och söndagar. På den grund blir alltså förmånen väsentligt begränsad.

Jag vill även nämna, att jag personligen haft kontakt med statens järnvägars idrottsförbund. Vi ansågo nämligen inom statens järnvägars helnykterhetsförbund det vara mycket värdefullt att få ett samarbete till stånd med de unga idrottsmännen vid statens järnvägar. För att stimulera detta samarbete skänkte nykterhetsförbundet ett idrottspris, som uppställdes som vandringspris inom bandysporten. Jag hade förmånen att en vinterdag för ett par år sedan överlämna detta vandringspris till det segrande laget i samband med en bandymatch på skridskobanan vid Stallmästargården. Jag blev mycket angenämt överraskad av den andliga och fysiska spänsten hos de unga järnvägsidrottsmännen. Då dessa unga pojkar få erlægga ganska stora årsavgifter till sin idrottsförening samt offra åtskilligt av sin fritid och annat, anser jag att det hade varit betydelsefullt, om statens järnvägars idrottsförbund erhållit en uppmantran i form av detta anslag på 5 000 kronor.

Herr talman! Då det icke synes föreligga några utsikter att kammaren bi-

Motioner om anslag till statens järnvägars personals idrotts- och friluftsvärksamhet. (Forts.)

faller de i motionerna framställda yrkandena, ber jag att få yrka bifall till det av herr Persson i Tidaholm nyss framställda yrkandet.

Herr **Danielsson**: Herr talman! Anledningen till att jag biträtt utskottsmajoritetens ståndpunkt i denna fråga är icke bristande intresse för idrotten i allmänhet eller järnvägsmännens idrottsrörelse i synnerhet utan snarare tvärtom. Det måste vara riktigt, som utskottet framhållit, att ett bifall till motionernas yrkanden eller det reservationsvis framförda yrkandet måste medföra den konsekvensen, att flera olika idrottssammanslutningar av liknande slag komma att begära anslag för sin verksamhet. Jag hyser personligen den uppfattningen, att om de statsmedel, som beviljats för idrottsrörelsen i landet, icke räcka till att bevilja järnvägsmännens idrottsförbund högre anslag, bör konsekvensen bli, att staten beviljar mera medel till idrottsrörelsen i allmänhet. Det är visserligen sant, att idrottsrörelsen erhållit ett anslag på 1 800 000 kronor, men om detta anslag icke skulle vara tillräckligt, kan det ju höjas till ett annat år. Det är enligt min mening bättre, att anslag till exempelvis järnvägsmännens idrottsförbund går genom överstyrelsen för riksidsrottsförbundet, än om anslag av denna art skulle beviljas olika sammanslutningar direkt. Jag vill i detta sammanhang även framhålla, att det särskilt på landsbygden finns många platser, som äro synnerligen handikappade i fråga om idrottsverksamhet, då de ha stora svårigheter att ordningställa idrottsplatser samt anskaffa idrottsmateriel och anordna idrottstävlingar. Med hänsyn till idrottens stora betydelse för vårt folk anser jag det vara nödvändigt att, om de till idrottsrörelsen anslagna medlen icke skulle förslå, ytterligare sådana medel beviljas. Beträffande detta speciella fall vill jag framhålla, att jag inte tror, att järnvägsmännens idrottsförbund skulle få mindre anslag från riksidsrottsförbundet än andra idrottsföreningar. Jag anser således att den bästa lösningen av ifrågakvarande spörsmål är en höjning av det utgående anslaget till idrottsrörelsen, för att genom en gemensam central en objektiv fördelning av anslagen till olika håll skall kunna genomföras. Jag vill än en gång betona, att denna min inställning till ifrågakvarande motioner icke förestavats av bristande intresse för idrottsrörelsen utan tvärtom.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr **Allard**: Herr talman! I egenskap av medmotionär ber jag att få säga några få ord i denna debatt.

Jag kan för min del inte finna något fel i att statens affärsdrivande verk gynna korporationsidrotten. Syftet med denna är väl, att man skall få ett större antal ungdomar att genom idrottslig träning hålla sig i god fysisk kondition. Från det fria näringslivets sida har man också ansett denna sak vara av stor betydelse, och denna sin uppfattning har man även lagt i dagen genom att understödja korporationsidrotten på flera sätt. Jag skulle kunna andraga mångfaldiga exempel, som bevisa detta, men jag skall inskränka mig till att anföra ett enda.

Det finns en korporationsidrottsförening här i Stockholm, som heter Konsums idrottsförening. Konsum ger denna förening stöd genom att lämna anslag, som utgår med 1 krona per år för varje medlem av föreningen, som aktivt deltagar i idrotten. Dessutom håller företaget en sportstuga åt idrottsföreningen, för vilken man betalar 500 kronor per år. Man lämnar även anslag till en del andra idrottsliga ändamål, och sammanlagt fick Konsums idrottsförening av Konsum i Stockholm förra året mottaga icke mindre än 7 374 kronor. Dessutom lämnar Konsum ett anslag på 2 000 kronor till den gym-

Motioner om anslag till statens järnvägars personals idrotts- och friluftsvärksamhet. (Forts.)

nastik, som bedrivs genom Konsums idrottsförening. Det fria näringslivet visar ofta stor förståelse för korporationsidrottens betydelse och för att de anställda skola hålla sig i god fysisk form. Jag tycker därför, att statens affärsdrivande verk borde kunna beredas möjlighet att visa, att de betrakta saken på samma sätt. Om kammaren här i dag följer utskottsmajoriteten, gives icke denna möjlighet för de affärsdrivande verken.

Nu framhåller man ifrån utskottets sida, att staten beviljar idrotten stöd, och utskottet påpekar, att det anslag som för nästa budgetår föreslås för detta ändamål utgör 1 800 000 kronor och att det finns möjligheter för de idrottsmän det här gäller att kunna få del av detta anslag. Ja, det är ju klart, att dessa föreningar även kunna få del av detta anslag, men med den mångfald av idrottsföreningar och specialförbund av olika slag, som äro anslutna till riksidrottsförbundet, blir detta inte något stöd att tala om. Varför skall man då här ställa de statsanställda i en särställning i jämförelse med de privatanställda? Om kammaren nu bifaller det yrkande, som herr Persson i Tidaholm ställt, gives det möjligheter för de affärsdrivande verken att efter en utredning bevilja korporationsidrotten det stöd den behöver.

Jag ber, herr talman, att med det anförda få yrka bifall till herr Perssons i Tidaholm yrkande.

Herr Törnkvist: Herr talman! Jag vill endast säga ett par ord för att inte utskottet skall framstå i alltför ofördelaktig dager, vilket synes ligga hotfullt nära efter de anförenden, som hållits.

Det är ju inte alls fråga om att vara ogin mot idrotten. Spörsmålet är närmast av budgetpolitisk art och icke av den art, att man vägrar ge ett anslag till ett nyttigt ändamål. Det synes endast vara en inre organisationsfråga, hur man fördelar de medel, som utgå till idrotten. På de sista tio åren ha dock ställts till idrottens förfogande i runt tal 35 miljoner kronor. Det bör väl inte vara omöjligt att vidtaga inre organisatoriska åtgärder inom riksidrottsförbundet, så att alla slag av idrott skola kunna få del av den hjälp, som staten lämnar via riksidrottsförbundet. Den budgetpolitiska sidan av saken kan väl närmast karakteriseras på det sättet, att om man går på sidan av de allmänna åtgärder, som redan vidtagits genom beviljandet av betydande anslag till idrottens främjande, skjuter man en bräsch i detta system för anslagsbeviljande. På så sätt vet man inte var man till slut hamnar. Det är alldeles uppenbart, att så snart det finns en grupp på låt oss säga 10 till 20 medlemmar av någon statstjänstemannakår på en plats, så kunna dessa bilda en idrottsförening av något slag och utöva idrott. Det är alltså inte uteslutande järnvägsmän, som i detta sammanhang kunna komma i fråga. Det finns även andra statstjänargrupper, vilkas arbete är av den beskaffenheten, att de säkerligen kunna framlägga lika starka motiv för understöd från statens sida till en yrkesidrottsförening. Bevilja vi i det fall det här gäller ett understöd utan att undersöka vidden av de konsekvenser, som skulle uppstå, där-est man skjuter en bräsch i principerna för beviljandet av dylika anslag, så veta vi till slut inte, var vi tvingas att stanna. Vi kanske tvingas att göra halt på en punkt, där en klar orättvisa på ett alldeles särskilt sätt demonstreras. Om det visar sig, att man från olika håll under dessa former vill ha anslag av staten till idrottsliga ändamål, måste statsmakterna söka åstadkomma en allmän översyn över detta spörsmål och utarbeta en plan för hur dylika anslag skola fördelas och vilka grupper, som skola kunna komma i åtnjutande av hjälpen.

Motioner om anslag till statens järnvägars personals idrotts- och friluftsvirksamhet. (Forts.)

Om saken hade legat till på det sättet, som herr Gustafsson i Bogla ville göra gällande, nämligen att inga andra än järnvägstjänstemännen skulle kunna tänkas komma i åtnjutande av ett sådant anslag, hade problemet varit mycket enkelt. Så förhåller det sig emellertid icke. Det är, som jag här sökt visa, många andra, som kunna tänkas vilja ha del av ett dylikt anslag och kunna komma att göra gällande, att när den eller den sammanslutningen får anslag, så böra även de erhålla sådant. Vi ha ju tillräcklig erfarenhet av hur liberal riksdagen brukar vara, när det gäller beviljandet av anslag för att veta, att vi i så fall även skulle bevilja anslag i de övriga fallen. Detta har hänt så många gånger i riksdagen tidigare, att man inte utan vidare kan acceptera ett betraktelsesätt, där man helt enkelt bortser från de budgetpolitiska faror, som föreligga.

Det är, herr talman, som jag sade nyss, närmast ett budgetpolitiskt spörsmål, huruvida vi skola bevilja detta anslag, som ser litet ut men som utskottsmajoriteten anser inte kan beviljas på grund av att konsekvenserna av ett sådant förfaringssätt icke kunna överblickas.

Om riksdagen nu bifaller statsutskottets förslag och herrarna tänka komma igen ett annat år, vill jag rekommendera herrarna att då begära utredning beträffande just denna art av statsbidrag till idrottsrörelsen. Som saken nu ligger till kan jag inte anse annat än att fjärde avdelningen, som har behandlat detta ärende, har behandlat det riktigt. Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets hemställan.

Herr Persson i Tidaholm: Herr talman! Herr Danielsson vittnade i sitt anförande om sitt stora intresse för idrottsrörelsen. Jag har ingen anledning att betvivla detta herr Danielssons intresse, men jag finner det förvånansvärt, att det tar sig sådana uttryck som att yrka avslag på ett så förhållandevis litet anslag, som det här gäller. Inte ens reservanterna ha emellertid yrkat bifall till motionen, utan begära endast en utredning i frågan. Jag tycker att herr Danielsson med sitt omvittnade intresse för saken skulle kunna gå med på en sådan utredning.

Det talas i statsutskottets utlåtande om de vittutseende statsfinansiella konsekvenser, som ett bifall till motionen skulle få, och herr Törnkvist berörde i sitt anförande just dessa konsekvenser. Skulle vi ändå inte här i kammaren kunna vara tämligen överens om att de statsanställda böra bli föremål för samma behandling av sin arbetsgivare som de enskilt anställda bli. Det är det enda vi begära, och jag tror inte att man behöver befara att statsfinanserna skulle bli så oerhört lidande, om staten uppträdde litet humanare i detta fall.

När man talar om de konsekvenser, beviljandet av ett sådant anslag kan medföra, så skall man dock komma ihåg, att det finns ett affärsdrivande verk här i landet, nämligen telegrafstyrelsen, som årligen ställer ett anslag på 45 000 kronor till förfogande för välfärdsåtgärder för sin personal. Statens järnvägar ha inte möjlighet att lämna ett dylikt anslag, och jag tycker att då man nu, som utskottet medger, redan har brutit själva den av utskottet hävdade principen att icke bevilja sådana anslag till föreningar av statsanställda, så kan man rimligen bevilja statens järnvägars anställda samma förmåner som de i telegrafverket anställda.

Herr talman! Den förda debatten har inte på något sätt föranlett mig att frångå det yrkande, som jag ställde i mitt förra anförande.

Motioner om anslag till statens järnvägars personals idrotts- och friluftsvärksamhet. (Forts.)

Herr Andersson i Malmö: Herr talman! Jag tror inte att det är riktigt att man, såsom herr Törnkvist vill göra gällande, bör betrakta denna fråga enbart ur budgetteknisk synpunkt. Den idrottsorganisation, det här gäller, har i mycket ringa utsträckning fått del av de 35 milj. kronor, vilka som herr Törnkvist nämnde staten anslagit till idrotten i vårt land.

Jag vill i detta sammanhang nämna, att riksidrottsförbundet, som åtminstone i sin motivering varit ganska generöst, även hänvisat till att medel kunna ställas till förfogande ur andra fonder än sådana, som stå till riksidrottsförbundets disposition. I fråga om lägerveckor och fjällresor har förbundet erinrat om att medel till dylika ändamål torde kunna erhållas från fonden för friluftslivets främjande, och det rekommenderar statsbanepersonalen att hänvända sig dit. Nu är jag synnerligen övertygad om att denna fond för friluftslivets främjande är mycket hårt anlitad och att man där icke har mycket att hämta från dessa organisationers sida.

Det är, herr talman, vidare en annan synpunkt, som jag här särskilt vill understryka, och det är, att det bör råda ett samband mellan vad staten gör på detta område och vad man gör i detta avseende inom det privata näringslivet.

Jag förstår att både herr Törnkvist och herr Danielsson, i fall behov skulle föreligga, äro villiga att gå med på att bevilja högre anslag till riksidrottsförbundet för den allmänna idrottens främjande här i landet. De vilja emellertid inte vara med om att de affärsdrivande verken själva under en viss kontroll skulle lämna ett dylikt anslag. Ett sådant betraktelsesätt skulle emellertid kunna medföra vissa betänkliga konsekvenser med avseende på den medelsanvisning, som genom den privata företagsamheten sker till idrotten. Man skulle kunna tänka sig, att de privata företagen komme att resonera på samma sätt, nämligen att de icke bry sig om att göra någonting, och ansåge, att alla anslag till idrottens främjande skulle lämnas genom de medel, som staten ställer till förfogande för den allmänna idrottens befrämjande. Det skulle vara i hög grad otrevligt, för den händelse man komme in på en sådan utvecklingslinje inom de privata företagen. Jag tycker tvärtom att det är mycket vackert, att en mängd enskilda företag söka tillgodose sina anställda på detta område genom att till deras idrottsorganisationer anslå mycket stora belopp. Jag tror, att det därför vore rimligt, att staten kunde gå före med gott exempel beträffande sina affärsdrivande verk.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till det av herr Persson i Tidaholm under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Persson i Tidaholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 129, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Persson i Tidaholm under överläggningen framställda yrkandet.

Motioner om anslag till statens järnvägars personals idrotts- och friluftsvärksamhet. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen.

Kammaren hade alltså bifallit det av herr Persson i Tidaholm under överläggningen framställda yrkandet.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 15.

Motion angående utredning om behovet av nya järnvägsförbindelser i Norrland.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 130, i anledning av väckt motion angående utredning om behovet av nya järnvägsförbindelser i Norrland.

I en inom andra kammaren av herrar *Skoglund* i Umeå och *Mäler* väckt motion (II: 126) hade hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en uttömmande utredning rörande behovet av nya järnvägsförbindelser i Norrland, i första hand berörande ostkustbanans förlängning längs hela norrlandskusten upp till Torne älv.

Utskottet hemställde, att motionen II: 126 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr *Skoglund* i Umeå: Herr talman! Jag har med intresse tagit del av det statsutskottsutlåtande, som nu föreligger i denna fråga, närmast på grund av att utskottet intagit en så positiv ståndpunkt till de synpunkter, som herr *Mäler* och jag framfört i vår motion, i vilken vi påyrkat en förlängning av ostkustbanan norrut.

Utskottet har ju bland annat konstaterat, att det för sin del anser att den i motionen framförda tanken på en norrut fortsatt norrländsk kustbana alltjämt förtjänar uppmärksammas. Man kan emellertid fråga sig, om utskottet efter detta mycket positiva uttalande inte borde ha dragit en annan slutsats än vad det gjort och som resulterat i ett yrkande om avslag på den av oss väckta motionen. Alldenstund utskottet icke ansett sig kunna bifalla vår begäran, måste jag säga, att detta är att beklaga, därför att såväl utskottet som vi motionärer då skulle ha kunnat nå det syfte som vi äro ense om att betrakta som betydelsefullt. Utskottet har emellertid i sitt utlåtande konstaterat, att man måhända kan vinna samma resultat genom att förutsätta, att den nyligen tillsatta norrlandsutredningen skall ta frågan under övervägande. Utskottet har icke nöjt sig med att endast säga, att det förutsätter, utan även sagt att det förväntar, att norrlandsutredningen skall ta frågan under omprövning.

I den promemoria, som landshövding *Lindeberg* på sin tid utarbetade som ett slags programförklaring för den blivande norrlandsutredningen, påpekade han, att förbättrade kommunikationer, inte minst förbättrade järnvägsförbindelser, vore en förutsättning för en utvidgning och en differentiering av det norrländska näringslivet. Man har därför anledning att förvänta, att denna utredning också skall ta denna fråga under omprövning, men man vill då hoppas, att den gör det i tid och handlar med största möjliga snabbhet, så att man inom norrlandsutredningen kan resonera om denna fråga och ta ställning till kommunikationsspörsmålet i Norrland samtidigt som man diskuterar och tar ställning till andra frågor, som kunna sägas vara av avgörande betydelse, då det gäller denna utvidgning och differentiering av det norrländska näringslivet.

Motion angående utredning om behovet av nya järnvägsförbindelser i Norrland. (Forts.)

Det förhåller sig nämligen på det sättet, såsom konstaterades i landshövding Lindebergs nyssnämnda promemoria, att en förutsättning för att man skall kunna komma någon vart med lösandet av det norrländska näringslivets problem, är förbättrade kommunikationer. Tidigare kunde man använda sig av sjöfarten, i varje fall under den tid, då den kunde pågå utan ishinder. Men allteftersom produktionen har blivit mera rikhaltig och mera differentierad, kan man inte begagna sjöfartsförbindelserna i samma utsträckning som förut.

Jag vill belysa detta med ett exempel från en industrianläggning i södra delen av Västerbotten. Den där förlagda industrien fraktar numera större delen av sin produktion per lastbil från kusten upp till stambanan, ett avstånd på cirka 4 till 5 mil, varifrån varorna sedan distribueras vidare. Varför förfar man då på detta sätt? Jo, därför att den försäljning, företaget bedriver, omfattar så små mängder och skall skickas till sådana delar av riket, att man inte kan använda sig av sjöfartsförbindelsen. Detta sätt att frakta produkterna fördyrar emellertid produktionen för detta företag rätt avsevärt. Man har meddelat mig, att företagets produktionskostnader ökas med ungefär 150 000 kronor per år just på grund av dessa biltransporter. Det är klart, att ett sådant förhållande måste komma att ekonomiskt mycket starkt betunga den produktion, som äger rum vid denna anläggning, samtidigt som det också försvårar konkurrensmöjligheterna för industrien i fråga och på samma gång även förhindrar utvecklingen av det norrländska näringslivet och utgör ett hinder för att nya industrier skola komma till stånd.

Det är kanske icke blott frågan om de nya järnvägsförbindelserna, som bör tagas under närmare omprövning. Även de fraktsatser, som för närvarande tillämpas, äro rätt diskutabla. Jag skall be att få anföra ett exempel på nu gällande fraktsatser och skall därvid utgå från en ort i Västerbotten — jag ber om ursäkt att jag tar mina exempel därifrån, men det är ju det län, som jag bäst känner till. Det gäller här fraktsatser för 100 kg i 10-tonsvagnar. För rundtimmer och barrträ utgör frakten kronor 2:03 per 100 kg, för sågade trävaror kronor 2:15, för snickerier, t. ex. obehandlade dörrar, kronor 2:39, för parkettstav 3:08 och för ytbehandlade dörrar 4:33. Den mera kvalificerade produktionen tynges alltså hårt genom dessa fraktsatser.

Jag förutsätter nu, att norrlandsutredningen, när den tar itu med denna fråga — vilket den, så vitt jag förstår, har skyldighet att göra efter de positiva uttalanden som gjorts från utskottets sida — också tittar litet närmare på gällande fraktsatser. Om man verkligen är allvarligt intresserad av en utvidgning av vårt näringsliv i Norrland — det har man ganska enhälligt förklarat sig vara, icke minst den svenska riksdagen — bör man också vara medveten om angelägenheten av att förbättra kommunikationerna och framför allt järnvägsförbindelserna genom en förlängning av ostkustbanan på sätt som vi i vår motion föreslagit, så att den kommer att gå igenom de stora industri-centra som äro förlagda vid kusten. Man bör därutöver också emellertid titta litet närmare på de fraktsatser som för närvarande tillämpas.

Jag har, herr talman, med det sagda velat understryka vikten och betydelsen av de synpunkter som utskottet anfört och vi tidigare framfört i vår motion, och vilka vi betrakta såsom synnerligen betydelsefulla, då det gäller att taga ställning till det mycket viktiga problem som heter utvidgning av det norrländska näringslivet. Då jag, herr talman, till sist framställer yrkande om bifall till den av mig och herr Mäler väckta motionen, är det närmast därför, att jag vill understryka angelägenheten och vikten av att åtgärder vidtagas i det av oss påtalade syftet. Jag ber, som sagt, att få yrka bifall till motionen.

Motion angående utredning om behovet av nya järnvägsförbindelser i Norrland. (Forts.)

Herr **Andersson** i Prästbol: Herr talman! Såsom även motionären här påpekat har den tillsatta utredningen att syssla även med kommunikationsspörsmål, framför allt gällande övre Norrland, och detta är anledningen, varför statsutskottet icke kunnat annat än påpeka detta förhållande. Om denna utredning, som speciellt är tillsatt för att utreda försörjningsmöjligheterna i övre Norrland, kommer till det resultatet, att denna järnvägsförbindelse skulle underlätta dessa försörjningsmöjligheter för orterna där uppe, då har man att vänta, att regeringen kommer att taga upp detta spörsmål. Statsutskottet har därför enats om att avstyrka ifrågavarande motion, och jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 16.

Vissa byggnadsfrågor berörande staden mellan broarna samt Riddarholmen i Stockholm m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsfrågor berörande staden mellan broarna samt Riddarholmen i Stockholm m. m. jämte i ämnet väckt motion.

I propositionen nr 220 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 3 mars 1944, föreslagit riksdagen att för budgetåret 1944/45 å kapitalbudgeten under rubrik Statens allmänna fastighetsfond anvisa dels till Annexbyggnad till kanslihuset ett investeringsanslag av 1 000 000 kronor dels ock till Förberedande åtgärder beträffande vissa byggnadsföretag i staden mellan broarna och å Riddarholmen i Stockholm ett investeringsanslag av 350 000 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren av herr *F. Ström* väckt motion (I: 299), vari hemställts, bland annat, att riksdagen måtte besluta 1) att avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 220 samt 2) att begära ny utredning av frågan om kanslihusannex i syfte att finna lämpliga platser utanför Gamla staden och med avsikten att härigenom skydda Gamla staden för en successivt fortgående rivning, varigenom skulle också avses att skydda Gamla staden för den ökade trafik, som småningom skulle spränga dess egenartade historiska karaktär; tillika borde en noggrannare ekonomisk prövning ske.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I: 299 till Annexbyggnad till kanslihuset för budgetåret 1944/45 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 1 000 000 kronor;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I: 299 till Förberedande åtgärder beträffande vissa byggnadsföretag i staden mellan broarna och å Riddarholmen i Stockholm för budgetåret 1944/45 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 350 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Oscar Olsson, Lindström, Heiding, Ekströmer, Ivar Persson, Wallentheim* och *Eriksson* i Frägsta, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

a) i anledning av motionen I: 299 avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag till annexbyggnad till kanslihuset samt hos Kungl. Maj:t anhålla om förnyad utredning av frågan om lokalbehovet för Kungl. Maj:ts kansli;

b) med bifall — — — 350 000 kronor.

*Vissa byggnadsfrågor berörande staden mellan broarna samt Riddarholmen
i Stockholm m. m. (Forts.)*

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr Wallentheim: Herr talman! Jag har i denna fråga anslutit mig till reservanterna. När jag gjort detta har det icke varit för att ge uttryck för att jag skulle representera något oböjligt motstånd mot all ändring i den gamla stadsbebyggelsen eller i den gamla stadsplaneringen. Jag förstår helt och fullt, att en stad — och då framför allt en storstad — som vill vara ett livsdugligt centrum för en idogt arbetande och framåtsträvande befolkning, aldrig kan få bli ett museum, utan man måste gång efter annan naturligtvis åstadkomma förändringar både med hänsyn till nybyggnadsbehov, trafikbehov, sociala förhållanden och andra omständigheter av skilda slag. Men, å andra sidan, när det gäller en gammal stadsbebyggelse som representerar ett mycket stort historiskt värde, får man lov att gå fram med en alldeles särskild försiktighet, och man får försöka tillgodose de krav som den tid i vilken man själv lever kan ställa, utan att man fördenskull offerar alltför mycket av det gamla. Jag är villig erkänna, att dessa synpunkter kommit fram både i Kungl. Maj:ts proposition och även med stark understrykning i utskottsutlåtandet. Jag skall gärna ärligt säga ifrån att det förslag som Kungl. Maj:t här framlagt för riksdagen ur många synpunkter onekligen representerar ett försök att göra det bästa möjliga i den situation som vi äro inne i. Jag kan följaktligen på den punkten icke ansluta mig till den oreserverade och mycket högljudda kritik som från en del håll framkommit, men, å andra sidan, är jag icke övertygad om att man icke skulle kunna göra det bättre i det avseendet. Även om, såsom jag antydde, det föreliggande förslaget, som onekligen har sina förtjänster, är ett försök att klara upp en kinkig situation, undrar jag ändå, om det icke skulle vara möjligt, att om frågan underkastades förnyad granskning och närmare omprövning man kunde komma med nya uppslag — exempelvis just genom att söka få till stånd en arkitekttävlan. De som sysslat med sådana här saker ha alla den erfarenheten, att om man får framlagt ett förslag som blivit överarbetat och det ges tillfälle att beakta de synpunkter som kommit fram, kan man i det avseendet komma till en mer tillfredsställande lösning än det först presenterade. Hur skulle det vara, om man i detta fall verkligen sökte få till stånd en allmän arkitekttävlan? Vore det icke något för våra arkitekter att här koncentrera sina krafter på, söka ge utlopp åt sin fantasi och åstadkomma att en lycklig lösning av den stadsbild som det här är fråga om skapas? Då kan man fråga: är det värt att göra sådana ansträngningar för den sak som det nu gäller? Enligt min mening är det verkligen all anledning att göra ett allvarligt försök. Gamla staden i Stockholm är onekligen ur många synpunkter en efter svenska förhållanden unik stadsbebyggelse, och jag tror också, att man skulle kunna säga, att med hänsyn till vad som hänt ute i världen, där så mycken förstörelse går fram över gamla kulturområden, kommer Gamla staden i Stockholm att bli unik icke blott för vårt land utan även för betydligt större områden.

Härtill kommer också en annan omständighet som man enligt min mening får tillmäta mycket stor betydelse, den nämligen, att hela omgivningen vid detta tänkta kansliannex är ytterst ömtålig. Stadsbilden är mycket känslig för förändringar i det ena eller andra avseendet. Vi ha slottet i omedelbar närhet, vi ha Siméon De la Vallées mycket beundrade riddarhus och det Bondeska palatset. Det ligger sannerligen stor vikt uppå att man här försöker få fram en stadsbebyggelse som smälter ihop till ett fördelaktigt enhetsintryck. Vi ha onekligen många exempel på huru man vid tidigare tillfällen

Vissa byggnadsfrågor berörande staden mellan broarna samt Riddarholmen i Stockholm m. m. (Forts.)

farit fram mycket hårdhänt beträffande dessa ömtåliga delar av huvudstaden och åstadkommit förstörelse som det icke är lätt att bota. Å andra sidan kan jag i detta sammanhang icke komma ifrån att beklaga, att Stockholms stads myndigheter tidigare icke varit mer aktiva, när det gällt denna fråga. Om det verkligen icke går att rädda den bebyggelse som det här är fråga om, kan jag icke komma ifrån att största ansvaret för detta ändå faller på Stockholms stads myndigheter som icke i tid beaktat, hur hela denna fråga låg till, utan tillät en begynnande vandalisering av hela detta område. Det är hårt att behöva säga detta om min födelsestad, men det kan inte hjälpas. Men även om Stockholms stads myndigheter i detta fall försummat sin skyldighet och följaktligen, så långt man kan bedöma, ha mycket ringa skäl till att nu föra någon talan, kan detta i varje fall icke utesluta skyldighet för de statliga myndigheterna att försöka göra det bästa möjliga av situationen. Jag har därför kommit till den uppfattningen, att en förnyad utredning av frågan är motiverad. Det är sannerligen ont om lokaler för både Kungl. Maj:ts kansli och andra centrala ämbetsverk men å andra sidan skulle det här icke vara fråga om ett uppskov på någon längre tid utan ett uppskov på ett år eller så, under vilken tid man fick tillfälle att ordentligt pröva de olika alternativen och även eventuellt resultatet av en arkitekttävlan.

Då jag nu yrkar bifall till reservationen, gör jag det också ur den synpunkten, att även om det icke lyckas att föra den till seger i denna kammare skulle ändå ett yrkande om bifall till reservationen och en uppslutning kring den innebära en opinionsyttring som kan vara av väsentlig betydelse, då det gäller den fortsatta handläggningen av hithörande frågor. Det är med denna motivering, herr talman, jag yrkar bifall till reservationen.

Häruti instämde herr *Mäler*.

Herr *Persson* i Tidaholm: Herr talman! Beträffande denna fråga har jag kommit i samma olyckliga belägenhet som i den föregående frågan, beträffande vilken jag deltog i debatten. Jag tillhör fjärde avdelningen av utskottet men har varit förhindrad att deltaga i plenarsammanträdet. Jag står emellertid på den linje som utskottsmajoriteten företräder och vill här i korthet ange de skäl, varför jag anslutit mig till utskottsmajoriteten.

1940 års överenskommelse mellan Stockholms stad och staten innebar ju, att staten övertog vissa markområden i akt och mening att få tomtområden för uppförande av vissa lokaler som voro nödvändiga ur statens synpunkt. När denna överenskommelse slöts, restes ingen opposition från annat håll, utan man var tämligen överens om att detta avtal ur skilda synpunkter var förnuftigt. Sedermera har emellertid en ganska stark opposition icke minst i presen och vid en del protestmöten kommit fram. Frågan har emellertid nu avancerat så långt, att man icke rimligen kan, om man ser på statsnyttan, taga någon hänsyn till oppositionen. Det förhåller sig på det sättet, att staten är nödsakad att se sig om efter lokaler för vissa myndigheter, och det är också nödvändigt, att dessa lokaler bli så belägna, att de komma i nära anslutning till kanslihuset.

Det har talats om vandalism i detta fall, och det kan hända, att detta uttalande också har ett visst berättigande, men i den mån det är berättigat kan man hittills åtminstone icke lasta staten för att hava uppträtt med någon vandalism. I det fallet är det Stockholms stad som får taga åt sig äran. Jag passerade i dag på morgonen det område det nu är fråga om och gjorde den reflexionen, att om det kom en främling hit till staden och såg detta område,

*Vissa byggnadsfrågor berörande staden mellan broarna samt Riddarholmen
i Stockholm m. m. (Forts.)*

skulle han kanske få den föreställningen, att detta område blivit utsatt för bombanfall. Om man ser området från Myntgatan, ser det ganska bedrövligt ut. Stockholms stad har där rivit hus och ordnat till det där borta så, att det som sagt ser ganska bedrövligt ut. Alla äro vi överens om att någonting måste göras. Man kan rimligen icke ha dessa gränder i det tillstånd som de för närvarande befinna sig i. Husen i den ena gränden äro stöttade med stora bjälkar, och lutningen på husen är ganska stor. Det kostar emellertid åtskilligt med pengar att sanera ifrågavarande område, och statsmakterna kunna näppeligen taga på sig de kostnader som en dylik sanering skulle innebära, utan att samtidigt området blir ordnat på ett sådant sätt, att man där får lokaliteter som fylla ett förnuftigt ändamål. Alla äro förmodligen redan överens om den saken.

I det nuvarande kanslihuset finnas för närvarande ett flertal departement inrymda. Bland de departement, som emellertid icke tillnärmelsevis kunnat inrymmas i de lokalerna, hör finansdepartementet. Detta departement har icke tillräcklig tillgång på lokaler, utan vissa lokaler ha måst förläggas på andra ställen. Det är klart, att det försvarar arbetet inom detta departement att ha det så ordnat. Det är också meningen, att försvarsdepartementet skall förläggas till de nya lokalerna, och socialstyrelsen, som behöver nya lokaler, skall sedermera inrymmas i försvarsdepartementets lokaler.

När man talar om att staden mellan broarna ur historisk synpunkt är dyrbar, kan man icke heller bortse ifrån att det som givit Gamla staden dess tradition är i stor utsträckning det förhållandet, att just inom denna stadsdel ha kungamakten, regeringen, riksdagen och högsta domstolen varit förlagda. Inom denna stadsdel ha Sveriges öden under gångna tider avgjorts, och det är väl detta som åtminstone i viss utsträckning ger en viss tradition åt Gamla staden. Det förefaller mig, som om det vore berättigat att bibehålla denna ärorika tradition även i framtiden.

Ett skäl som ytterligare talar för Kungl. Maj:ts proposition, d. v. s. utskottsmajoritetens förslag, är också, att högsta domstolen och Svea hovrätt äro i behov av nya lokaler för att den nya s. k. processreformen skall kunna föras ut i levande livet. Därest man skulle gå reservanterna till mötes, kunna dessa ämbetsverk icke få sin lokalfråga ordnad inom rimlig tid. Det ligger så pass stor vikt uppå att både Svea hovrätt och högsta domstolen få lokaler, att det bör tala för bifall till utskottets hemställan. Det är ingen snabb utredning som här företagits. 1940 träffades nämligen denna överenskommelse. Det är således efter fyra års moget övervägande som riksdagen har att taga ställning. Jag tror, att frågan befinner sig i det läget, att det är nödvändigt, att riksdagen i dag beslutar på sätt Kungl. Maj:t föreslagit.

Jag ber med dessa korta ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Eriksson i Frägsta: Herr talman! Det är kanske förmätet av en man, som kommer från den rena landsorten, att blanda sig i detta resonemang för att försöka fälla något omdöme om saken sådan den nu föreligger, men jag kan i alla fall icke underlåta att hysa mycket starka betänkligheter, när man nu går att i större eller mindre grad rasera eller i varje fall göra om denna gamla bebyggelse. Det är ju icke egentligen blott husen som sådana utan det är själva stadsplanen, som är av mycket gammalt datum och som är väl värd att bevaras.

Här talas i olika sammanhang om att det egentligen är Stockholms stad, som har syndat på detta område, och följaktligen anser man att statsmakterna även kunna följa samma linje. Detta kan jag emellertid icke anse vara riktigt. Om någon skall ha förutsättningar och möjligheter att väl bevara en kulturhisto-

Vissa byggnadsfrågor berörande staden mellan broarna samt Riddarholmen i Stockholm m. m. (Forts.)

risk plats och dess bebyggelse, så är det väl statsmakterna, vilka ju även i alla högsta grad ha ansvaret härför.

Det är således det rent kulturhistoriska värde, som området har, som för mig har haft avgörande betydelse och som har gjort, att jag kommit att ansluta mig till reservationen. Om det icke anses alltför förmätet, skall jag även be att med några ord litet närmare få motivera även en del andra synpunkter på frågan.

Herr Persson i Tidaholm hade den uppfattningen, att det var mycket brådskande att bereda lokalutrymmen för olika myndigheter. Det tror jag säkerligen det är, men jag ifrågasätter, huruvida man med en lösning av den art, som det här är fråga om, verkligen löser det stora behov av lokaler, som troligtvis finns för verken. När man nu skall göra ett besök i ett ämbetsverk, finner man huru som det har olika avdelningar inrymda i olika delar av staden, i privatbyggnader och hotell o. dyl. En del av dessa verk ha visserligen typiskt krisbetonad karaktär och kunna sålunda framdeles avvecklas, men helt säkert stå vi inför en mycket stark utveckling av den administrativa delen av samhällets verksamhet, som kommer att fordra mycket stora nybyggnader vad det lider. Jag är för min del icke alls övertygad om att vad man tänker göra täcker ens behovet för det ändamål, som man nu har skisserat upp, för någon längre tid framåt. Följden kan då bli, att man önskar gå vidare och fortfarande finner det vara nödvändigt att koncentrera allt omkring kanslihuset. Följaktligen är det icke något som hindrar, såvitt jag kan förstå, att man kommer att fortsätta på den nu inslagna vägen.

För min del skulle jag därför anse det vara mycket värdefullt, om man kunde få en ny utredning, som undersökte de behövliga lokalutrymmena för en tämligen lång tid framåt, varvid man också skulle kunna kalkylera med det byggnadsbestånd, som finns på Riddarholmen, och eventuellt även omdisponera dessa utrymmen. Säkerligen skulle man finna, att man behöver ämbetsbyggnader i tämligen stor omfattning.

I detta sammanhang vill jag också erinra om riksdagens många gånger uttalade önskan att man skall försöka sprida även ämbetsverken utanför centrum. Hur skulle det vara, om man lade en del av de centrala verken en smula ut i periferien av Stockholms stad? Det är kanske svårt att säga, men jag tycker icke att det borde möta alltför stora svårigheter att lägga en del verksbyggnader längre ut, samtidigt man ju även i någon mån skulle lätta Stockholms kommunikationssvårigheter. Det är en sak, som jag tycker vore väl värd att övervägas.

Sannolikt kommer väl riksdagen likväl i dag att besluta i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag. Man måste emellertid fråga sig om det är riktigt. Om förhållandena äro sådana, att regeringen och vederbörande ansvariga myndigheter i andra avseenden, som ha att bevaka våra fornminnen, anse att kanslihuset ovillkorligen skall ligga på denna plats och att de kulturhistoriska intressena äro av mindre betydelse och följaktligen få stryka på foten, då frågar jag mig om det icke vore riktigare ur statens synpunkt, när det gäller att förse sig med lokaler, att göra rent hus med hela detta område för att få verkliga utrymmen, som man kunde tillvarata på ett effektivt sätt. Det är dock landets kanske dyrbaraste område, i fråga om vilket man nu försöker kombinera både historiska hänsyn och de dagsaktuella behoven, med resultat att man får en kompromisslösning, som historien sannolikt kommer att fälla en mycket skiftande dom över efter en hundra år, detta sagt i förbigående.

För min del tycker jag det är oriktigt att nu ta ett sådant steg, som man icke är riktigt enig om. Anledningen till att vissa myndigheter och särskilt statskottets majoritet nu ha intagit denna ståndpunkt och gå på Kungl. Maj:ts

*Vissa byggnadsfrågor berörande staden mellan broarna samt Riddarholmen
i Stockholm m. m. (Forts.)*

linje är väl helt enkelt den, att det icke har förelegat något annat alternativ. Man säger bara kort och gott ifrån, att här skall kanslihusannexet ligga, och då få vi lov att ta vissa hänsyn till de kulturhistoriska synpunkterna, och det är i övrigt icke mycket att resonera om. Detta har, såvitt jag förstår, varit underlaget för myndigheternas och även för statsutskottets bedömande. Även denna omständighet motiverar enligt min uppfattning, att frågan togs upp i ett nytt sammanhang. Jag vågar tro, att om så sker skulle man också kanske kunna finna lösningar, som bättre kunna förenas med de historiska intressena och framför allt bättre lösa det faktiska behovet av ämbetslokaler. Det kan som sagt vara vanskligt för mig att resonera om dylika ting, men jag tycker mig likväl vara tvungen att anföra dessa synpunkter.

Den nu förordade lösningen anser jag sålunda vara mycket betänkelig, detta icke endast av kulturhistoriska skäl utan även därför att man riskerar att få en för dålig disponering av området. Allt detta gör, att man är mycket böjd för att fordra en annan lösning av detta spörsmål. Detta har alltså för mig varit avgörande, då det gällt att ta ställning till frågan. Jag vill emellertid icke underlåta att framhålla, att största motivet för en ny utredning är, att man i allra högsta grad bör bevara den karaktär av ålderdomlig bebyggelse, som nu finns på platsen.

Det är med dessa ord, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *von Seth*.

Herr Holmdahl: Herr förste vice talman! Staden mellan broarna med sin medeltida stadsplan och sin än i dag delvis bevarade medeltida stadsbild hör obestriddligen till vår huvudstads intressantaste, vackraste och dyrbaraste värden. Det tror jag alla av oss äro ense om. I detta gamla Stockholm mötas forntid och nutid på ett alldeles sällsynt fascinerande sätt. Detta gamla Stockholm har icke blott ett stort historiskt och kulturhistoriskt värde för huvudstaden utan givetvis för hela riket. Det är otvivelaktigt icke det minsta överord att säga, att staden mellan broarna är en riksklenod, som bör skyddas och bevaras. Det är därför beklagligt, att det här föreliggande förslaget synes strida mot den allmänt erkända principen om fornminnens och kulturminnesmärkens bevarande.

Om man läser utskottets utlåtande finner man emellertid, att både Kungl. Maj:t och nu också utskottet uppenbart ha känt sig bundna av redan träffade dispositioner, framför allt då av 1940 års markavtal med Stockholms stad. Härtill kommer det starkt växande behovet av lokaler i huvudstaden för Kungl. Maj:ts kansli och statsförvaltningen överhuvud. Stockholms stad har ju också lämnat sin medverkan till den lösning, som här föreligger. Man måste nog beklaga, att den starka opposition, som på klart ideella och nationella grunder rests mot förslaget, kommit fram först nu. Hade den kommit fram tidigare, exempelvis i samband med ingäendet av detta markavtal mellan Stockholms stad och staten, är det mycket möjligt, att varken Kungl. Maj:t eller riksdagen nu hade stått i den situation, i vilken vi nu stå, där både ekonomiska och praktiska skäl starkt tala för det föreliggande förslaget.

Med viss tillfredsställelse tillåter jag mig också konstatera, att 1942 års stadsplan, som innebar en breddning av Myntgatan upp till 33 meter och en rivning av en del av en mycket värdefull fastighet, genom det föreliggande förslaget nu synes kunna undgås. Jag kan icke heller bestrida, att det

Vissa byggnadsfrågor berörande staden mellan broarna samt Riddarholmen i Stockholm m. m. (Forts.)

förslag till kanslihusannex, som här föreligger från arkitektens sida, har mycket stora förtjänster och att man just från de synpunkter, som jag här anlagt på denna fråga, måste säga att man har sökt bevara så mycket som möjligt av den gamla stadsbilden.

Jag noterar också med tillfredsställelse, att utskottet på sid. 25 gör följande uttalande: »I anledning av de av föreningen Kolmätargränd i ärendet framförda synpunkterna vill utskottet framhålla, att ett bevarande av staden mellan broarna från pietetslösa ingrepp självfallet framstår som ett vida mer än rent lokalt intresse. De krafter, som verka härför, förtjäna också enligt utskottets mening allt stöd.»

Jag noterar också ett annat uttalande i detta sammanhang, där utskottet säger: »I likhet med föreningen skulle utskottet finna beklagligt om de ingrepp, som nu måste ske inom kvarteren närmast Myntgatan, skulle på grund av statens växande lokalbehov följas av andra inom angränsande delar.» Sammanfattningsvis erinrar utskottet om »att det förvisso varit önskvärt att ifrågavarande kulturhistoriskt värdefulla del av staden mellan broarna kunnat mera orörd överlämnas till eftervärlden.»

Herr förste vice talman! Det är närmast för att understryka dessa utskottets uttalanden, som jag för min del ber att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Häri instämde herrar *Sundqvist*, *Håstad* och *Henriksson*.

Fru Rydh Munck af Rosenschöld: Herr talman! I pressdiskussionen i denna fråga har upprepats en missuppfattning, vars felaktighet behöver kraftigt betonas. Det har nämligen sagts vid flera tillfällen, att det enda man numera kunde uppnå att bevara av medeltidskaraktär var själva gränderna, under det att bebyggelsen skulle vara yngre. Sådana yttranden bygga på en uppfattning, som man hyst intill rätt nyligen. Jag minns själv från den tid, då jag för ett 30-tal år sedan studerade konsthistoria på Stockholms högskola, att då vi betraktade den gamla stadsbilden och sökte historiskt inlemma den, vi framför allt uppehöll oss vid de vackra portalerna och att vår uppfattning var den, att Gamla stadens bebyggelse representerade byggnadsstilen från låt oss säga Johan III:s tid och några decennier därefter. Det är först i och med undersökningar, som gjorts sedan det nu föreliggande projektet kom fram, som man kommit underfund med att icke mindre än sex medeltida hus ligga på det område som det nu gäller, hus som stå upp till tre våningars höjd med medeltida förband. Så till vida skulle man kanske också kunna åtminstone förklara stadens handlande år 1940, som stadens myndigheter icke heller visste, att dessa hus voro medeltida.

Man skulle ju i detta sammanhang kunna säga, att det knappast var försvarligt, att man icke redan den gången föranstaltade om en närmare undersökning av husen, men detta kan kanske i sin tur förklaras därav, att riksantikvarieämbetet icke visste om att försäljning var ifrågasatt förrän den redan var gjord. Alldeles fränsett detta skulle man kanske kunna säga, att det ändå är märkvärdigt, att man icke hyste större intresse för vår gamla stad, än att tillräckliga arkeologiska undersökningar icke hade ägt rum, men det torde i sin mån kunna förklaras av de ytterligt små anslag, som riksantikvarieämbetet har för undersökningar. Att en undersökning nu kommit till stånd har berott på att byggnadsstyrelsen har släppt till medel för ändamålet.

Kanske någon vill invända, att det spelar icke så förskräckligt stor roll, om dessa hus äro ett eller annat århundrade äldre eller yngre, men vi ha,

*Vissa byggnadsfrågor berörande staden mellan broarna samt Riddarholmen
i Stockholm m. m. (Forts.)*

herr talman, i detta land icke flera rester från medeltiden än att det vore helt enkelt otänkbart, att ett medeltidshus utan vidare skulle rivras i någon annan del av landet än här i Stockholm.

Jag vill visst icke fränkänna det förslag, som nu föreligger, stora förtjänster i fråga om lösandet av de mycket svåra uppgifter, som ha förelegat, men man får ändå ett starkt intryck av att man på så gott som alla händer har på känn att det är något galet i att nu fastslå en lösning, då det alltjämt jäser av olika meningar i frågan. Jag har mig bekant, att lösningsförslag förefinnas, som i stort sett bevara den föreslagna fasaden men som ge utrymme för ett mer pietetsfullt bevarande av det gamla inom gårdsutrymmet. Det är ju i alla fall något, som man borde pröva, innan man går vidare. Reservanternas yrkande, som ju icke behöver innebära att frågans lösning skjutes på en obestämd framtid, ger tillfälle till en välbehövlig omprövning, sedan nya synpunkter kommit fram. Det synes mig, herr talman, vara angeläget, att riksdagen icke nu fattar ett beslut, som helt visst framtiden kommer att livligt beklaga och ge oss förebräelser för.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Persson** i Tidaholm erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag vill endast gentemot den ärade föregående talarinnan säga, att det förslag, som nu föreligger, varit underställt riksantikvarieämbetet och att detta ämbete icke haft någon egentlig erinran mot detsamma. Dessutom har professor Tengbom också gett förslaget sin anslutning. Detta kan åtminstone för lekmannen utgöra ett visst stöd, då han har att ta ställning till frågan.

Fru **Rydh Munck af Rosenschöld**, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag har senast i dag talat med den antikvarie i riksantikvarieämbetet, som har haft denna fråga till behandling, och han framhöll faktiskt som sin förhoppning, att ett uppskov skulle bifallas. Han omtalade också just dessa nya projekt, som finnas uppgjorda men som icke funnos, då byggnadsstyrelsen avgav sitt förslag.

Vidare yttrade:

Herr **Kilbom**: Herr talman, mina damer och herrar! Jag har under tjugo år varit med och arbetat för att man skulle bevara största möjliga del av den gamla bebyggelsen i Gamla staden. Jag måste emellertid säga, att jag har nog mer än en gång ställt mig frågan, om vi icke förr eller senare måste välja mellan det nödvändiga och det önskvärda. Det nödvändiga skulle då vara att bevara den del av staden som kunde bevaras med saneringar betingade av befolkningens behov, ty det bor dock folk där nere. Hittills har jag emellertid, ehuru mycket av taktiska skäl, alltid hållit på att man skall vara försiktig med ingrepp, därför att man icke vet var man hamnar, sedan man en gång har börjat. Den fråga, som nu föreligger, är en illustration till sanningen av detta påstående. Här riktades nyss av min vän herr Wallentheim en förebräelse mot stadens myndigheter för att icke ordentligt ha tillvaratagit de kulturella intressena i Gamla staden. Såvitt jag kan bedöma, syftade han närmast på det sår, som åstadkommits på ena sidan av Myntgatan, delvis mitt emot kanslihuset. Jag vill då erinra damerna och herrarna om att när detta sår åstadkoms, hade Stockholms stad knappast något val. Minns jag icke fel så betingades det av beslutet om att kanslihuset skulle ligga där det nu ligger, vilket beslut ingalunda fattades utan ingående diskussioner med stadens myn-

Vissa byggnadsfrågor berörande staden mellan broarna samt Riddarholmen i Stockholm m. m. (Forts.)

digheter. Det framhölls mycket bestämt, att man skulle ordna det så framför kanslihuset, att de, som arbetade därinne, skulle på dagen se att göra det utan konstgjord belysning. Man kan förstå dylika synpunkter. En annan sak är att vi faktiskt inte ha mer kvar av den kommunala självbestämmanderätten än att staden i en sådan situation kan bringas på knä av de statliga myndigheterna.

Jag vill emellertid bestämt hävda, att med litet förutseende från statens myndigheters sida hade det inte alls varit nödvändigt att lägga kanslihusannexet på den sida av strömmen, som det nu är fråga om. Det finns tomter och fastigheter emellan Strömgatan och Fredsgatan i anslutning till Arvfurstens palats, som mycket väl kunde ha köpts av staten, detta så mycket mer som de behövas. Det har sagts mig, att statens myndigheter visserligen fört långvariga förhandlingar om köp därav men att man funnit priset för högt. Jag tillåter mig då konstatera, att Stockholms stads sparbank fann inte priset för högt, då den 1941 betalade den av kronan avböjda köpeskillingen på 2 050 000 kronor och sålunda lade sig till med en fastighet, som det varit alldeles utmärkt för staten att ha. Men det är klart, att när fastighetsfrågor skola handläggas på sätt, som detta fall utgör ett exempel på, kan resultatet inte bli något annat än att staten inte förrän det brinner i knutarna börjar att se sig om efter tomter och utrymme. Det fanns i samma kvarter, där Arvfurstens palats ligger, tre andra fastigheter, som kunde ha köpts av staten. En av dem har nu köpts av en privat firma. Är det inte rätt belysande för de principer, som man använder, att man kan tillåta en sådan situation uppstå, att en privat firma förvärvar en stor fastighet alldeles intill Arvfurstens palats? När man handhar hithörande ärenden på det sättet, tycker jag verkligen att riksdagens ledamöter böra ha reda på saken, och jag anser nog också att statsutskottet borde taga i håll med dessa historier.

Nu framhålles emellertid av reservanterna — jag vill beröra den saken, då jag, trots att min uppfattning inte helt överensstämmer med reservanternas, nog kommer att rösta för reservanternas förslag — att det är nödvändigt med en ny arkitekttävlan. Men 1930 hade man ju en stor arkitekttävlan om hur området kring Myntgatan skulle utformas. Till denna inbjödos fem arkitekter och arkitektfirmor, och i programmet angavs, att förslagen borde avse det lämpligaste stadsplanemässiga ordnandet av området jämte den blivande bebyggelsens arkitektoniska utformning, varvid Myntgatans bredd av 16 meter borde bibehållas oförändrad. Resultatet blev, att juryn icke ansåg sig kunna godkänna något av de utarbetade förslagen.

Det fanns emellertid bland dessa förslag ett, som hade upprättats av arkitekterna Hedqvist och Dahl, vilket innebar en breddning av Myntgatan till 33 meter. Därvid hade man dock inte tillmätt trafiksynpunkten avgörande betydelse, utan man hade kommit till denna slutsats på grund av arkitektoniska skäl. Man framhöll, att avsikten var att med bibehållande av Mynttorgets och — det ber jag dem, som deltagit i de kufiska opinionsmötena, lägga märke till — Myntgatans typiska stadsbild ge tillräckligt utrymme för trafiken och nytillskott till stadsbebyggelsen på denna klassiska stockholmsmark. Och så skildrade man, hur man tänkte sig detta.

Resultatet av det hela blev, att stadsplanenämnden i Stockholm framlade ett förslag på basis av denna tävlan, enligt vilket Myntgatan mellan Mynttorget och Riddarhusgränden fördelas på tvenne parallella och enkelriktade gator.

Vad sade då statens myndighet byggnadsstyrelsen om detta projekt? Jo, den säger — och det förtjänar att komma till kammarens protokoll: »Enligt

*Vissa byggnadsfrågor berörande staden mellan broarna samt Riddarholmen
i Stockholm m. m. (Forts.)*

byggnadsstyrelsens mening innebure detta förslag ur många synpunkter en god lösning till ordnande av detta stadsparti. Vid genomförande av en sålunda ändrad stadsplan torde emellertid kronan vara berättigad att framställa krav på gottgörelse för de olägenheter, som skulle beredas kronan genom Myntgatans minskning med omkring en tredjedel av den i stadsplan fastställda bredden och som skulle bestå däri, att dagsbelysningen till det nya kanslihusets lokaler utefter denna sträcka av Myntgatan bleve något sämre än om den gällande stadsplanen (med 16 meters gata) genomfördes beträffande Myntgatans bredd.»

Och vad säger en kanske ännu mäktigare statens myndighet, nämligen kronans fastighetskommission? Jo, den säger så här: »För kronans del måste varje mer betydande inskränkning i Myntgatans nu fastställda bredd (16 m) uppenbarligen vara synnerligen olämplig. Dagerförhållandena i kanslihusets mot Myntgatan belägna lokaler skulle därigenom försämrast i avsevärd mån. En byggnad av den karaktär, som kanslihuset ägde, torde också böra givas så öppen belägenhet, som omständigheterna tillåte. Förhållandena hade icke medgivit, att sagda önskemål kunnat tillgodoses i en i och för sig önskvärd omfattning. Den breddning av Myntgatan, som skett genom den senast fastställda stadsplanen, hade emellertid i angivna hänseende inneburit en given och betydande förbättring mot förhållandena förut. Ett eftergivande av denna förbättring genom ett sådant kanslihusets inklämmande vid allenast 10,50 meter bred gata, som det nu ifrågavarande stadsplaneförslaget innebure, skulle medföra en avsevärd försämring.»

Det framgår således, såvitt jag förstår, att stadens myndigheter äro oskyldiga, under det att statens myndigheter voro de, som i början av 1930-talet gingo in för denna sak. Man får väl f. ö. i all rimlighets namn inte glömma, att det träffats en överenskommelse mellan kronans vederbörande organ och särskilda förhandlare, tillsatta av Stockholms stadsfullmäktige. Att sedan en av dessa förhandlare, innan bläcket knappt hunnit torka under det aktstycke han här varit med om att skriva under, springer och ställer sig på möten och utdömer det förhandlingsresultat, som han varit med om att åstadkomma, bör väl inte så imponera på kammarens ledamöter, att de alledeles bortse från vad som tidigare förekommit. Inom Stockholms stad har man mycket livlig erfarenhet av att så fort det gäller breddning av vilken liten struntgata som helst eller rivning av vilken byggnad som helst, så finns det genast — jag vet att jag överdriver litet, men jag gör det för att bättre illustrera vad jag menar — tusen och åter tusen »sakkunniga», som begripa saken mycket bättre än stadens myndigheter och som faktiskt åstadkomma mycket ohägn, även om de naturligtvis ledas av de allra bästa avsikter.

Man bör inte förvåna sig över om stadens myndigheter känna sig betänksamma inför det förslag, som här föreligger, då de kunna visa på, för det första att de ha fått understöd från statens myndigheters sida vid en tidigare företagen utredning, för det andra att den stadsplan, som de ha gjort upp på grundval av denna utredning, är *godkänd* av Kungl. Maj:t, för det tredje att de ingrepp, som företagits, ha skett med hänsyn till kanslihuset, alltså för att tillgodose *statens* intressen, allt under det statens myndigheter försuttit tiden att skaffa sig andra tomter, till vilka kanslihusannexet lika bra om inte bättre kunnat förläggas.

Jag tror också att det är nödvändigt att man prövar frågan om Myntgatans utseende med hänsyn till den byggnad, som redan nu finnes där. Så fort kriget tar slut, kommer säkerligen kanslihuset att kräva helt andra parkeringsmöjligheter än dem som nu bjudas och komma att bjudas, om byggnadsstyrelsens,

Vissa byggnadsfrågor berörande staden mellan broarna samt Riddarholmen i Stockholm m. m. (Forts.)

Kungl. Maj:ts och statsutskottsmajoritetens förslag går igenom. Det skulle förresten vara mycket roligt att få en enda liten upplysning om hur herrarna — några damer ha visst inte varit med — tänkt sig att parkeringen skulle ske på den gård, vilken åberopas såsom en mycket stor tillgång. Hur skall man kunna komma in på den med till exempel bilar? Jag föreställer mig, att det är många av dem, som arbeta i kanslihuset, som ha bil, så fort tillfälle därtill ges. Andra ha cyklar, och deras antal är för närvarande mycket stort. Alla dessa behöva parkera sina åkdon hela dagen. Under arbetstiden är det också en del folk, som har ärenden till kanslihuset och som behöva korttidsparkering, och man begär väl inte att de skola köra ned sina åkdon i någon källare. Eller menar man, att kanslihuset skall, såsom någon tidigare uttryckt sig, ligga för sig självt i avskild förnämhet? Jag trodde att det såsom den mycket viktiga byggnad det är, i det att vi där ha centrum för hela landets förvaltning, borde få tillförselomöjligheter så, att folk snabbt och lätt kunde komma dit. Många människor, tjänstemän och andra, som ha ärenden dit, komma säkerligen åkande bil till Stockholm. Är det då meningen att de skola stanna med bilen kanske tre, fyra hundra meter från kanslihuset, vilket kanske för övrigt inte är så lätt när de inte känna till parkeringsbestämmelserna här i staden? Det kan inte vara någon riktig lösning av problemet att åstadkomma något sådant.

Detta är emellertid inte den enda punkt, som är oklar i det framlagda förslaget. Man tycks i Kungl. Maj:ts förslag ha förbisett, att i den stadsplan, som finns, är upptagen en arkad mot Riddarhustorget. Denna är inte alls redovisad i den byggnadsplan, som nu föreligger.

Är det för övrigt så alldeles säkert att stadens myndigheter äro beredda att gå med på förändringar av den nuvarande stadsplanen? Man skall inte glömma bort, att de kunna hänvisa till att Kungl. Maj:t redan godkänt denna stadsplan. Vilka metoder skall man då använda för att tvinga Stockholms stadsfullmäktige och underlydande organ att på nytt ändra stadsplanen om de vägra göra det frivilligt? Däröfver lämnas ingen som helst upplysning i de föreliggande handlingarna. Underhand lär dock åberopas, att ett eller två av de organ inom staden, som ha hand om dessa saker, äro anhängare av en stadsplaneändring i här avsedd riktning. Det är möjligt att så är förhållandet, men jag kan däremot konstatera att Stockholms stadsplanenämnd efter ingående diskussion uttalat sig för *bibehållande* av den nuvarande stadsplanen, och jag tycker att den därvid är i sin fulla rätt.

Jag tror inte att det kan bestridas att vi, när en gång den nuvarande krisen är till ända, ha att emotse en gatutrafik, som nödvändiggör att varje möjligt gatutrymme i stadens centrala delar tages i anspråk. Att inför dessa utsikter förkasta en fastställd stadsplan och i dess ställe sätta en stadsplan, som också ur trafiksynpunkt är otillfredsställande, tycker jag inte att statens myndigheter ha någon som helst rättighet att göra.

Från dessa utgångspunkter, herr talman, vilka således avvika från dem, som framförts av utskottet, respektive reservanterna, och vilka samtidigt utgöra några notiser om hur ärendet har behandlats under gångna år, visande att Stockholms stad är i sin fulla rätt, kommer jag emellertid, såsom jag redan anført, till samma slutsats som reservanterna, till vilkas förslag jag alltså ber att få yrka bifall.

Herr Åkerström: Herr talman! Statsutskottets fjärde avdelning har tagit god tid på sig vid behandlingen av detta ärende för att ledamöterna och deras suppleanter skulle grundligt kunna sätta sig in i frågan och överväga sitt ståndpunktstagande till densamma. Det är nära en månads tid, som ärendet har legat

*Vissa byggnadsfrågor berörande staden mellan broarna samt Riddarholmen
i Stockholm m. m. (Forts.)*

på avdelningens bord, och under den tiden har man först under ciceronskap av sakkunskap från byggnadsstyrelsen och kulturvårdande institutioner besökt Kolmätargrändsområdet. Vidare har den förening, som vi nu känna under namnet av föreningen Kolmätargränd, beretts tillfälle att uppvakta avdelningen och där utveckla sina synpunkter, varpå avdelningen i sällskap med representanter för denna förening ånyo besökt området och på ort och ställe övervägt de argument, som från det hållet kunnat anföras gentemot Kungl. Maj:ts förslag.

Såsom lekman i särskilt hög grad när det gäller att bedöma kulturhistoriska värden har jag, och jag skulle tro att detsamma är fallet med de flesta ledamöter i avdelningen, självfallet fått lov att lystra till vad som sagts från håll, där man bättre än vi begriper dessa ting. Men avdelningens ledamöter ha lika självfallet fått lov att beakta också den andra sidan av saken, nämligen de praktiska och ekonomiska synpunkter, som kunna anläggas. Den har fått taga, och har också gjort det, synnerlig hänsyn till vad som förutsattes i det markavtal, som upprättats mellan staten och Stockholms stad. Detta framhålles också i utlåtandet, där det säges: »Detta område förvärvades av staten genom 1940 års markavtal med Stockholms stad. Avsikten med förvärvet var att skapa möjligheter för ett tillgodoseende av kronans behov av ytterligare ämbetslokaler i kanslihusets närhet. Vid avtalet förutsattes, att vissa kulturhistoriskt värdefulla byggnader skulle bibehållas för framtiden. Detta förbehåll berör emellertid icke bebyggelsen å det område, till vilket kanslihuset enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle förläggas.»

Detta markavtal lär ju vara underskrivet av den motionär, som nu vill att Kungl. Maj:ts förslag skall avslås och ny utredning företagas. Det är ganska underligt, att man på så kort tid helt kan ändra ståndpunkt. Det är emellertid vad som skett beträffande en del stockholmare och då främst motionären i första kammaren.

Herr Kilbom ställde den frågan, huruvida man inom utskottet eller från vederbörande förslagsställares sida överhuvud taget tänkt på parkeringsmöjligheterna. Jag erinrar mig, hurusom en av reservanterna inom avdelningen anförde, att ett av de skäl, som gjorde att han ställde sig på reservationens ståndpunkt, var att den ljusgård, som man tänkt sig, var för stor och tog för mycket utrymme i anspråk. På detta svarades, att det ju ännu inte var avgjort, om denna plats skulle räknas som en gård eller som ett öppet torg, som kunde användas även för andra uppgifter, men att man i varje fall tänkt sig att där skulle finnas parkeringsmöjligheter. Det förslag, som här föreligger är ju, såsom någon tidning skrivit, mer en arbetshypotes än ett utformat förslag.

Skulle man ytterligare lägga någon synpunkt på frågan om parkeringsmöjligheterna, så kan det sägas, att de tjänstemän, som skola arbeta i dessa lokaler, i regel väl inte befinna sig i det löneläget, att de kunna hålla sig med bil. Det är endast i undantagsfall, som man kan räkna med att så är förhållandet.

Det var någon här som sade att vi böra skjuta på denna fråga, tills vi kunna uppnå full enighet. Ja, då lär den väl aldrig få någon lösning. Det är alldeles uppenbart, att man inte kan tänka sig att uppnå full enighet om hur det skall förfaras med detta område.

Jag tror det var herr Eriksson i Frägsta, som sade att den hänsyn, som man påstod sig ha tagit till de kulturhistoriska synpunkterna, inte var mycket värd, och därför kom till den slutsatsen, att man borde överväga att sopa bort hela den gamla bebyggelsen och bygga nytt. Det är också en synpunkt, men jag undrar, om inte Kolmätargrändsintressenterna ändå hellre skulle ta det föreliggande förslaget inför utsikten att man gjorde rent hus på detta område. Är det på det sättet, att de kulturella värdenas tillvaratagande genom detta förslag

Vissa byggnadsfrågor berörande staden mellan broarna samt Riddarholmen i Stockholm m. m. (Forts.)

inte har något egentligt värde, kunde jag för min del gärna vara med om att godtaga reservationen, men då borde det också vara ett tillägg, att man skulle överväga att ta bort alla dessa byggnader. Det är alldeles uppenbart, att man då skulle kunna få lokaler som det vore lättare att arbeta i för de tjänstemän, som skola dväljas där dagarna igenom i fortsättningen.

Till slut vill jag framhålla, att vi på avdelningen kommo fram till den uppfattningen, att det föreliggande förslaget ur praktiska synpunkter icke vore det allra bästa, men att vi, på grund av att man bör ta så mycken hänsyn som möjligt till de kulturhistoriska intressena, stannade för Kungl. Maj:ts förslag. Men jag har det intrycket, att ännu större hänsyn till dessa intressen är det fullkomligt uteslutet att taga. Man kan snarare säga, att vi sträckt oss väl långt i denna hänsyn.

Jag ber, herr talman, att med det sagda få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Eriksson** i Frågsta erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Endast ett tillrättaläggande. Det förefaller, som om herr Åkerström icke hört upp, när jag hade ordet. Jag började mitt anförande med att stryka under de kulturhistoriska synpunkterna, och jag slutade också med att understryka, att de äro de väsentliga. Men jag framhöll att om de ansvariga myndigheterna, vare sig de som ha hand om kulturvården eller regeringen, anse, att dessa synpunkter icke böra tillmätas så stor betydelse, så är det väl klokare, när nu denna mark anses så värdefull ur den synpunkten, att man skulle få ett annex förlagt i närheten av kanslihuset, att helt utnyttja denna mark. Men det var under den förutsättningen, att de ansvariga myndigheterna — jag betonar det — ansågo, att den nuvarande bebyggelsen inte hade det kulturhistoriska värde, som den verkligen har.

Härefter yttrade:

Herr **Hallén**: Herr talman! Som gammal stockholmare och tidigare bosatt i Gamla staden har jag ett speciellt intresse för denna fråga. Jag kan icke neka till att den ligger illa till genom att den aktion som satts i gång mot det föreliggande förslaget är ute i en ganska sen timme. Jag har själv varit med på dessa opinionsmöten, där det gällt att rädda de medeltida gränderna, och jag förstår tillfullo värdet av att bevara dessa historiska minnesmärken, även om jag icke är blind för att framförallt dessa gamla klassiska gränder icke längre ha samma värde som förr, då de äro relativt stympade. Det fanns en tid, då de gingo ända ned till vattnet och mynnade ut vid de gamla borgarnas sjöbodrar. Det sätt varpå de långt tidigare ha avklippts har mycket minskat deras värde.

Jag vill nämna, att jag är beredd att stödja reservationen, även om jag är tveksam om huruvida den kan ha någon utsikt att gå igenom. Det finnes emellertid en annan linje, som jag skulle vilja erinra om och efter vilken man skulle kunna rädda det mesta möjliga. Det är så, att man kanske kan diskutera, huruvida dessa gränders bevarande är det allra viktigaste och förnämsta. Det finns också en annan synpunkt, och det är, att byggnadsverket icke får genom sin alltför stora och monumentalala, helt maskinmässiga typ liksom trycka ned stadsdelen, verka främmande för och förryckande på densamma.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att utskottet, sedan det erinrat om att gatufasaderna utmed Västerlånggatan liksom utmed Storkyrkobrinken skulle bibehållas i sin nuvarande utformning, tillägger: »För de nybyggda delarna mot Myntgatan och Riddarhustorget samt kring den runda gården har efter-

*Vissa byggnadsfrågor berörande staden mellan broarna samt Riddarholmen
i Stockholm m. m. (Forts.)*

strävats en enhetlig och monumental form.» Ja, herr talman, man kan ju ge vår funkisstil det ena eller andra namnet och säga, att det är en monumental form, men jag ifrågasätter, om det egentligen är en lycka, att denna gamla för vårt land enastående medeltida bebyggelse, som Gamla staden rymmer, skall så totalt förryckas, som kommer att ske genom att fasaderna åt Myntgatan och Riddarhustorget skola få denna stil. Det finns folk som beundrar det nuvarande kanslihuset. Jag för min del tycker, att det verkar som en maskinhall och har hela denna stereotypa, ensartade prägel som gör, att det genom byggnadskroppens storlek och utsträckning verkar nedtryckande. Att en pendang på andra sidan av gatan, så stor som avsetts, kommer att pressa ned stadsdelen och verka främmande inom densamma, är uppenbart.

Då man inte kan hysa någon förhoppning om att hela detta bygge skall gå om intet eller att det skall förläggas på annat ställe, tycker jag, att man åtminstone borde försöka rädda så mycket som räddas kan. Jag tänker då inte så mycket på gränderna utan på exteriören. Jag skulle, herr talman, velat ställa ett yrkande, att man i motiveringen för utskottets hemställan i stället för den av mig citerade satsen »för de nybyggda delarna mot Myntgatan och Riddarhustorget samt kring den runda gården har eftersträvats en enhetlig och monumental form» skulle insättas följande mening: »Utskottet uttalar sin förhoppning om att vid byggnadens uppförande sådana ändringar vidtagas i exteriören även å de åt Myntgatan och Riddarhustorget vettande fasaderna, att byggnadens enformiga karaktär, som verkar nedtryckande på stadsdelens typiska byggnadsstil, förmildras genom att man, så långt det låter sig göras, låter de långa fasadernas fält brytas genom variation i fönsterplacering, olika gavlar, frontespiser och dylikt, så att i det yttre så nära anknytning som möjligt vinnes till stadsdelens egenartade byggnadsstil.» Det vill säga, att samma tankegång som utskottsmajoriteten själv anför i fråga om Västerlånggata och Storkyrkobrinkens fasader skulle vinna sin tillämpning i fråga om övriga fasader, så att byggnaden icke bleve denna enformiga och ensartade långa, som kommer att förrycka stadsbilden, trycka ned den och verka främmande.

Nu vet jag icke, herr talman, om det tjänar någonting till att ställa ett yrkande på att detta tillägg skall inryckas i motiveringen, då detta knappast kan hinna påkalla tillräckligt intresse i första kammaren. Men jag vill åtminstone för min del ha uttalat och fått till protokollet detta önskemål. För den händelse reservationen icke kan bifallas, menar jag, att mycket vore vunnit åtminstone i fråga om den yttre stadsbilden, i fall man kunde få slippa detta främmande inslag, som förslaget innebär.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Andersson**: Herr talman! Jag har dess värre varit förhindrad att höra debatten i denna kammare, eftersom debatt i samma ärende pågår i medkammaren, men jag förmodar, att man från statsutskottets sida har försökt göra klart för kammaren, hur stort behovet av utrymme för ämbetslokaler är i Stockholm. Staten hyr för närvarande lokaler i enskilda hus för mycket stora belopp — omkring 2 miljoner kronor eller kanske ännu mer. Det är alldeles oriktigt att tro, att detta är något tillfälligt, beroende på krisförvaltningens ansvällning. Det torde icke vara hälften av detta hyresbehov som är föranlett av kommissionerna, och följaktligen finns här ett konstant, upplagrat behov av ökade lokaler, som uppstått, därför att man inte hållit jämna steg med utvecklingen utan blivit efter. Det är gamla synder som man nu får sona.

Vissa byggnadsfrågor berörande staden mellan broarna samt Riddarholmen i Stockholm m. m. (Forts.)

Jag håller för ganska säkert, att det redan när krisen bröt in fanns ett avsevärt underskott på ämbetslokaler i huvudstaden. Följaktligen är det angeläget att bygga, så fort läget tillåter det. Under krisen har det icke gått av kända orsaker, av brist på material och arbetskraft. Men skulle man nu stå inför en vändning och skulle framförallt det uppkomma arbetslöshet, som motiverar igångsättandet av byggnadsarbeten för att lätta arbetslösheten, är det angeläget, att beslut äro fattade och planer klara. Det har ju ingått som ett led i efterkrigsplaneringen, att man skulle utföra den tekniska planläggningen så långt, att man i händelse av behov skulle kunna sätta i gång byggen och andra arbeten bara genom att trycka på en knapp så att säga. Det finns alltså två slag av motiv för detta bygge. Det ena är det trängande behovet av ämbetslokaler, och det andra är behovet av arbetsobjekt, för den händelse sådana skulle behöva anskaffas under en väntad kris. När nu reservanterna i statsutskottet yrka på uppskov och ny utredning, är det ett yrkande som går stick i stäv mot båda dessa av mig anförda intressen. Det betyder ett fortsatt uppskov i fråga om anskaffning av ämbetslokaler, och det betyder, att man icke blir i stånd att sätta i gång dessa byggnadsföretag under de närmaste åren, om man så skulle vilja.

I propositionen är ingående redogjort för de aktuella behov som sammanhånga med det nya kanslihusbygget. Det är en hel serie av frågor, som därmed lösas eller bringas närmare sin lösning. Det nu föreslagna bygget är själva nyckeln till de återstående projekten. Man måste börja någonstans. Såsom det hela är konstruerat, måste man börja bygga det nya kanslihusannexet, och sedan följer lösningen av de andra byggnadsfrågorna mer eller mindre av sig självt. Jag vill ingalunda säga, att det främst är trångboddheten i kanslihuset som är anledningen till att man nu vill bygga ett annex till detta hus. Det är för övrigt icke så, att hela det nya huset skall tagas i anspråk för statsdepartementen utan endast en del. I övrigt kommer byggnaden, om den kan färdigställas inom beräknad tid, sannolikt att under de närmaste åren få disponeras för andra behov än departementens. Att man föreslagit att bygga kanslihusannexet, beror på att kronan har förvärvat tomtmarken, att den ligger bra till och att planerna i övrigt kunnat slutföras.

Det förefaller, som om man i utskottsutlåtandet och även i reservationen inte bestritt ändamålsenligheten och lämpligheten av att bygga ett ämbetshus på denna tomt. Men i debatten i medkammaren har det också anförts skäl av praktisk och ekonomisk natur för att man icke skulle bygga där. Bland annat har det sagts, att det vore olämpligt att hopa ämbetsbyggnader på ett ställe i staden. Vidare har det anförts, att förslaget vore onödigt dyrt på grund av önskvärdheten av att anpassa det nya till det gamla och att huset kunde byggas billigare, om man nöjde sig med en tomt belägen längre bort från stadens centrum. Därom är ju ingenting annat att säga, än att statens behov av ämbetslokaler är så stort, att vi måste tänka på att bygga både i centrum, i närheten av kanslihuset och riksdagshuset, och i periferien på de utrymmen som staten förfogar över, exempelvis på Ladugårdsgärde. Detta är bara en del av det program, som måste realiseras, och det får ingalunda betraktas såsom innebärande någon slutgiltig lösning av frågan om nya ämbetslokaler.

För övrigt hjälper det inte i händelse av krig att ha lokalerna spridda. Risken är ungefär lika stor, varest i staden lokalerna ligga. Kommer Sverige i krig, komma ämbetsverken att förflyttas till andra ställen i eller utanför huvudstaden, som man skall försöka hålla hemliga. Huruvida det blir ämbetsverkshus eller andra hus i de centrala delarna av staden som spolieras vid bombskador kan ju ur det allmännas synpunkt smälla ungefär lika högt. Jag

*Vissa byggnadsfrågor berörande staden mellan broarna samt Riddarholmen
i Stockholm m. m. (Forts.)*

menar, att man vid planläggningen av sådana här byggen ändå får tänka på fredens behov, på det praktiska behovet. Att bygga speciellt med tanke på en krigssituation kan inte vara rimligt. Det finns ju inte något särskilt system att bygga, så att man fullständigt kan skydda sig mot risker, om man inte vill spränga in lokaler i bombsäkra skyddsrum i bergen.

Sannolikt skulle man väl kunna skaffa motsvarande antal rum med sammanlagt lika stor eller kanske större golvyta, om man förlade byggnaden på en annan tomt. Självfallet försorkas en del kostnader genom denna anpassning mellan nytt och gammalt, genom den stora runda gården och allt det som skall göras för att så pietetsfullt som möjligt ansluta byggnaden till den gamla stadsbilden. Jag har emellertid ansett, att detta är kostnader som man får bära och en olägenhet som man får taga på sig för att vinna den fördel, som det dock innebär att få en ämbetsverksbyggnad, så centralt belägen, med kanslihuset och övriga ämbetsverkslokaler i grannskapet.

Den huvudsakliga invändning, som rests mot förslaget och på vilken reservanterna bygga sitt avslagsyrkande, är hänsynen till de kulturhistoriska intressen som komma att trädas för nära, om man river ytterligare en del av den gamla bebyggelsen i Gamla staden. Det förefaller, som om reservanterna tagit intryck av den opinionsstorm, som blåst upp i detta ärende. Det är en opinion som jag måste säga i vissa stycken har rört sig med tydliga överdrifter. Den allmänhet som icke varit insatt i ärendet måste av diskussionen ha fått den uppfattningen, att det här är fråga om att riva så gott som hela den gamla staden, och då är det blott fråga om ett par, tre kvarter, som förresten förut äro stympade genom de rivningar som förekommit, innan kronan fick marken i sin ägo. Även om dessa tre gränder, Kolmätargränd, Klockgjutargränd och Stenbastugränd nu skulle försvinna finns det ändå ett stort antal gränder kvar i staden mellan broarna av samma karaktär som dessa.

Vidare är att märka, att den bebyggelse som det här är fråga om är en slumbebyggelse av mera utpräglat slag, än som finns någon annanstans i Sveriges rike. Husen äro oanvändbara för varje nyttigt ändamål, och skulle de bevaras, kunna de endast bevaras för rent museala ändamål. Då uppstår frågan, vem som skall ta hand om husen, och kosta på dem den restaurering som är nödvändigt. Vem skall svara för underhållet, och vartill skall man använda dem? På dessa frågor ha utskottsreservanterna icke ansett sig böra lämna något svar. Om man nu räknar efter att det förslag som föreligger i propositionen skulle draga onödigt stora kostnader, så är man väl också skyldig att räkna med vad det skulle kosta att icke bygga där, under förutsättning att staten skulle ta hand om de gamla husen och underhålla dem i framtiden.

Allmänheten måste också av resolutioner och tidningsuttalanden få den föreställningen, att stadsbilden skulle helt förändras genom denna nybyggnad. Så är ingalunda fallet. Det finns en modell uppställd i sammanbindningsbanan som visar, hur det nya huset skall se ut och hur det skall inpassas i stadsbilden. Av denna framgår, att såväl Västerlånggatan som Storkyrkobrinken praktiskt taget lämnas orörda, med undantag för det nedersta huset i Storkyrkobrinken. En besökare kan gå igenom den gamla staden med samma känsla som förut. Jag tror för övrigt, att det icke är så många besökare som ge sig ned i dessa gränder, i varje fall inte landsortsbor. De flesta tycka, att gränderna se ganska kusliga ut, så att en del inte törs gå dit.

När man nu återoppar den kraftiga opinion som har motsatt sig rivning av de gamla kvarteren i enlighet med förslaget, är man skyldig att också taga reda på vad de ansvariga myndigheterna i Stockholms stad ha för uppfattning. Man kan ju icke fränkänna stadens myndigheter allt intresse för saken och inte hel-

Vissa byggnadsfrågor berörande staden mellan broarna samt Riddarholmen i Stockholm m. m. (Forts.)

ler sakkunskap. Ärendet ligger för närvarande hos de kommunala myndigheterna, därför att en ändring i stadsplanen är erforderlig för genomförandet av förslaget, och där ha ståndpunkterna växlat. Somliga myndigheter ha tillstyrkt och andra avstyrkt, men avstyrkandena ha icke i något fall grundat sig på den uppfattningen, att man här skulle spolia några kulturhistoriska värden. Motståndet har grundat sig på praktiska skäl. Man har inte velat tillåta att Myntgatan göres smalare, än vad den skulle bli enligt den stadsplan som förut är fastställd. Eventuellt kan någon stor trafikpulsåder läggas förbi kvarteren, och därför vill man ha större utrymme än vad förslaget tillåter. Det är sådana synpunkter som diskussionen rört sig om inom de kommunala organen.

Stockholms stad har också ett organ med uppgift att bevara de kulturhistoriska intressena, museinämnden. Denna museinämnd har avgivit utlåtande i klart tillstyrkande riktning. Utan någon som helst tvekan tillstyrker Stockholms stads museinämnd föreliggande förslag och anser, att det på ett synnerligen lyckligt sätt förenar det gamla och det nya samt att det är en stor trygghet, att det just är staten som besitter kvartersmarken och området här; på detta sätt har man den bästa garantien, att området icke kommer att på något sätt förvanskas.

Jag vågar hysa den uppfattningen, att Stockholms stads museinämnd bör tillerkännas något större auktoritet än de opinionsmöten, som hållits av folk, som tagit denna sak på entreprenad.

Jag vill ytterligare understryka, att ett uppskov läser utvecklingen och att det därför är synnerligen angeläget, att beslut fattas i dag. Jag rekommenderar naturligtvis bifall till utskottets förslag, och jag gör det med gott samvete. Jag har nämligen den uppfattningen, att de värden, som komma att spolieras, icke äro av den storleksordning som man velat göra gällande. Det mesta av Gamla staden blir i alla fall bevarat; den ändrar ej karaktär. De värden, som spolieras, komma mer än väl att uppvägas av de anordningar till ökad trevnad, som man vidtager i samband med anläggningen av den nya byggnaden.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wallentheim begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 131, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 17.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 275, angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1943/44 m. m.; och

nr 278, angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1944/45.

Dessa propositioner bordlades.

§ 18.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tolfte huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1944/45 till allmänna indragningsstaten.

Punkterna 1—3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4.

Lades till handlingarna.

§ 19.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om värnsskatt för budgetåret 1944/45 jämte i ämnet väckta motioner.

*Förslag till
förordning om
värnsskatt för
budgetåret
1944/45.*

I en den 4 februari 1944 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 82, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om värnsskatt för budgetåret 1944/45.

Till utskottets behandling hade överlämnats den i anledning av propositionen väckta motionen nr 441 i andra kammaren av herr *Senander m. fl.*, vari hemställdes,

»att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 82 besluta om ett tillägg till 1 § i förslaget till förordning om värnsskatt för budgetåret 1944/45 av följande lydelse:

Person, som varit inkallad till militär tjänstgöring minst tre månader under loppet av ett år och som vid senaste taxeringen till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt haft en årsinkomst, som ej överstiger 5 000 kronor, befrias från skyldighet att erlagga honom senast påförd värnsskatt.»

Till behandling i samband med förevarande proposition hade utskottet uppdragit den under motionstiden vid riksdagens början väckta, till utskottet hänvisade motionen nr 383 i andra kammaren av herrar *Hagberg* i Luleå och *Persson* i Stockholm.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 82 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas och med avslag å motionen II: 441 av herr *Senander m. fl.*, antaga av utskottet framlagt förslag till förordning om värnsskatt för budgetåret 1944/45;

2) att motionen II: 383 av herrar *Hagberg* i Luleå och *Persson* i Stockholm om uttagande av en extra förmögenhetsskatt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Elon Andersson*, *Axel Ivar Anderson*, friherre *De Geer*, *Velande*, *Björkman*, *Hagberg* i Malmö, *Hammarlund*, *Sandberg* och *Lundell*, vilka ansett, att utskottets yttrande delvis bort hava annan, i reservationen angiven lydelse.

Förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1944/45. (Forts.)

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Som kammarens ledamöter torde finna råder här ingen meningsskiljaktighet inom bevillningsutskottet beträffande klämman i detta utskottets betänkande; i det hänseendet äro vi fullt ense.

Det har för utskottet gällt att taga ståndpunkt dels till propositionen i fråga om värnskatten och dels till ett par kommunistiska motioner, av vilka den, som rör det så kallade engångsoffret, är viktigast. Vi äro ense om att tillstyrka propositionen i fråga om värnskatten; den är nästan identiskt densamma som den som presenterades för riksdagen förra året. Skattesatserna äro desamma, och endast några få formella justeringar ha gjorts. Vi äro också alldeles ense om att avstyrka de kommunistiska motionerna. Meningarna gå emellertid i sär beträffande motiveringen.

Från den borgerliga sidan — och jag tror att jag i detta speciella fall vågar tala för den — har man gått ut ifrån att man, när man inom utskottet behandlade dessa frågor, skulle kunna gå till väga på samma sätt som vi gjorde förra året. Saken är nämligen den, att värnsskattepropositionen är densamma som i fjol; saken är också den, att den kommunistiska motionen om engångsoffret också är densamma som vi hade före i fjol. Vi förmenade då, att man från bevillningsutskottets sida skulle kunna göra på samma sätt som vi gjorde 1943. Då voro vi ense om att tillstyrka propositionen och att avstyrka motionerna. Såsom motivering skrevo vi i fjol följande: »Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag. Vad beträffar det i motionerna framställda yrkandet om uttagande av en extra förmögenhetsskatt av genomsnittligt 10 procent av förmögenheter å minst 20 000 kronor finner utskottet icke skäl tillstyrka bifall till detsamma. Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa» etc.

Då frågorna i år voro identiskt desamma som de, som vi hade att taga ståndpunkt till i fjol, förmenade vi å vår sida, att det vore rimligt, om bevillningsutskottet skrevo på samma sätt som i fjol, enär intet under mellantiden förekommit, som vore ägnat att förändra betraktelsesättet. Jag vågar också säga, att det väckte ganska stark förvåning inom bevillningsutskottet, då man från majoritetens sida tillkännagav, att man hade för avsikt att i år föreslå utskottet en ganska omfattande och ganska detaljrik motivering. Vi, som hävdade, att man skulle kunna handla på samma sätt som i fjol, kunde, när denna motivering omsider kom fram, för vår del icke ansluta oss till densamma. Vi ansågo i detta läge, att vi voro fria att för vår del hävda andra synpunkter och för vår del presentera en annan motivering.

Allt detta gäller, som kammarens ledamöter förstå, den kommunistiska motionen rörande engångsoffret. Det gäller icke värnsskattepropositionen, om vilken ingen meningsskiljaktighet råder.

När man läser majoritetens uttalande, som finnes återgivet på sidan 4 och delvis på sidan 5 i betänkandet, så gör man — i varje fall gör jag det — ungefär följande reflexion: Majoriteten har här stått inför en dubbel uppgift. Det har å ena sidan gällt för densamma att i fråga om engångsoffret lugna de kretsar, som känna sig oroliga över talet och den fortgående diskussionen kring denna angelägenhet. Att dessa kretsar numera inkludera icke ringa delar av det socialdemokratiska partiet är ju allmänt känt; det är ju, som jag ser på saken, alls ingenting att beklaga sig över utan snarare tvärtom. Å andra sidan har majoriteten varit ställd i det dilemma att också nödgas lugna en oro, som finnes i ett alldeles motsatt läger, en oro, som har sin grund i förvåning över att intet har blivit åtgjort i fråga om denna engångsbeskattning, till

Förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1944/45. (Forts.)
vilken man vid en tidigare tidpunkt knutit ganska stora förhoppningar.

Som var och en förstår har detta varit en utomordentlig svår uppgift för majoriteten. Jag har det intrycket, att majoriteten ej lyckats. Man har här försökt finna en brygga mellan det möjliga och det omöjliga; det har icke lyckats: man har enligt min uppfattning här satt sig mellan två stolar.

Om man nu närmare granskar majoritetens utlåtande, när det gäller engångsoffret, finner man, att majoriteten ingalunda är blind för alla de mycket vägande anmärkningar, som kunna riktas mot en beskattning av denna innebörd. Tvärtom nedlägger utskottsmajoriteten ganska mycken möda på att visa vidden och omfattningen av dessa erinringar. Sålunda medger man bland mycket annat, att läget nu så till vida har förändrats i förhållande till 1940, då denna sak fick sin egentliga aktualitet, att de av kriget förorsakade statsutgifterna stigit till en oväntad höjd och därigenom framtvingat påläggande av en skattebörd av både direkt och indirekt natur, som vid krigets början knappast hade förutsetts. Det är nästan samma påpekande som göres från reservanternas sida. Vi reservanter anse emellertid, att man av detta konstaterande bör draga den nära till hands liggande konklusionen att ifrågasätta, huruvida icke den särskilda skattekraft, som finnes hos förmögenheten, nu kan anses uttagen till fullo. Detta konstaterande gör emellertid icke majoriteten, utan medelst en, som jag tycker, logisk kullerbytta kommer man fram till följande uttalande: »Den omständigheten, att andra skatteformer så hårt anlåtats, synes emellertid icke utgöra ett tillräckligt motiv för att fritaga förmögenheterna från att till fullo bära sin som skäligen ansedda anpart av de ökade bördor kristiden pålägger.»

När man emellertid gjort detta uttalande, som givetvis är gjort med hänsyn till den senare gruppen av medborgare, som jag talade om för en stund sedan, är man omedelbart redo att med ett annat resonemang tillfredsställa den andra gruppen, den, om jag så får säga, högra sidan inom partiet. Det gör man på olika sätt. Man anser bland mycket annat, att det bör beaktas, att skattebefrielse kan vara motiverad även i vissa fall, då förmögenheten överstiger det minimibelopp, som kan komma att bestämmas för skattskyldighetens inträdande. Man har även en hel del andra konsiderationer att göra. »Sålunda synas», säger majoriteten, »ägare av förmögenheter till belopp något överstigande fastställt minimibelopp bära fritagas från skattskyldighet, därest förmögenheten utgör en viktig faktor i deras försörjning.»

Med dessa resonemang tillfredsställer man de oroliga på den högra sidan. Men sedan tillfredsställer man de oroliga på den vänstra sidan med vissa andra resonemang, som andas sympati för denna engångsbeskattning. Det är väl ingen större överdrift, om man säger, att detta är ett ovanligt haltande utskottsutlåtande.

Detta engångsoffer, denna engångsbeskattning har ju spelat en stor roll i den allmänna diskussionen. Jag har emellertid icke kunnat fria mig från en allmän uppfattning, att begreppen rörande vad det egentligen är fråga om äro utomordentligt dunkla på många håll och kanter. I den kommunistiska motionen har man gått ut därifrån, att 10 procents engångsskatt på förmögenhet ovanför 20 000 kronor ger ett nettobelopp av två miljarder kronor. Enbart inför detta konstaterande anser man, att åtgärder bära vidtagas för en beskattning av antydd art.

Jag skall söka att något litet uppvisa, hur svagt motiverade de förhoppningar äro, som man knyter till ett om jag så får säga effektivt utbyte av en sådan beskattning. Som vi alla erinra oss var ju motivet för en sådan engångsbeskattning det, att man på den vägen skulle söka vinna intäkter åt statsver-

Förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1944/45. (Forts.)
ket för att årligen nedbringa statens räntekostnader på den svällande stats-
skulden, ett motiv, som naturligtvis i och för sig är utomordentligt aktnings-
värt och om vilket intet kan sägas.

Utifrån denna allmänna utgångspunkt utarbetade professor Lindahl sin
bekanta promemoria. Nu vill jag emellertid, innan jag går vidare, understryka,
att denna promemoria ej kan fattas som en utredning i vanlig mening. Det är
närmast vissa spörsmål, som där äro berörda. Professor Lindahl förklarar
själv på upprepade ställen i sitt mycket intressanta betänkande, att man ej
får fästa en alltför avgörande vikt vid hans uttalanden i det ena eller det
andra hänseendet, bland annat därför, att de ganska ofta äro fömligen vagt
avfattade. Han understryker vid flera tillfällen nödvändigheten av att, innan
han vill göra mera preciserade uttalanden, man på viktiga områden låter göra
mera omfattande utredningar än han själv varit i tillfälle att göra.

Syftet med denna engångsbeskattning, med detta engångsoffer skulle så-
lunda, herr talman, vara att möjliggöra en reduktion av den under kriget starkt
ökade statsskulden. Som jag sade för ett ögonblick sedan är detta syfte na-
turligtvis behjärtansvärt. Statsskulden pendlar för närvarande kring ungefär
10 miljarder kronor, noga räknat 9 917 000 000 kronor i mars i år. Om den
förräntas efter i genomsnitt tre procent, föranleder statsskulden en årlig rän-
teutgift på 300 000 000 kronor. Det är ju en siffra, som man bör ha i minnet
och som väl också förekommer rätt mycket i den allmänna diskussionen.

Vad kan då denna engångsbeskattning bidra med, när det gäller att ned-
bringa denna i och för sig naturligtvis fömligen tryckande statliga förrän-
ningsbörda? Professor Lindahl förutsätter, att om en sådan beskattning tek-
niskt kan ordnas och de inlösta statspapperen i genomsnitt förräntas med $3\frac{1}{2}$
procent av inlösningsvärdet samt om man räknar med en engångsskatt på om-
kring 2 miljarder kronor, som man här diskuterar, så skulle den kunna minska
statens årliga ränteutgifter med cirka 70 miljoner kronor, eller alltså från 300
till 230 miljoner kronor. Det är naturligtvis i och för sig ett icke ringa be-
lopp, om man kan nedbringa statens räntebörda på detta sätt. Men jag vill
fästa kammarens ärade ledamöters uppmärksamhet på att denna siffra, 70
miljoner kronor, är en bruttosiffra, som med största sannolikhet kommer att
få vidkännas ytterst väsentliga inskränkningar. Man får nämligen också tän-
ka på — vilket professor Lindahl naturligtvis som den objektive vetenskaps-
man han är omedelbart själv påpekar — att i följd av ett sådant engångsuttag
skulle de årliga statliga och kommunala skatter, som bestridas med inkomster
av de indragna förmögenheterna, naturligtvis försvinna. Dessa skatter har
man beräknat till 60 procent av de enskildas genom konfiskationen förlorade
förmögenhetsinkomster. Därav följer, att endast 40 procent av de 70 miljoner
kronor jag talat om, d. v. s. 28 miljoner kronor skulle kvarstå som det allmän-
nas årliga nettobehållning av engångsbeskattningen. Denna siffra 28 mil-
joner kronor är kanske också bekant. Det är vad man kommit fram till när man
skurit bort vad som fallit från de 70 miljonerna. Men tyvärr räcker det ej
med detta. Det blir icke ens 28 miljoner kronor kvar. Om man förutsätter,
att staten på ett eller annat sätt får gottgöra kommunerna för den minsk-
ning av deras skatteunderlag, som naturligtvis inträder, så kommer givetvis
den förbättring av de löpande statsinkomsterna, som åstadkommes genom
engångsbeskattningen, att begränsas med motsvarande belopp. Här är emel-
lertid att märka dels att förräntningen av privatkapitalet, $3\frac{1}{2}$ procent, kanske
är väl lågt räknad och dels att konfiskationen kommer att minska — det är
en sak som man i allmänhet ej observerat — den framtida avkastningen av
gåvoskatten och andra egentliga förmögenhetsskatter, varigenom nettobehåll-

Förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1944/45. (Forts.)
ningen blir, om man inkluderar dessa sistnämnda omständigheter, säkerligen lägre än de beräknade 28 miljonerna.

Men, herr talman, hela detta resonemang är fotat på den förutsättningen, att det skattefria minimum skall sättas vid 20 000 kronor. Nu har emellertid utskottet — och det är kanske det mest intressanta i hela majoritetens utlåtande — gjort ett avsteg ifrån de Lindahlska kalkylerna i detta hänseende på det viset, att man gjort en förklaring. Det kanske är angeläget att här direkt citera vad majoriteten skriver. Utskottet anför: »Ehuru utskottet för närvarande saknar skäl att närmare ingå på frågan, hur en skatt av förevarande slag bör utformas, finner sig utskottet dock böra såsom sin mening framhålla, att ett väsentligt högre minimum måste förutsättas än ovan nämnda belopp» d. v. s. 20 000 kronor.

Jag skall icke våga några reflexioner rörande anledningen till, att man på detta sätt har velat lämna den tidigare ganska sakrosankta tjugutusenkronorsgränsen och ansett, att de skattepliktiga förmögenhetsägarna skola sökas högre upp än de som ligga under 20 000 kronor. Men var och en kan ju göra sina reflexioner rörande anledningen till att man på detta sätt velat lyfta upp det skattefria minimum ovanför 20 000-kronorsgränsen. Det kan ju bero på att stora medborgarlager här i landet numera äga avsevärt mer än 20 000 kronor, medborgarlager, som man måste taga hänsyn till i detta sammanhang. Därmed må emellertid vara hur som helst. Varje människa förstår, att ju mera man höjer det skattefria minimum, ju längre man fjärrar sig från 20 000-kronorsgränsen, desto mindre blir givetvis utfallet av den diskuterade engångsskatten. Vid en 20 000-kronorsgräns skulle man kunna få ut maximum 28 miljoner kronor såsom bidrag till lättandet av en räntebörda av 300 miljoner kronor. Höjer man det skattefria minimum väsentligt, så minskas ju samtidigt dessa 28 miljoner kronor kanske till 20 miljoner eller 15 miljoner kronor. Det blir statens hela nettovinst av ett företag, som ur många synpunkter är så utomordenligt äventyrligt som denna engångsbeskattning.

Jag har tämligen utförligt uppehållit mig vid denna sida av saken, ty jag har förmärkt, att man många gånger i diskussionen kring engångsbeskattningen förbiser den med största sannolikhet mycket ringa betydelse, som den skulle få ur statsfinansiell synpunkt. Som jag tidigare har antytt, har professor Lindahl ingalunda stuckit under stol med sin uppfattning härvidlag. Han har uti betänkandet själv gjort en sammanfattning av sina reflexioner. Jag skall icke trötta med att föredraga alltför mycket av denna hans sammanfattning, men jag rekommenderar den till läsning för kammarens ledamöter. Den är mycket intressant. Jag skall bara citera två satser ur densamma: »Den föregående framställningen har ej fört fram till någon bestämd uppfattning angående det befogade i att upptaga en engångsskatt på förmögenhet i Sverige år 1944 eller den närmaste tiden därefter. I själva verket torde ett ställningstagande härvidlag förutsätta en mera ingående utredning av vissa sidor av frågan än här kan presteras.»

Under de år, som gått, har ju denna engångsbeskattning diskuterats icke minst inom expertkretsar, i tidskriftsartiklar, i föredrag och diskussionsinlägg, på nationalekonomiska föreningar etc. Härvid har, såvitt jag kunnat finna, inga rekommendationer framförts till förmån för en sådan engångsbeskattning. Däremot har man i många kretsar som vi bruka kalla auktoritativa, ansett sig böra framföra ganska vägande erinringar emot en sådan. Ett av de mest observerade inläggen emot engångsbeskattning på den senaste tiden har som bekant presenterats av professor Myrdal. Professor Myrdal har i Ekonomisk Tidskrift publicerat några reflexioner kring denna engångsskatt på

Förslag till förordning om värnsskatt för budgetåret 1944/45. (Forts.)
förmögenhet, och därvid har han bland annat upptagit frågan, huruvida målsättningen att nedbringa statsskulden i Sverige i detta sammanhang är tillräckligt motiverad. Jag har kanske icke anledning att så mycket syssla med denna del av hans uttalande. Han menar emellertid, att statsskulden i Sverige icke är så stor i och för sig, framför allt icke i förhållande till statsskulden i flertalet andra länder, att den motiverar en så exceptionell åtgärd som denna. Däremot kanske jag skall fästa uppmärksamheten på ett annat avsnitt av hans uttalande. Han säger: »Icke heller konjunkturpolitiska synpunkter tala för en engångsskatt på förmögenhet. Fredskrisen måste väntas medföra stora omlägnings- och anpassningsrörelser inom det ekonomiska livet och ge upphov till en omfattande rubbningsarbetslöshet, och det framstår särskilt otroligt, att en engångsskatt med sina transfererings- och realisationsverknningar skulle i en sådan tid kunna bedömas annat än som synnerligen oönskelig.» Det är ganska intressant att se, att detta uttalande till väsentliga delar sammanfaller med det uttalande på denna punkt, som reservanterna gjort. Professor Myrdal sammanfattar sin framställning i det slutomdömet, att det ur statsfinansiella och konjunkturpolitiska synpunkter knappast finns bärkraftiga skäl för experimentet med en engångsskatt, men väl viktiga skäl däremot och att problemets kärna — och det är naturligtvis alldeles riktigt — är den rent politiska inställningen till förmögenhetsfördelningen mellan staten och de enskilda och mellan enskilda inbördes. Har man direkt fördelningspolitiskt syfte att minska enskilda personers förfoganderätt till förmögenhet, synes enligt Myrdal för Sveriges del hela problemet om en engångsskatt kunna avskrivras. Nu vet jag icke, huruvida majoriteten haft några fördelningspolitiska synpunkter i sikte, när majoriteten gått att författa sitt utlåtande. Några sådana synpunkter ha icke kommit till synes i utlåtandet. Fastmera utgår man vid detta tillfälle liksom tidigare från att denna skatt avser de bidrag, som förmögenhetsägare borde lämna till täckande av kristidens utgifter, som majoriteten skriver. Det är samma utgångspunkt, som man haft då man tidigare diskuterat skatten. Emellertid vore det naturligtvis av värde att från majoritetens sida få höra, huruvida man i detta sammanhang inlägger även synpunkter, som skulle kunna rubriceras som fördelningspolitiska. Jag vore tacksam för ett klagörande i det hänseendet, då jag tror, att icke minst på denna punkt debatten kommer att fortsätta ganska länge.

Herr talman! Jag har redan sökt att visa, att enligt den borgerliga minoritetens sätt att se ingen saklig ändring inträffat i läget, sedan bevillningsutskottet för några år sedan uttalade sig i denna angelägenhet. Vi äro därför överraskade över, att majoriteten velat frångå sin tidigare ståndpunkt och engagera sig för ganska omfattande resonemang. Jag tycker, att saken hade gagnats bättre, om utskottet i år kunnat bevara samma enhet i denna fråga, som var för handen förra året. Jag beklagar, att så icke kunnat ske.

Med dessa ord, herr talman, hemställer jag om bifall till den reservation, som avgivits av herr Elon Andersson m. fl. Jag hemställer alltså om bifall till utskottets kläm men yrkar tillika, att motiveringen skall erhålla den lydelse, som innefattas i reservationen.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Det är skäl i att från början göra en erinran mot herr Hagbergs beskrivning av vad som förevarit i detta ärende. Herr Hagberg var synnerligen angelägen att betona, att det var utskottets majoritet som icke hade velat vidbliva den ursprungliga ståndpunkten, utan nu hade hittat någonting nytt, under det att den borgerliga minoriteten velat, att bevillningsutskottet skulle intaga samma ståndpunkt som tidigare. Hade de borgerliga uppträtt så, herr Hagberg, så hade det nog icke varit svårt att

Förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1944/45. (Forts.)

även i år pretera ett enhälligt utskottsutlåtande. Det var icke på det sättet, att den majoritet, som samlat sig om utskottets föreliggande förslag, från början ansåg det nödvändigt att närmare utveckla sin mening. Majoriteten ville ursprungligen nöja sig med en erinran om att vi alltjämt borde samlas kring 1940 års uttalande. Först när man icke kunde uppnå enighet om de synpunkter, som år 1940 lades på detta ärende, såväl av de sakkunniga som utav bevillningsutskottet och av den övervägande majoriteten av riksdagens ledamöter, ansåg bevillningsutskottets majoritet det nödvändigt att så mycket starkare understryka sin uppfattning. Vårt ståndpunktstagande har icke orsakats av oro. Om det nu kan skänka herr Hagberg någon lisa, vill jag meddela, att vi varken äro oroliga för den radikala delen inom socialdemokratien eller för de småkapitalister, som finnas inom arbetarklassen.

Det är självfallet, herr Hagberg, att man kan ha olika meningar om engångsskatten. Man kan överhuvud taget ha olika meningar om hur man skall taga ut skatter av medborgarna och utav näringslivet, men det är egentligen icke det det gäller i det här sammanhanget, utan vad det här gäller det är, om riksdagen skall låta frågan om engångsskatten *stå öppen* eller om man skall göra som minoriteten faktiskt vill göra *stänga dörren* och därmed taga avstånd ifrån hela det ställningstagande, som togs år 1940. Jag har svårt att tänka mig, att reservanterna mena någonting annat än att stänga dörren, då de starkt ifrågasätta, om icke förmögenheterna redan fått bära sin skäliga anpart av de ökade bördorna. Därmed har man ju sagt, att det icke längre är överensstämmande med det ståndpunktstagande, som ägde rum år 1940, att upptaga en engångsskatt. Det var den borgerliga minoritetens strävan att komma bort ifrån ståndpunktstagandet av år 1940 som orsakade klyvningen i bevillningsutskottet och ingenting annat! År 1940 voro vi ju fullkomligt eniga om att förmögenheten icke borde undantagas från att lämna bidrag till täckande av kristidens utgifter. Vi ansågo starka skäl tala för införandet av en engångsskatt på förmögenhet, ett engångsoffer, som då redan skett i några av de europeiska staterna. Avgörande skäl talade emellertid för ett uppskov med uttagande av särskild värnskatt å förmögenhet. Därför voro år 1940 såväl de sakkunniga som Kungl. Maj:t, riksdagens bevillningsutskott och riksdagens kamrar eniga. Till det av bevillningsutskottet i ärendet år 1940 avgivna utlåtandet hade fogats en reservation, men den riktade sig icke speciellt mot vad som yttrats angående engångsoffret. Reservanten herr Lundell yrkade avslag på värnskatteförslaget i dess helhet.

Innan man tager slutlig ställning till denna sak, så skall man ha klart för sig krisperiodens längd, de samlade krisutgifternas storlek m. m. Nu är det naturligtvis diskutabelt, och det är ingen som förnekar detta, att sedan år 1940 åtskilliga förskjutningar ägt rum. Vi ha höjt skatterna, såväl de direkta som de indirekta, men det har också ägt rum en annan förskjutning: utgifterna ha stegrats på ett sätt, som ingen tänkte sig vid den tidpunkten. Vi anse givetvis, att man skall taga hänsyn till utgifternas stegring, men att man också skall taga hänsyn till skatternas ökning. Minoriteten vill stänga porten och säga: härmed upphör varje diskussion om att förmögenhetsägare på ett särskilt sätt skulle bidra till avlyftandet av kristidens bördor. Vi säga tvärtom, att det är nödvändigt att hålla frågan öppen och att taga hänsyn till allt, som har skett sedan år 1940. Vi ha icke uttalat oss om den lämpliga tidpunkten för införandet av en engångsskatt å förmögenhet. Vi ha klart och tydligt sagt ifrån, att därest en utredning skulle visa, att det finns andra lämpligare utvägar att beskatta förmögenheterna än genom påläggandet av en engångsskatt, så äro vi villiga att medverka i det avseendet. Detta är syftet med vad vi sagt i utskottsutlåtandet, och att vi dessutom ansett oss böra

Förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1944/45. (Forts.)
upptaga ett par detaljfrågor, bör ju icke väcka förvåning på borgerligt håll. Vi som ansett, att förmögenhetsägarna icke ha bringat sin tillbörliga andel, när det gäller bärandet av kristidens bördor, äro icke av den meningen, att man skall låta det gå på Guds försyn, så att vi eventuellt få uppleva en ny diskussion efter samma linjer som vid 1942 års val.

Jag säger ärligt och uppriktigt ifrån att för majoriteten har i detta avseende, när vi gått in i åtskilliga av dessa spörsmål, det varit angeläget att för det svenska folket uppvisa, att det är inte riktigt, det kan inte komma att verka på det sätt, som i den allmänna diskussionen särskilt vid 1942 års valrörelse anfördes emot engångsoffret. Herr Hagberg i Malmö bör ju förstå, att de skildringar som den gången lämnades av hur egnahemsägaren med villan på 20 000 kronor, även om han hade en skuld på 19 500 kronor, skulle betala en förmögenhetsskatt som ett engångsoffer på de 20 000 kronorna och få låna upp pengar för detta, inte är en upplysningspropaganda som vi anse det *nödvändigt* bedriva i landet.

Jag stärkes ännu mer i uppfattningen att man på utskottsminoritetens sida strävar efter att stänga igen porten för 1940 års uttalande, då jag exempelvis tar del av ett uttalande i en mycket framskjuten tidning, som representerar utskottsminoriteten och där man säger, att »en kraftig skärpning av förmögenhetsskatten skall inom kort ha blivit följden, om utskottsmajoriteten här blir den som segrar». Det är metoder som jag trodde att man växt ifrån, när man diskuterade sådana spörsmål som det vi ha att göra med här i dag.

Herr talman! Vi som bilda utskottsmajoriteten ha inte ansett, att det finns någon som helst anledning att vika från den ståndpunkt, som vi tämligen enhälligt intogo 1940. Vi äro beredda att vid de fortsatta undersökningarna angående förmögenheternas skyldighet att bära sin del av bördan ta all hänsyn till de förskjutningar, som i olika avseenden ha inträffat. Men vi äro icke beredda att säga, att de redan nu ha burit sin del av bördan och att därför debatten om engångsoffret överhuvud taget skall avkopplas. Det är de synpunkterna som varit för oss vägledande, och jag ber att med anförande av desamma få yrka bifall till bevillningsutskottets hemställan.

Herr **Hagberg** i Malmö erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Beträffande detta ärendes förhistoria tror jag att herr Olsson i Gävle dock måste ge mig rätt när jag framhåller, att man från minoritetens sida var redobogen att vara med om samma uttalande som utskottet i detta ärende gjorde förra året. Men det ville inte majoriteten vara med om. Den ville utbygga detta uttalande med en hänvisning till vad utskottet förklarade 1940. Och det var i detta nya läge den situation uppkom, som nu tagit sig uttryck i dessa olika skrivsätt.

I mitt anförande ifrågasatte jag huruvida man kunde anse att det var uteslutande sakliga överväganden som buro upp utskottsmajoritetens ståndpunktstagande. Av herr Olssons anförande framgår nu, att det även är politiska överväganden som ha medverkat. Jag klandrar ingalunda detta tillvägagångssätt. Det är varje meningsriktning obetaget att förfara på det sättet. Jag inkasarerar emellertid detta uttalande av herr Olsson i Gävle som ett resultat av denna debatt, bland kanske åtskilliga andra.

Herr **Olsson** i Gävle, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Nu har ju herr Hagberg bestyrkt att man ingen gång velat från den stora delen av minoriteten vara med om en sådan sak som att hänvisa till 1940 års uttalande. Sedan är det väl självklart — det hoppas jag

Förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1944/45. (Forts.)
herr Hagberg förstår — att när man har upplevat både 1942 och t. o. m. 1928, så har man rätt att värja sig för en återupprepning av vad som då skedde.

Vidare anförde:

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att delta i diskussionen på annat sätt än genom att erinra om att om utskottsmajoritetens förslag kommer att bli riksdagens beslut, det ju kan tänkas att man efteråt får höra att det är inte säkert att finansministern är med på detta uttalande, utan kanske har helt andra funderingar.

Jag har alltså begärt ordet för att säga att jag är fullt tillfredsställd med det sätt, varpå utskottsmajoriteten motiverat sitt avslag på motionerna om ett omedelbart uttagande av en engångsskatt. Det enda jag kanske skulle ha önskat är, att man för ytterligare försiktighets skull ännu mera hade preciserat vad man menar med en avsevärd höjning utöver de 20 000 kronorna, som är minimum vid den årliga förmögenhetsbeskattningen. Vår erfarenhet av möjligheterna att missförstå uttalanden som inte äro tillräckligt preciserade är sådan, att jag tror det kunde ha varit önskvärt, att man från utskottsmajoritetens sida sagt t. ex. 50 000 kronor i stället för 20 000 kronor för att det inte skulle finnas möjligheter att inlägga en annan mening i uttrycket än den som är avsedd.

När jag har sagt detta kanske jag kan få säga ett par ord för att erinra om hur den gemensamma skrivelsen 1940 kom till. Det var icke så att det var någon slags press från socialdemokratisk sida. Jag satt själv med i den lilla beredning, sammansatt av alla partier, som lade fram förslaget om att skjuta på frågan om förmögenhetsbeskattning till ett senare stadium. Jag kan inte nu erinra mig och jag förmodar att ingen av de övriga ledamöterna heller kan erinra sig, vem som först kastade fram förslaget, men att det inte föranledde någon som helst meningsbrytning är ett faktum. Det accepterades från vilket håll det än kom såsom en praktisk lösning av en situation, där man med sanning kunde säga, att det inte var lätt att avgöra, hur mycket man skulle ta ut av förmögenheterna.

Jag kan tillägga ytterligare en sak, med anledning av att herr Hagberg i Malmö flera gånger starkt understrukt, att synpunkten när det gällde engångsskatten skulle vara att bringa ned statsskulden. Ja, det kan man naturligtvis säga, men det kan man säga i fråga om alla skatter. När vi 1939 och 1940 diskuterade frågan om denna engångsskatt på förmögenhet, anlade vi inte några som helst andra synpunkter på denna skatt än på alla de övriga. När vi höjde inkomstskatten, när vi införde värnskatten, när vi genomförde våldsamma höjningar av spritskatten och tobaksskatten, när vi införde en särskild omsättningsskatt och när vi lade skatter på många förbrukningsartiklar för att överhuvud taget täcka statens utgifter, kunde man naturligtvis säga att alla dessa skatter hade till syfte att hålla nere summan av lånemedel och därigenom hålla nere statsskulden. Den synpunkten skiljer således inte engångsskatten från de andra skatterna. Frågan är bara hur man tycker att en lämplig avvägning av beskattningen på förmögenhetsägare, på inkomsttagare och på förbrukare av olika saker skall göras. Det är således inte någon avgörande invändning att säga, att en sådan engångsbeskattning inte pressar ned statsskulden mer än med ett visst belopp, den sänker inte räntan på statsskulden mer än med vissa belopp. Den invändningen kunde man precis lika bra göra gentemot de andra skatterna. Om någon vill säga att om en skatt inte ger mer än 10 eller 15 eller 20 eller 30 miljoner kronor om året, så är det en skatt som ger för litet och därför skola vi inte införa den, så kan han ju göra det, men det betraktelsesättet ha vi inte tillämpat tidigare.

Förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1944/45. (Forts.)

Efter den förklaringen skall jag bara göra ett tillägg, som jag med tillfredsställelse ser att utskottsmajoriteten gjort, och det är att 1940 voro vi, som voro eniga om att lägga fram detta förslag, naturligtvis fullt på det klara med att den tidpunkt, då en sådan engångsskatt skulle tagas ut, kunde man inte i förväg avgöra. Och jag får säga att om någon då sagt: den skatten skola vi väl ta ut om det blir depression strax efter kriget — så skulle jag ha svarat att det vore den mest olämpliga tidpunkt som överhuvud taget kunde tänkas för att genomföra en skattehöjning.

Jag förmodar att kammarens ledamöter äro väl medvetna om att den politik för bekämpande av depressioner och kriser, som förts inte minst från det socialdemokratiska partiets sida, har byggt på grundsatsen att i en depression skall man icke höja skatterna, och därför tvingas man helt enkelt att i stället använda lånemedel. Det är ju alldeles uppenbart att med den utgångspunkten kan det inte vara tal om att den lämpligaste tidpunkten för genomförande av en engångsbeskattning skulle vara en depressionsperiod. Däremot kan man med samma skäl säga att om det uppkommer en spekulativ högkonjunktur, som behöver dämpas just genom beskattning, så är frågan naturlig, huruvida inte en engångsbeskattning är ett synnerligen lämpligt medel i en sådan situation. Men därom kan man inte heller med säkerhet uttala sig förrän man sett, hur en sådan spekulativ högkonjunktur ser ut och för övrigt också hur många andra förhållanden gestalta sig. Jag menar således att de argument som anföras på den punkten inte träffa.

Till sist tror jag att herr Hagberg gjorde sig mycket onödiga bekymmer med att försöka utforska, vilka olika motiv som lågo bakom den skrivning som utskottet har gjort — man ville försöka dels lugna på ena sidan och dels lugna på andra sidan, förmodade han. Den enkla sanningen har avslöjats av herr Adolv Olsson i Gävle: det är ingenting annat än en förberedelse för årets valrörelse, d. v. s. ett försök — jag vet inte om det lyckas, ty möjligheterna att misstolka äro nästan obegränsade — att så kraftigt som vi överhuvud taget kunna tänka oss det, förebygga ett upprepande av vad som skedde 1928 och 1942.

Herr Sandberg: Herr talman! Det framgår av föreliggande utskottsbetänkande och av vad som yttrats tidigare av representanter för majoriteten, att denna ansluter sig till det uttalande, som gjordes 1940 om det s. k. engångs-offret. Detta uttalande från 1940 var ju ganska klart positivt till förmån för en engångsskatt på förmögenhet, fastän man då uppsköt tiden för dess genomförande och icke uttalade något beträffande det närmare utformandet av skatten i fråga. Då man nu läser utskottsmajoritetens motivering, får man alltså det allmänna intrycket, att majoriteten också nu mycket bestämt i princip ansluter sig till tanken på en engångsskatt på förmögenhet. Man gör t. o. m. i vissa avseenden ganska bestämda uttalanden om de grunder efter vilka en sådan skatt skall utgå.

Jag kan för min del icke dela den mening, som utskottsmajoriteten givit uttryck åt, när den oreserverat förordat en skatteform av här ifrågavarande slag. Det är mycket begripligt, att man år 1940 kunde uttala sig så som då skedde, ty man kunde naturligtvis icke då överblicka statens framtida medelsbehov och huru mycket det skulle bli nödvändigt att öka skatterna, och ej heller hade man möjlighet att närmare bedöma verkningarna i olika avseenden av en skatt av detta slag. Under trycket av den situation som då rådde kunde det, som sagt, vara naturligt att man uttalade sig så som då skedde. Nu har emellertid åtskilligt inträffat som ställer denna fråga i en annan och klarare belysning. Jag vill erinra om vad reservanterna betona, nämligen att det skett

Förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1944/45. (Forts.)
en stark ökning av skattebördorna sedan 1940 och att jämväl ägare av förmögenhet hårt drabbats därav. I en bilaga till statsverkspropositionen, den del, som handlar om inkomsterna, belyses utvecklingen i fråga om skattetrycket de senare åren. Det framgår av den redogörelsen, att de direkta statsskatterna från 1939/1940 och till 1943/1944 fördubblats i fråga om skattebeloppet. Detta beror givetvis delvis på att skatteunderlaget starkt ökats. Men i ett annat avseende, som härvidlag är av intresse, nämligen i fråga om beskattningens verkan på den behållna inkomsten, framgår det av vissa tabeller, att den behållna inkomsten i procent av det taxerade beloppet starkt minskat vid en jämförelse mellan åren 1938 och 1942, och detta särskilt i de högre inkomstgrupperna. Skattetrycket och progressiviteten ha alltså gjort sig gällande i starkt stigande grad. Man måste sålunda finna belägg på riktigheten av vad reservanterna säga: »De av kriget föranledda statsutgifterna ha framtvingat påläggande av en skattebörd på sådan tyngd, som vid krigets början icke kunnat förutses och som hårt drabbat jämväl ägare av förmögenhet. Det torde kunna starkt ifrågasättas, om icke förmögenheterna därigenom fått till fullo bära sin skäliga andel av de ökade bördor, som kristiden pålägger.»

Man må erinra sig, att förmögenheter drabbas särskilt hårt genom den beskattning, som nu är för handen. Först beskattar man avkastningen av förmögenheten såsom inkomst på vanligt sätt. Sedan räknar man som bekant $\frac{1}{100}$ av förmögenheten såsom ytterligare skatteunderlag vid inkomst- och förmögenhetsbeskattningen och sedan kommer till detta den särskilda förmögenhets-skatten. Man kan ju inte säga, att förmögenheterna sluppit lindrigt undan. Det kan verkligen diskuteras, om man kan gå ännu längre på vägen mot ytterligare skärpning av förmögenhetsbeskattningen. Sedan har också sedan 1940 inträffat, att professor Lindahl avlämnat den bekanta PM av 1942, och i denna tycker jag, att den här frågan får en sådan belysning i fråga om resultatet för statens del och verkningarna i övrigt av en engångsbeskattning på förmögenhet, att man måste ställa sig minst sagt tveksam till lämpligheten av en skatteform av detta slag. Detta har tidigare berörts av herr Hagberg i Malmö, men jag tillåter mig ytterligare understryka denna sak.

En engångsskatt på förmögenheter över 20 000 kronor med i genomsnitt 10 procent, skulle i bästa fall medföra en total inkomst av 2 miljarder kronor, vilken skulle leda till en sänkning av statsskulden och en minskning av ränteutgifterna. Men vid de fortsatta beräkningarna kommer professor Lindahl till en nettovinst för statens vidkommande av icke mer än 28 miljoner kronor om året, detta på grund av verkningarna av kapitalkonfiskationen. Skatteunderlaget blir ju starkt minskat för den framtida beskattningen. Dessutom får man, som påpekades av herr Hagberg, troligen räkna med viss ytterligare reduktion av den sålunda ifrågasatta nettoavkastningen. Härtill kommer sannolikt nödvändigheten för statens del att gottgöra kommunerna för minskningen av deras skatteunderlag på grund av minskningen av förmögenheterna och den därav följande minskningen av inkomsten.

Om man nu skulle konstruera skatten så, som utskottsmajoriteten föreslår, och alltså sätta en väsentligt högre gräns för skattskyldigheten, exempelvis vid det belopp som finansministern nämnde, eller 50 000 kronor, ja, då är det klart, något som också tidigare framkommit under diskussionen, att nettobehållningen för statens del blir mycket mindre, sannolikt betydligt mindre än den av professor Lindahl beräknade. Då alltså nettoavkastningen av engångsskatten under alla förhållanden måste bli jämförelsevis blygsam, frågar man sig, om denna skatteform har ett värde, som uppväger de betydande olägenheter i olika avseenden, som bli en följd av denna skatt, och om icke ett bättre resultat kan vinnas på annat sätt.

Förslag till förordning om värnsskatt för budgetåret 1944/45. (Forts.)

Nyss anförde finansministern, att det icke kunde sägas vara någon avgörande invändning mot engångsskatten, att den nedbringade statsskulden med ett blott blygsamt belopp. Ja, det kan man ju säga. Denna invändning mot vilken finansministern vänder sig är emellertid, som jag ser saken, dock en illustration till det tvivelaktiga värdet av denna skatt. Man har i alla fall i diskussionen om denna sak alltid resonerat så, att denna engångsskatt skulle användas för att sänka statsskulden och kanske också åstadkomma en viss förmögenhetsutjämning. Därför kan det vara av intresse att citera ett litet avsnitt av professor Lindahls uttalande, som berör just denna sak. Det heter där: »Det oftast anförda motivet för en engångsskatt å förmögenhet, nämligen att den möjliggör en reduktion av ett genom statsskuldens ökning framkallat abnormt årligt skattetryck, torde i det svenska fallet ej kunna tillmätas någon större bärkraft. Överhuvud hänför sig detta argument till en engångsskatt av helt andra proportioner än den som ifrågakommer i Sverige. Dessutom tillkommer i det svenska fallet den omständigheten, att statens årliga nettobehållning av engångsskatten i så hög grad reduceras genom den av skatten orsakade nedgången av de årliga skatterna. På grund härav får skatten också en relativt liten betydelse som inkomstutjämnande faktor.»

Till detta kommer ju också, att man måste räkna med besvärligheter rent tekniskt, när det gäller att genomföra en sådan skatteform. Detta har också professor Lindahl berört i sin PM, där han framhåller, att det blir nödvändigt att vidtaga noggranna och omfattande förberedelser för att kunna bemästra de svårigheter, som taxeringsmyndigheterna komma att ställas inför. Det är också ganska tydligt, att det kommer att uppstå svårigheter för skattebetalarna, särskilt för dem, som ha sin förmögenhet i fast egendom, exempelvis i form av jordbruk, och som icke förfoga över penningmedel i någon nämnvärd utsträckning. Dessutom har en sådan person kanske större eller mindre skuld. När han skall betala sin engångsskatt, blir han tvungen att belåna sin egendom ytterligare. Därigenom minskas den produktiva kapitaltillgången. Han har alltså i betydlig grad fått möjligheterna för sin fortsatta försörjning försvarade. Han kan också försöka realisera andra tillgångar i form av inventarier av något slag. Men även detta stöter på stora svårigheter, ty då blir han tvungen att skatta också för den inkomst, han därigenom får. Det skulle förvisso komma att uppstå många, kanske inte ännu förutsedda svårigheter, om denna skatt infördes.

Efter år 1940 har ju en väsentlig förändring i skattebördan ägt rum, och genom den belysning frågan fått under de diskussioner, som pågått, har ju dennas läge blivit ett helt annat än tidigare. Jag anser att sådana omständigheter framkommit, att jag för min del icke kan vara med på en motivering av det positiva slag, som utskottet har gjort, och jag ber därför att i fråga om motiveringen få yrka bifall till den till betänkandet avgivna reservationen.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta handläggningen av förevarande ärende ävensom behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 20.

Interpellation. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr **Hammarlund** som anförde: Herr talman! Våren kom sent i år, och återverkningarna därav inom jordbruket ha varit betydande. I Skånes skogsbygder pågår sådden mellan regnskurarna. Gräset har börjat sticka fram,

Interpellation. (Forts.)

men frosten bränner topparna och ännu duger det inte att mäta de hungriga djuren. Kraftfodret, de importerade foderkakorna, äro för länge sedan slut, foderbetor och betmassa likaså, men korna måste i allmänhet — med undantag för på några soliga lägen i provinsen — hållas inne under hela denna månad.

Läget är svårt, men Skånes bönder ge sig i allmänhet inte inför svårigheterna. Det finns ju också prima fodermedel i landet, som kunna bereda jordbrukarna utvägar — betfor för draghästarna, M. M.-cellulosa och melass för boskapen. Då tillgången härpå angivits som god, är det naturligt om jordbrukarna räknat med att kunna tillgripa denna utväg när fodret tryter. Döm emellertid om vår förvåning när vi vid hänvändelse till vår egen centrala inköpsorganisation fingo beskedet, att M. M.-fodret inte kan levereras på grund av sockerstrejken. På sockerfabrikerna förklarar man sig av samma skäl inte heller kunna leverera melass och betfor varken till enskilda jordbrukare eller till industrier för framställning av M. M.-cellulosa. Och detta foder är enligt vår erfarenhet det enda praktiskt lämpliga sedan saftfodret är slut.

Dessa svårigheter på grund av strejken ha kommit som en överraskning, och man kan inte söka slå bort de därav vållade bekymren såsom överflödiga, ty konsekvenserna kunna bli allvarliga nog. Överraskningen är också stor bland Skånes jordbrukare över att inte regeringen, som andra gånger visat en sådan förmåga att forcera ärendena när det passat, ännu inte kommit sig för att göra någonting med anledning av denna för folkförsörjningen allt annat än lämpliga strejk. Även andra samhällsgrupper ha berörts av dess verkningar; restaurangerna se redan sin sockertillgång beskuren, karamell- och chokladindustrien har svårigheter att hålla driften i gång och den stora allmänheten känner oro för sina sockerransoner.

Att staten icke kan vara oberörd av denna konflikt sammanhänger också med andra omständigheter. Den särställning som sockerproduktionen intager har medfört att löner, priset på råvara och färdiga produkter, liksom räntan på investerat kapital, i realiteten äro statsreglerade. I all väsentlighet föreligger på alla dessa punkter ett samförstånd med staten, och en nyreglering förutsätter i praktiken förnyad känning med staten, då det väl blir staten eller allmänheten som får betala fiolerna.

Det har på sista tiden på utpräglat konsumenthåll anslagits nya toner angående den pris- och lönestoppspolitik, som hittills på just detta håll haft ett så kraftigt stöd. Det har därvid från inflytelserikt forum förklarats, att lönestoppet numera inte skall tillämpas så rigoröst, att icke hänsyn skulle kunna tagas till de lägst avlönade arbetarnas krav på förbättrade förhållanden. Denna uppfattning har från jordbrukarnas sida sedan flera år energiskt framförts i fråga om arbetet inom jordbruket, men den har ingalunda kunnat glädja sig åt allt för mycken förståelse från vissa konsumentkretsar, just med hänsyn till pris- och lönestoppet. För oss är det givetvis enbart glädjande i den mån vi kunna vinna förståelse för våra synpunkter.

Enligt vår många gånger uttalade uppfattning har det aldrig varit rimligt att exempelvis de arbetare, som lasta i betorna och transporterar dem till fabrikena, skulle ha ca 40 öre lägre lön än de, som taga emot och lasta ur dem. Ur denna synpunkt är det en smula överraskande att finna den av oss framförda uppfattningen anford som skäl just för att förbättra mottagarnas, d. v. s. sockerfabriksarbetarnas, löner.

För min del missunnar jag inte sockerfabriksarbetarna — och knappt några andra heller — att få det bättre, men jag måste betvivla möjligheten att förena en sådan generell utveckling med det av regeringen hittills prokla-

Interpellation. (Forts.)

merade pris- och lönestoppet. Lönerna vid sockerfabrikerna äro ju i viss mån dyrortsgrupperade, och timpenningen kan, inklusive dyrtidstilläggen, beräknas till ungefär 1,40 à 1,50 kr. Det synes knappast förenligt med pris- och lönestoppsignalerna i deras Wigforss-Söderlundska utformning, att denna lön, som vederbörande förut funnit tillfredsställande, skulle höjas så som föreslagits. Prisnivåns utveckling under senaste år synes icke heller tala därför.

Det är inte heller tu tal om att det för det stora flertalet småbrukare och lantarbetare skulle innebära en mycket väsentlig förbättring att erhålla en inkomst per arbetstimme av motsvarande värde som den man här för sockerfabriksarbetarnas del ratar såsom för låg. För bedömandet av inkomst- och löneläget inom jordbruket, jämfört med industrien, vill jag hänvisa till statens offentliga utredning 1944:1, av professor Lindahl m. fl., som — även under hänsynstagande till tanken på eventuell skillnad i levnadskostnader mellan olika orter — visar, vilka som äro att hänföra till de verkligen sämst ställda.

Man har gjort gällande, att arbetskonflikten vid sockerfabrikerna skulle vara av ringa samhällelig betydelse. Jag har förut anfört fakta, som tala i annan riktning. Därutöver kan framhållas, att en höjning av lönenivån med exempelvis 10 procent — 10 à 12 öre jämte dyrtidstillägg på timlönen — måste anses innebära en ganska kraftig förskjutning. Det finns heller ingen anledning förmoda, att om man gäve sig in på denna tolkning av lönestoppet det skulle inskränka sig till lönerörelsen enbart i fråga om sockerfabriksarbetarna. Den propaganda, som bedrivits under parollen »Bryt lönestoppet!», har avsatt spår även inom många andra industriarbetargrupper, och åtskilligt tyder på att de gamla ledarna icke längre känna sig så säkra i sadeln. Kanske är detta en anledning till den mera uppmjukade hållningen till de tidigare regeringslinjerna. Möjligen har uppfattningen ändrats om vad som menas med sådana strejker, som ur samhällsintressets synpunkt ingalunda äro önskvärda. Faktum är att under senare tid lönerörelser förekommit av ett slag, som de senare åren varit okända. Detta överensstämmer inte med tidigare givna pris- och lönestoppsignaler. Den oro, som risken av en möjligen förändrad regeringspolitik i dessa hänseenden kan väcka i allt vidare kretsar, kan givetvis komma att återverka även på den ekonomiska utvecklingen. Det synes därför påkallat, att regeringens politik i fråga härom klarlägges. Likaså har ifrån olika håll framhållits önskvärddheten av att riksdagens andra kammare beredes tillfälle att debattera olika därmed sammanhängande problem på grundval av en mera uttömmande deklaration, avgiven av regeringens främste man.

Under återopande av vad jag sålunda anfört ber jag att få hemställa om kammarens tillåtelse, att till hans excellens herr statsministern få rikta följande fråga:

- 1) Avser regeringen att så länge kriget varar fasthålla vid den hittills förda ekonomiska politiken?
- 2) Om så är fallet, vilka åtgärder avser regeringen att i överensstämmelse härmed vidtaga för att i anledning av den utbrutna strejken inom sockerindustrien hävda samhällsintresset och trygga produktionen?

Denna anhållan bordlades.

§ 21.

Interpellation. Ordet lämnades på begäran till

Fröken **Andersson**, som yttrade: Herr talman! De i pressen gång på gång återkommande notiserna om sedlighetsbrott mot minderåriga ha med rätta upp-

Interpellation. (Forts.)

rört den allmänna opinionen. Senast meddelades den 14 dennes en ruskig skildring av en dylik förbrytelse mot en femårs pojke i Vitabergsparken på Söder i Stockholm.

Förbrytaren var i detta fall en 40-års man, som enligt uppgifterna i tidningarna tidigare gjort sig skyldig till ett otal liknande sedlighetssårande brott. Bland annat hade han för ett tiotal år sedan eller närmare bestämt 1932 ådömts fem års straffarbete för sedlighetsbrott mot en liten flicka, också den gången på Söder. Av dylika tidningsnotiser att döma, synes även sedlighetsförbrytarnas antal ha stegrats oerhört under de senaste åren. Risken för återfall vid dylika förbrytelser torde vara relativt stor, då motivet för brotten oftast är en stark, sjuklig böjelse, även om på denna grund straffrättslig otillräknelighet eller förminskad sådan ofta ej kan konstateras.

Det som i dessa sammanhang upprört främst naturligtvis alla föräldrar med små barn men självfallet också alla övriga medborgare är, att dylika individer efter en längre eller kortare strafftid åter få tillfälle att upprepa sina brott.

Efter allt som hänt på detta område måste man därför fråga sig med allt fog, om samhället verkligen saknar resurser att dels med större kraft beivra och dels i möjligaste mån förhindra återfall i dessa fruktansvärda brott. Det förefaller som om man alltför ofta slår sig till ro med den upplysningen, som i dylika fall ofta lämnas, nämligen att offren ej få »framtida men» av händelserna. Var och en som något studerat dessa problem vet emellertid, att de psykiska lidanden av kanske livslång varaktighet, som ofta uppstå hos de förbrytelse utsatta, ofta äro mycket svåra att objektivt fastställa. De psykiska skador, som ett litet barn genom dylika händelser tillfogas, kan för framtiden komma att förvrida hela dess sexualliv på ett sätt, som ur samhällets synpunkt framstår såsom synnerligen beklagligt i vilket avseende det än må vara. Att särskilt barnens föräldrar få en mycket stark känning av dessa problem är helt naturligt, och dessas allmänna reaktion mot dylika händelser är fullt förståelig. Föräldrarna ha ett legitimt och berättigat krav på att samhället skall vaka över barnens integritet, så att dylika händelser icke inträffa med de vådliga följder, som kunna uppstå för de minderåriga.

Det torde emellertid vara överflödigt att här gå närmare in på föreliggande ytterst allvarliga företeelser.

Med stöd av vad jag sålunda anfört tillåter jag mig anhålla om kammarens medgivande att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framställa följande frågor:

1. Anser herr statsrådet, att förefintlig lagstiftning på detta område erbjuder tillräckligt skydd för minderåriga mot sedlighetsförbrytelser?

2. Om så icke är fallet, är herr statsrådet beredd att snarast medverka till de ändringar i dessa avseenden, som av omständigheterna kunna anses påkallade?

Denna anhållan bordlades.

§ 22.

Herr Nilsson i Kristinehamn erhöll på begäran ordet och anförde: Herr *Interpellation.* talman! Vid upprepade tillfällen ha i pressen varit synliga skildringar av förhållandena vid det s. k. svenska frivilligkompaniet i Finland. Av dessa skildringar har framgått, att ordningen och disciplinen bland dessa svenska frivilliga inte synes vara den bästa. I nummer 20 för innevarande år av veckotidskriften »Se» återgives ett brev från en namngiven förutvarande medlem

Interpellation. (Forts.)

av frivilligkompaniet. I detta brev lämnas uppgifter, som, därest de äro riktiga, ställa kompaniet i en allt annat än smickrande dager. Följande förtjänar att direkt citeras: »Som bekant är frivilligkompaniet icke fulltaligt utan räknar blott 80 man. Det är en brokig samling, av vilken en del har ett direkt kriminellt förflutet och många sökt sig till fronten för att undfly sina tilltrasslade förhållanden hemma. Spritmissbruket är mycket utbrett och har varit en svår plåga under detta ställningskrig. Många medlemmar av kompaniet ha fått matpaket från Sverige, dessa ha sedan sålts till svartabörspriiser till finnarna, och pengarna ha begagnats till spritinköp. Likaså ha svenska kronor växlats till finnmärk mot svartabörskurs och sedan omsatts i flytande varor. Att detta inte varit populärt bland de finska soldaterna är självklart. Dessa hysa ingen sympati för 'vapenbröder', som på detta illegala sätt utnyttja sina tillgångar.» Brevskrivaren uppger vidare, att ett litet fåtal av de frivilliga, som skött sig väl, flyttats över till finska förband för att slippa samvaron med de dåliga elementen. Befälet anser skribenten icke har varit sin uppgift vuxet och har icke lyckats upprätthålla krigstukt inom förbandet. Även de militära prestationerna kritiserar av skribenten. Spritmissbruket säges ha åstadkommit att bevakningen vid de svenska stödjepunkterna sköts nonchalant, att svenskarna ibland hittats sovande på sina poster o. s. v.

Något kamratskap i egentlig mening säges inte råda inom förbandet. En stor del av medlemmarna betecknas som aktiva nazister, och som sådana äro de illa tålda av de finska soldaterna.

Naturligtvis kunna dessa uppgifter vara överdrivet svartmålande. Det är t. o. m. att hoppas, att så är fallet. Ett klarläggande av hur härmed förhåller sig synes emellertid vara av allmänt intresse. Äro de lämnade uppgifterna riktiga, är det uppenbart, att varken finska eller ännu mindre svenska intressen gagnas av kompaniets existens. Visserligen rör det sig om en fullkomligt frivillig fronttjänst, och bakom kompaniet stå väl här i Sverige uteslutande privatsammanslutningar, men det är uppenbart, att en hel del missförstånd kan uppstå därigenom att dessa frivilliga sammanhållas i ett speciellt förband, som betecknas såsom svenskt. Därest icke ett hemkallande av kompaniet är möjligt, synes det därför böra ifrågasättas, om ej åtgärder borde vidtagas att få det särskilda svenska förbandet upplöst. I varje fall synes det vara önskvärdt, att någon sorts kontroll utövas över hur kompaniet rekryteras.

Med hänvisning till det anförda hemställes om andra kammarens tillstånd att till hans excellens statsministern få framställa följande frågor:

Har Ers Excellens uppmärksammat den kritik, som i pressen riktats mot det s. k. svenska frivilligkompaniet i Finland?

Anser Ers Excellens, att — därest de i pressen synliga uppgifterna om förhållandena vid kompaniet äro i huvudsak riktiga — anledning finns att från svensk sida vidtaga särskilda åtgärder?

Denna anhållan bordlades.

§ 23.

Interpellation. Ordet lämnades på begäran till

Herr förste vice talmannen **Magnusson**, som yttrade: Herr talman! Alltsedan krigsutbrottet har en ständigt tilltagande ström av flyktingar sökt sig över till vårt land och här funnit skydd och omvårdnad. Åtskilligt talar för att denna flyktingström kan bli ännu ymnigare och skapa nya och svårbemästrade problem till redan förefintliga. Åtskilliga missförhållanden i fråga om flyktingarnas

Interpellation. (Forts.)

förhållanden ha framträtt, i många fall beroende på egenskaper hos flyktingarna, i en del fall därpå, att värden saknar nödig form och fasthet. Det bör också vid ställningstagande till problemet observeras, att flyktingarna genom rubbningarna i livsföring m. m. blivit så rotlösa, att de ofta ej längre ha fullt balanserad inställning till ett normalt samhälle och normal livsföring och därför knappast få behandlas efter med svenska medborgare fullt jämförliga principer och regler. Mycket har framkommit och synes nu framträda i ökad takt, som vittnar om ett tilltagande självsvåld hos flyktingarna och ett långt gående ockrande på det svenska samhällets välvilja.

Jag syftar med detta uttalande icke närmast på de beklagliga missförhållanden av sedlig art, som kommit till synes, utan på den obeständighet och dåliga arbetsvilja, som flyktingarna i beklaglig utsträckning visat och som otvivelaktigt tenderar att öka. Man bör nämligen observera, att många av flyktingarna utgöras av personer, som flytt från tvångsvis ålagda arbeten, där de varit inställda på att så långt möjligt »maska», och att denna inställning ej försvinner med passerandet av en gräns. Vidare lockar den i vårt land rådande större personliga friheten de vid sådan mindre vana till att missbruka densamma, vartill kommer, generellt taget, mindre arbetsenergi än hos svenska arbetare.

Friheten att utnyttja svensk arbetsförmedling liksom den inom många arbetsområden förefintliga bristen på arbetskraft är ägnad att framkalla missbruk. Tendensen att ansvarslöst taga och lämna anställningar börjar hos flyktingarna nu taga en sådan omfattning, att statsmakterna enligt min mening ej längre kunna eller böra stå likgiltiga, så mycket mer som inom landet befintlig representation för vederbörande nationalitet synes ställa sig likgiltig eller rentav gynnande till dylik obeständighet. Det inträffar sålunda ofta att flyktingar, som anvisats och tagit arbetsanställning, där vederbörande arbetsgivare bistått med anskaffande av bostäder och mathållning, haft besvär med anmälan m. m., stannat blott några få dagar och därefter utan varsel gett sig i väg, stundom t. o. m. efter erhållet förskott å arbetslön, som arbetsgivaren funnit sig böra lämna, emedan vederbörande förklarat sig vara helt utblottad.

Uppenbarligen måste det vara en angelägenhet av största vikt att få största möjliga antal flyktingar sysselsätta i ordnat och produktivt arbete, varutinnan flera näringsgrenar erbjuda stora möjligheter. En dagdrivande flyktingsskara är ett större ont. Skola emellertid förhållandena få utan verksamt ingripande utveckla sig som hittills och till synes i ökad takt, kommer snart det förhållande att inträda, att ingen vill mottaga flyktingar i arbete, och dessa å sin sida finna sig bäst uti att arbetsfritt njuta en dräglig tillvaro.

Spörsmålet är så allvarligt, att det enligt min uppfattning påkallar ett kraftigt och snabbt ingripande från statsmakterna, och jag anhåller därför om kammarrens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få rikta följande spörsmål:

1) Har herr statsrådet observerat den bristande arbetsviljan och det godtyckliga övergivandet av arbetsanställningar, vartill flyktingar gjort sig skyldiga, och har herr statsrådet för avsikt att, om detta visar sig vara av avsevärd omfattning, vidtaga åtgärder som kraftigare reglera flyktingars möjligheter att med utnyttjande av svensk statlig arbetsförmedling mottaga arbetsanställning som de godtyckligt lämna? samt

2) Finner herr statsrådet lämpligt att med vederbörande diplomatiska representanter diskutera problemet och påkalla deras medverkan för åtgärder ägnade att medföra bättre ordning?

Denna anhållan bordlades.

§ 24.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen i riksdagens andra kammare och de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjäning, den 16 maj 1944.

Anmälades att kanslisten Bengt Ericsson mottagit förordnande såsom stenograf i första kammaren och på den grund anhållit om tjänstledighet från sin kanslistbefattning tills vidare från och med denna dag.

Denna anhållan bifölls; och förordnades till vikarie för Ericsson under ledigheten studeranden vid tekniska högskolan Sven Petter Olof Nilsson.

Anmälades vidare att kanslisten fru Ebba Ihrman efter åtnjuten tjänstledighet på grund av sjukdom den 15 i denna månad återinträtt i tjänstgöring.

In fidem
Sune Norrman.

§ 25.

Herr *Gustafson* i Dädesjö avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 519, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 265, med förslag till brandlag och brandstadga m. m.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.05 em.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 17 maj.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen påbörjade sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 428, innefattande inbjudan till andra kammaren att förena sig med första kammaren i dess denna dag fattade beslut, att andra särskilda utskottet skulle behandla jämväl Kungl. Maj:ts propositioner

nr 268, med förslag till civilförsvarslag, m. m.;

nr 269, med förslag till avlösningsreglemente för personal i det allmänna civilförsvaret, m. m.;

nr 270, angående anslag till civilförsvaret för budgetåret 1944/45; och

nr 271, angående tillsättande av länsombud för krigsmaterielverket;

ävensom de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i dessa ämnen eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor; och beslöt kammaren antaga berörda inbjudan.

§ 2.

Herr förste vice talmannen anmälde till fortsatt handläggning bevillningsutskottets betänkande, nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1944/45 jämte i ämnet väckta motioner; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

*Förslag till
förordning om
värnskatt för
budgetåret
1944/45.*

(Forts.)

Herr **Lundell**, som anförde: Herr talman! Det har ju redan sagts åtskilligt i det här ärendet av de föregående talarna, och jag skall därför försöka undvika att återupprepa sådant, som de redan ha framhållit.

Det föreliggande betänkandet sysslar ju en hel del med ett uttalande i motiveringen till 1940 års värnskattebeslut. Då det ofta i den politiska propagan- dan ifrån socialdemokratiskt håll har sagts, att det beslutet skulle ha varit enhälligt, vill jag här ytterligare en gång framhålla — jag har gjort det förut här i kammaren, för ett par månader sedan — att beslutet så till vida icke var enhälligt som undertecknad hade reserverat sig emot utformningen av värnskattens skiktsskala; och eftersom jag reserverat mig mot utformningen av skiktsskalan, har jag icke haft något att göra med utformningen av utskotts- majoritetens motivering. Däremot är det en felaktig historieskrivning när herr Olsson i Gävle säger, som han sagt här i dag, att jag skulle yrkat avslag på hela värnskatteförslaget 1940. Att det icke överensstämmer med skrifterna kan han lätt övertyga sig om. Jag ansåg, att progressiviteten gick för långt, och att man borde i den särskilt föreslagna skiktsskalan för värnskattens del nöja sig med att progressionen stannade vid tolv eller senast vid fjorton procent, såsom det står i den reservation jag då avgav.

Jag har icke heller något ansvar för eller del i det uttalande ifrån särskilda sakkunniga, som är återgivet i reciten till detta betänkande på sidan två. Detta uttalande kom ju till före värnskattebesluten. Jag vill emellertid här tillåta

Förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1944/45. (Forts.)
mig att säga, att det uttalandet ifrån dessa s. k. särskilda sakkunniga är både oklart tänkt och oklart formulerat. De synas där utgå från den uppfattningen, att endast den särskilda skatten på förmögenhet skulle innebära beskattning av förmögenhet, under det att inkomst- och förmögenhetsskatten och värnsskatten betraktas som skatter på inkomst. En sådan begreppsdistinktion finner man vid närmare eftertanke ganska svår för att icke säga omöjlig att upprätthålla. Man får nog betrakta som förmögenhetsskatter alla skatter som äro avsedda att bestridas med förmögenhetens avkastning och eventuellt — i den mån ett sådant bestridande är möjligt — avsedda att bestridas med förmögenheten själv. Sådana fall som dessa senare torde emellertid lämpligen böra benämnas, icke förmögenhetsskatt utan förmögenhetsreduktion eller förmögenhetskonfiskation. En sådan reduktion eller konfiskation skulle emellertid, såvitt jag förmår läsa grundlagen, icke vara tillåten, åtminstone om man skall läsa grundlagen som den avsågs när den skrövs.

Man kan av de skäl jag nu nämnt icke rimligen räkna den värnskatt, som vi ha haft och ha, endast som en inkomstskatt, vilken därför som komplettering skulle kräva en värnskatt på förmögenhet. Tvärtom är det ju så, att den värnskatt och den höga inkomst- och förmögenhetsskatt, som vi ha haft, mycket hårdare ha drabbat förmögenhetsägare än de s. k. rena inkomsttagarna. Läger man så därtill den belastning, som drabbar enbart förmögenhetsägare genom den särskilda skatten på förmögenhet, måste man komma fram till att förmögenheterna redan nu ha belastats betydligt mycket hårdare »till täckning av krisperiodens utgifter», som det så vackert heter, än den rena inkomsten.

Det är ju så med den rena inkomsten, att den, om vi se på den tabell som finns sist i betänkandet, kan i högsta skiktet bli belastad efter nuvarande skiktskalor med en sammanlagd skattesats till staten på 68,75 %. Lägga vi därtill en avrundad procentsats av cirka 14 % för skatter till kommun och lands-ting, komma vi upp till att högsta inkomstskiktet skulle kunna belastas med skatter på sammanlagt 82,75 %, när det är fråga om ren inkomst. Är det däremot fråga om rena förmögenhetsägare, ställer det sig annorlunda. Beträffande dessa kommer man i många fall upp till att stats- och kommunalskatter tillsammans taga mer än 100 % av vederbörandes inkomster i den högsta delen av skiktskalan som vederbörande når upp till.

Jag har tidigare vid ett par tillfällen här i kammaren dragit fram, hur det går för de förmögenhetsägare som tagit sig för att teckna 3 $\frac{1}{2}$ % statsobligationer. För varje tecknat belopp av 1 000 kronor få de 35 kronor i merinkomst, men om den ligger inom högsta inkomstskiktet och förmögenheten i högsta förmögenhetsskiktet, så få de betala ut omkring 7 kronor utöver vad de få på sina räntekuponger för att betala merskatten på merinkomsten.

Det förefaller åtminstone mig tydligt, att både de s. k. sakkunniga och utskottsmajoriteten 1940, när den formulerade sin motivering till värnsskattebeslutet, icke tänkt efter så noga eller blivit missledda av ordets makt över tanken, när de tänkt sig, att det skulle behövas någon särskild värnskatt på förmögenhet för att stifta full rättvisa mellan mottagare av ren inkomst och mottagare av förmögenhetsinkomst. Den sammanlagda skiktskala, som man hade att göra med vid värnsskattebeslutets fattande 1940, har ju sedan höjts både i fråga om värnsskatteskalen och i fråga om inkomst- och förmögenhetsskattesatserna. Om jag icke missminner mig föreslogs skatteprocenten för inkomst- och förmögenhetsskatten höjd först efter det beslutet om värnsskatteskalen redan var färdigt. Numera finns det därför ännu större skäl än det fanns redan då att påstå, att förmögenheterna nog ha fått bära och nog komma att få bära sin dryga del av krisperiodens utgifter.

Förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1944/45. (Forts.)

I fråga om rimligheten och rättvisan i att belasta förmögenheter av olika slag med det tänkta engångsoffret vill jag också framföra några anmärkningar, även om en och annan av dessa anmärkningar ha kommit fram här i kamraren tidigare i något annat sammanhang.

Förmögenhet i form av penningfordringar har ju minskat mycket i köpkraft till följd av penningvärdets fall. Om vi sätta levnadskostnadsindex vid krigets början till 100, räknar man ju nu med en index på ungefär 140. Vidare är det ju så, att inkomsten av penningförmögenhet icke har erhållit något dyrtidstillägg. Den har icke fått någon kompensation för det fallande penningvärdet. Snarare har det gått i motsatt riktning genom statens åtgärder. Man har nämligen undan för undan försökt pressa ner räntefoten, ett gott stycke åtminstone, för att räntan på statsskulden skulle bli mindre tyngande för staten och kanske även för andra syftens vinnande. Dessa innehavare av penningförmögenhet ha alltså varit sämre ställda än snart sagt alla landets övriga invånare, som ju i gemen räknas ha fått halv kompensation och kanske mera för dyrtiden.

Hur går det nu, när kriget tager slut? Finansministern har ju förebådat, att han åtminstone för sin del — och andra ha tänkt på samma sätt — icke anser, att det kan vara klokt att återföra penningvärdet till den nivå det hade före kriget. Detta är väl närmast en eftergift för fackorganisationernas lönepolitik. Det är ytterst svårt, och kan ske endast efter långa strider, att få till stånd en nominell sänkning av lönerna, även om denna nominella sänkning av lönerna icke skulle betyda någon sänkning av levnadsstandarden. Om man tar denna fackorganisationernas inställning som ett faktum, på vilket man icke kan rucka, är det nog ganska klokt att icke gå ned med levnadskostnadsindex, d. v. s. höja penningvärdet. I varje fall minnas vi, vilken olycka ett sådant höjande av penningvärdet ledde till efter förra kriget. Finansministern har ju tänkt sig, såvitt jag förstår, att man skulle kunna sänka levnadskostnadsindex från 140 till ungefär 130, och för min del är jag beredd att acceptera en sådan inställning till det problemet, icke därför att jag anser den vara särskilt rättvis — i synnerhet är den ju orättvis mot de mindre spararna — men därför att det nog är den klokaste vägen för att förekomma ännu större olyckor, nämligen alltför förödande arbetskonflikter i landet efter krigets slut. Dessa innehavare av penningförmögenhet få alltså som totalresultat av kriget sin köpkraft sänkt i förhållandet 130 till 100 och det blir sålunda, kunna vi säga, att engångsoffer från deras sida på mellan 20 och 25 %. Om det blir endast *ett* engångsoffer kan jag icke säga, ty statsmakterna kunna ju slarva med penningvärdet en gång till. Det är emellertid deras offer den här gången. Kan det då vara rättvist att underkasta dessa förmögenhetsägare därutöver en konfiskation av 10 % av deras banktillgodohavanden eller obligationer eller reversfordringar eller vad de ha för någonting? Jag tror icke, att någon kan hävda det. Det lär väl bli mycket svårt, skulle jag tro, att få någon allmän inställning bland svenska folket eller i denna kammare för att det skulle vara rättvist att på det området genomföra något engångsoffer.

Hur är det sedan med innehavarna av vad man kallar för »annan fastighet», om vi nu skola övergå till en annan grupp av förmögenhetsägare? Ja, deras innehav har icke stigit något nämnvärt i värde, mätt i penningar, vilket till övervägande del beror på hyresregleringen. När fastigheterna icke få högre avkastning i penningar stiger ju icke heller deras nominella värde i penningar. Liksom innehavarna av penningfordringar kunna alltså icke heller innehavarna av annan fastighet uppvisa någon stegring av sin nominella förmögenhet. De sistnämnda ha icke heller fått någon som helst kompensation för penningvärdets fall, vare sig genom nominell värdestegring

Förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1944/45. (Forts.)
eller ökning av inkomsterna. Hyrorna ha ju varit ganska strängt reglerade, och det är väl antagligt, att när kriget är slut kommer hyresregleringslagen icke att slopas omedelbart, utan hyrorna komma en lång tid efter kriget att stå kvar på samma ståndpunkt som för närvarande, d. v. s. på samma ståndpunkt som före kriget. Om levnadskostnaderna då ha stigit med 30 %, ha husägarna ju i själva verket i förhållande till levnadskostnaderna fått vidkännas en ungefär likadan förmögenhetsminskning som innehavarna av penningfordringar. Det blir nog ganska svårt att i fråga om innehavarna av annan fastighet finna det rättvist, att de utöver dessa offer på 20 à 25 % skola ytterligare avstå 10 %.

Låt oss nu gå över till ytterligare en grupp av förmögenhetsägare, nämligen innehavarna av jordbruksfastighet, som ju är en ganska stor och betydande grupp i samhället. Hur har det gått med dem under kriget, och hur skall det gå för dem efter kriget? Man kan väl räkna med att hittills ha deras fastigheter stigit i värde i ungefär samma takt som penningvärdet fallit, på sina håll kanske något mer och på andra håll något mindre, och deras inkomster ha kanske också stigit ungefär i takt med penningvärdets fall. Men hur skall det bli med jordbruket efter kriget? Om jag tolkar uppfattningen inom denna kammare och inom det härskande partiet rätt, kan jag ju spå, att det blir en jordbrukskris efter kriget på grund av konsumenternas uppfattning om att livsmedelspriserna böra sänkas. Konsumenterna ha ju majoritet bland befolkningen i detta avseende som i de flesta andra. Efter kriget får man således jordbrukskris, då falla fastighetsvärdena, och lantbrukarna få öka sin lånebelastning. Därmed kommer man fram till det läge, som vi haft åtskilliga gånger förut ute i landet och icke hunnit avlägsna oss så värst mycket ifrån under kriget, nämligen att jordbruksfastigheterna äro intecknade ungefär i jämnhöjd med takåsen. Då kan man naturligtvis utsätta dem för ett engångsoffer på 10 %, men 10 % av noll är som bekant lika med noll, så att det kommer icke att avkasta någonting åt staten.

Sedan kunna vi för fullständighetens skull ta ytterligare en rätt stor grupp av förmögenhetsägare, nämligen aktieägare. De ha ju icke fått någon kompensation i allmänhet för penningvärdets fall i fråga om avkastningen, bl. a. på grund av en lag, som vi antagit här i fjol om utdelningsbegränsning. Det kan vara ett och annat bolag, som har ökat sin utdelning, därför att den icke var uppe vid den gräns som därvidlag faststälts, men i genomsnitt har det icke gått för dem att få ökad utdelning. Dessa innehavare av sådan förmögenhet, som till större delen eller helt legat i aktier, ha alltså knappast fått någon kompensation eller i varje fall inte så mycket som halv kompensation för penningvärdets fall. Aktierna ha ju delvis stigit i värde ganska mycket på börsen, men det bereder ju ingen glädje för dem som inneha aktier i företag på lång sikt, eller om man tänker sig alla aktieägarna som ett helt. Denna stegring i börsnoteringarna är ju något, som icke på något sätt kan realiseras fram av hela kollektivet aktieägare. Denna genomsnittsstegring ligger för övrigt kanske icke så värst mycket över vad som motsvarar penningvärdets fall. Hur går det nu på detta område efter kriget? Ja, det sannolikaste är väl ett ganska starkt värdefall på aktier, dels på grund av den minskade sysselsättningen som då kan väntas, dels på grund av den löneoffensiv som har bebådats av landsorganisationen. Dessutom verkar i samma riktning det vanliga återtagandet efter en kris ifrån realvärden till penningvärden, så att folk kommer att sälja aktier på börsen, och noteringarna komma att falla. Jag skulle inte tro, att det blir så särskilt mycket att få ut genom ett 10 % engångsoffer på det hållet heller. Vi böra nämligen göra klart för oss, att om finansministern skulle säga, att nu kommer detta år en proposition om engångsoffer, så skola herrarna få

Förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1944/45. (Forts.)
se, hur det kommer att se ut på börsen, om kurserna komma att gå upp eller ned. Jag spår, att de komma att gå nedåt ganska kraftigt.

Nu har jag gått igenom de viktigaste slagen av förmögenhetsinnehavare. Det skulle vara roligt att höra, om det är någon, som tror, att man kan komma så värst långt med ett engångsoffer på något av dessa fyra områden, nämligen beträffande innehavare av penningfordringar, annan fastighet, jordbruksfastighet eller aktier. Jag tror icke, att man kommer långt på något av dessa områden.

Jag skall icke uppehålla mig mera vid den saken utan skall avslutningsvis bara säga några ord om hur det kommer att gå, när ett eventuellt engångsoffer skall uttagas. Jag har ju redan berört detta en smula, men jag skulle vilja något skarpare formulera vad jag på den punkten har att säga. Man har säkerligen att befara, att ett framtida beslut om en engångsskatt av ifrågasvarande karaktär kommer att föregås och efterföljas av sådana omläggningar och omplaceringar inom nationalförmögenheten och näringslivet, att äventyrliga konsekvenser komma att uppstå för hela folkhushållet. Det är klart, att sådana omläggningar komma att influera också på underlaget för övriga skatteformer och detta efter mitt förmenande på ett sådant sätt, att om vi ta detta engångsoffer i samband med uppbörden av de vanliga skatterna och summera engångsoffret plus skatter under loppet av, låt mig säga, en femårsperiod, engångsoffret icke kommer att ge något som helst netto åt statskassan utan i stället ett betydande deficit. Dessutom blir det väl så, när man skall börja taxera till detta engångsoffer och bestämma vad var och en skall betala, att omplaceringarna tillsammans med redan försiggångna och framtida förändringar i penningvärdet komma att göra det så gott som omöjligt att åstadkomma en de skattskyldiga emellan rättvis taxering. Förmögenhetsägarna äro ju icke uppdelade i de fyra kategorier jag talade om, utan förmögenhetsägarna ha ju vissa delar av sin förmögenhet placerade i värdepapper och andra delar i fastigheter eller på annat sätt, och denna uppdelning kommer under efterkrigskrisens förlopp att undan för undan ändras. Hur man där skall kunna skipa någon slags rättvisa är ett problem, som jag tror att finansministern och många med honom komma att få möjlighet att bryta av sig hornen på.

Beträffande utskottets uttalande i de satser, som återfinnas på s. 4, där man varit angelägen om att ge vissa förklaringar till professor Lindahls promemoria, har det redan sagts tämligen öppet här, att det ligger valpolitik bakom det hela! Så är nog också fallet.

När finansministern uttalade sig i kammaren strax före middagsavbrottet sade han, att han i fråga om formuleringen av detta betänkande var skäligen överens med utskottsmajoriteten. Ja, det kan väl ingen tvivla på den saken; det var väl att slå in öppna dörrar att komma med en sådan förklaring, ty var och en i kammaren känner ju till, hur goda förbindelserna äro mellan majoriteten i bevillningsutskottet och finansministern. Ett godkännande av utskottets formulering tycker jag därför verkar ganska mycket av ett godkännande av den egna formuleringen. Finansministern sade, att om han skulle önskat något tillägg eller att något mera skulle ha sagts i utskottets uttalande så skulle det ha varit en liten precisering av vad man menar med uttrycket, att ett väsentligt högre minimum måste sättas än det i utskottsutlåtandet nämnda beloppet eller 20 000 kronor. Såvitt jag fattade honom rätt nämnde han någonting bortåt 50 000 kronor. Jag skulle vilja ifrågasätta, om det icke vore lämpligare att nu icke såsom utskottsmajoriteten göra något uttalande på den punkten utan att man i stället inom det stora partiet låter sina egnahemsägare företaga en liten omröstning om var den där gränsen lämpligen bör sättas, så att engångsoffret icke kommer att drabba för många av de egna valmännen.

Förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1944/45. (Forts.)

Finansministern sade vidare, att när man skall sätta i gång med detta engångsoffer bör man givetvis välja tidpunkten så att man icke hugger till med det t. ex. under förloppet av efterkrigsdepressionen. Detta är naturligtvis mycket klokt, men det kan ju hända, att efterkrigsdepressionen på det sättet blir oerhörd mycket förlängd och kanske håller på ända tills finansministern till sist finner sig nödsakad att lägga fram denna proposition om engångsoffret. Då först skola herrarna få se, hur det kommer att gå. Ingen depression har ännu varit så djup, att den icke kan bli ännu djupare.

Herr Olsson i Gävle, som ju talade för utskottsmajoriteten, sade att han icke var orolig vare sig för den radikala delen av arbetarklassen eller för de socialdemokratiska förmögenhetsägarna. Detta sade han på grund av någon insinuation, såvitt jag minns av herr Hagberg i Malmö. Är icke detta överord, herr Olsson i Gävle? Jag tycker, att oron i båda riktningarna skiner igenom skäligen tydligt i den del av motiveringen, som det här är fråga om.

Herr talman! Jag skall icke uppta tiden längre utan ber att få sluta mitt anförande med att yrka bifall till reservationen.

Herr **Olsson** i Gävle erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Det är bara ett par misstag, som jag skall be att få korrigera.

Jag hade ett bestämt minne av att herr Lundells reservation 1940 gick ut på avslag, men att han också samtidigt frigjorde sig från engångsoffret. Jag ber att få rätta misstaget. Hans reservation gick ut på en ändring av skiktskalan, men han yttrade icke ett ord om engångsoffret. Nu försöker han göra gällande, att han icke hade med motiveringen att göra. Men om det gäller en sak så uppseendeväckande att man anser sig kunna stämpla den som ett brott mot grundlagen, tycker jag att det funnits anledning att åtminstone säga några ord om den saken.

Sedan må det ju vara hänt, om hela denna tankegång är oklar, som ligger bakom de sakkunnigas ståndpunktstagande 1940. Jag har ett bestämt minne av att tanken första gången kom upp från borgerligt håll. I varje fall anser jag mig böra till kammarens protokoll anteckna, att jag icke delar herr Lundells mening om de missledda borgerliga ledamöterna i sakkunnigberedningen. Den aktade partivän till herr Lundell, som icke blott var sakkunnig utan som också 1940 undertecknade bevillningsutskottets betänkande, vill nog icke ha angivet som orsak till sin omvändelse, att han var missledd 1940. Och om det nu skulle vara på det sättet, herr Lundell, att han var missledd och högern följde honom, betyder detta då icke, att hela högern var missledd vid detta tillfälle?

Herr **Lundell**, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag vill bara i allra största korthet säga herr Olsson i Gävle, att något sådant där som att det skulle ha förekommit något slags missledande av den högerman, som fanns med — eller kanske var det flera — bland de sakkunniga, har åtminstone icke jag uttalat i mitt anförande här i dag. Det vare mig fjärran att göra något sådant påstående. Jag sade något om att vederbörande icke tänkt så noga efter eller blivit missledda av ordets makt över tanken. Detta är väl icke detsamma som att de skulle ha blivit missledda av herr Olsson i Gävle, om han var med, eller av finansministern.

Vidare yttrade:

Herr **Senander**: Herr talman! Om man skulle döma efter herr Lundells svartmålning, ligger kapitalismen i det här landet i själåtåget. Tyvärr är det

Förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1944/45. (Forts.)
icke så väl. Den svenska kapitalismen lever och frodas, och gång efter annan får man bevis för att den icke bara lever utan också lever i högönskelig välmåga. Man behöver bara studera de stora bolagens bokslut och vid ett eller annat tillfälle uppmärksamma vad industriens talesmän ha att säga för att man skall finna, att det hela visst icke är så förfärligt som herr Lundell försöker göra det till.

Vi ha två motioner, som utskottet behandlat i detta sammanhang. I den ena yrkas på en engångsbeskattning av förmögenheter över 20 000 kronor, och den andra avser att beredskapsinkallade med viss minimiinkomst skulle befrias från värnskatt. Den förstnämnda motionen har fått vad man brukar kalla en välvillig behandling i utskottet, under det att den senare, den om värnskatten, blankt avvisats.

Beträffande engångsskatten på förmögenheter är ju som nämnts utskottet välvilligt inställt. Av utskottets uttalande att döma innebär det, att en dylik skatt bör uttagas med det snaraste. Utskottet anser, att de synpunkter, som 1940 års riksdag anförde, »i det väsentliga fortfarande äga giltighet». Så vitt jag kan förstå måste detta förnyade uttalande tolkas så, att utskottet nu anser tidpunkten vara lämplig för införandet av engångsskatt på förmögenhet. Under förutsättning att denna vår tolkning är riktigt kunna vi ju känna oss relativt tillfredsställda med utskottets beslut.

I trots härav skulle jag emellertid vilja säga några ord om både utskottets uttalande och den reservation, som de borgerliga fogat vid utlåtandet i fråga. Utskottet förklarar, att »ett förändrat läge såtillvida inträtt, att de av kriget förorsakade statsutgifterna stigit till en oväntad höjd och därigenom framtvingat påläggande av en skattebörd av både direkt och indirekt natur, som vid krigets början knappast hade förutsetts».

Detta uttalande försvagar avsevärt utskottets utlåtande och kan faktiskt tydas som en reservation för en lindrigare beskattning av förmögenheterna än vad vi förutsatt i vår motion. Det är sant, att uttalandet i och för sig är riktigt, men om utskottet därmed vill ha sagt, att förmögenhetsinnehavarna icke tåla så mycket mera, så måste man reagera. Det är nämligen ett faktum, som icke kan bortförklaras genom några som helst siffermanipulationer, att förmögenhetsägarna också blivit rikare än vad man vid krigets början kunnat förutse. År 1939 utgjorde den samlade beskattningsbara förmögenheten 12 miljarder 354 miljoner kronor. År 1942 hade den stigit till 14 miljarder 301 miljoner kronor. Det var en liten nätt förmögenhetsökning på i runt tal 2 miljarder kronor. För år 1943 föreligga ännu icke några siffror beträffande förmögenhetsutvecklingen, men man kan ändå dra vissa ganska säkra slutsatser.

Enligt riksräkenskapsverkets inkomstberäkningar för nästa budgetår kan man räkna med en stegring av det sammanlagda taxerade beloppet av mellan 8 och 10 procent. Det skulle betyda, att den samlade nationalinkomsten under år 1943 stigit med över 1 miljard kronor. Med hänsyn till lönestoppet under 1943 är självfallet ökningen av arbetarnas inkomster minimal. Enligt finansministerns beräkningar uppgår ökningen också till endast 1,7 procent. Följaktligen faller inkomstökningen till övervägande del på bolagen och de stora inkomsttagarna.

Detta betyder självfallet, att också förmögenheterna ökat avsevärt under förra året — detta *trots* prisstoppet eller kanske i ännu högra grad *tack vare* lönestoppet. Därvid har man ändå icke tagit i betraktande alla de möjligheter bolagen ha att komma undan en verklig taxering av deras inkomster och förmögenheter. Man får också en liten aning om i vilken utsträckning bolagen begagna sig av sina möjligheter, då riksräkenskapsverket tvingats uttala, att »sedan den fria avskrivningsrätten införlivats med skattesystemet, det taxerade

Förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1944/45. (Forts.)
beloppet i hög grad bestämmas av bolagens avskrivningspolitik och sålunda kan avvika från den verkliga inkomsten». Den gamla grundlagssatsen, att »svenska folket äger sig självt beskatta» har alltså här omskrivits till att »bolagen äga sig själva beskatta».

Jag skall inte trötta med att rada upp exempel på vilka väldiga vinstökningar som skett inom näringslivet under förra året. Men ett exempel kan jag inte undgå att omnämna. Det är den nu så aktuella kullagerkoncernen. Dess nettoinkomst ökade i fjol med 21 790 000 kronor eller från 46 220 000 kronor till över 68 000 000 kronor. Bolaget ställer därmed icke mindre än över 104 milj. kronor till bolagsstämmans förfogande. Aktieägarna erhålla en liten nätt utdelning av 24 procent.

Alldenstund herr Lundell var inne på saken skulle jag i detta sammanhang vilja framhålla, att den lag, som vi nyligen beslutat förlänga och som skulle begränsa bolagens utdelningar till 6 procent, är fullständigt värdelös. Kullagers aktieägare erhålla nu en utdelning på 24 procent, vilket kan betraktas som ganska märkligt mot bakgrunden av att lagen föreskriver en begränsning till 6 procent. Det är emellertid inte så konstigt som det ser ut. Kullagerkoncernen begår intet lagbrott, om den överskrider den lagstadgade maximigränsen för utdelningen. Lagen är nämligen så finurligt formulerad, att man får utdela 6 procent på den behållna förmögenheten. Kullagerkoncernen har ett aktiekapital på endast 65 milj. Ursprungligen var det på 130 milj. Men strax före krigsutbrottet betalade bolaget tillbaka halva aktiekapitalet till aktieägarna. Den behållna förmögenheten hos bolaget är naturligtvis många gånger större än aktiekapitalet. Därför kan man dela ut 24 procent på aktiekapitalet till aktieägarna utan att kollidera med den värdelösa lagen om begränsning av bolagens utdelningar.

Det var för övrigt ganska betecknande att i dag se, vilken rubrik som tidningen Dagens Nyheter hade ansett vara lämplig att sätta över meddelandet om SKF:s bokslut. Rubriken löd: »Kullagers bokslut mörklagt men lysande». Detta kan man säkerligen instämma i.

Jag har med vad jag här sagt velat påvisa, att även om skatterna för bolagen blivit större än vad som beräknades vid krigsutbrottet, så ha samtidigt deras vinster och förmögenheter ökat i en väsentligt större omfattning än vad bolagen kunnat drömma om vid denna tidpunkt. Det finns därför ingen anledning att hysa betänkligheter mot en kraftig förmögenhetsbeskattning.

Parollen om bördornas rättvisa fördelning bör äntligen ges en mera reell innebörd än hittills. De stora massorna ha, hur mycket man än påstår motsatsen, fått draga det tyngsta lasset under kristiden. När en familj med ett barn och en nettoinkomst av 2 500 kronor om året får i direkta och i indirekta skatter erlägga 472 kronor, så är detta en skattebörda som denna familj inte kan bära utan att det allmänna får träda hjälpande emellan. Om man ställer detta exempel emot aktieägarna i SKF med deras utdelning av 24 procent, så inser man vilken ironi det ligger i talet om bördornas rättvisa fördelning.

Detta borde de borgerliga reservanterna framför allt skriva sig till minnes, då de klaga över »näringslivets» hårda skattebörda. Man häpnar faktiskt över deras fördomsfrihet, då de exempelvis skriva, att »det torde kunna starkt ifrågasättas, om icke förmögenheterna därigenom fått till fullo bära sin skäligen anpart av de ökade bördor, som kristiden pålägger». De borgerliga tala ofta och i högstämda ordalag om »samhällssolidaritet». Men ideligen bekräftar verkligheten vad vi kommunisterna alltid ha sagt, nämligen att de borgerligas samhällssolidaritet icke sträcker sig en millimeter utöver deras profitintressen. Det är därför som vi också förklarat, att skall man kunna lösa efterkrigstidens svåra problem i en riktning, som gagnar de arbetande mas-

Förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1944/45. (Forts.)
sorna och förverkliga de planer, som uttryckas exempelvis i arbetarrörelsens efterkrigsprogram, så kan detta inte ske i samverkan med företagarna och kapitalismen. Kapitalismen kommer icke frivilligt att påtaga sig de offer, som fordras för att åstadkomma en lösning. Ovilligheten att ens offra 10 procent av förmögenheterna, vilket i och för sig och relativt sett är ett ganska litet offer, visar, att det fordras krafttag för att bryta motståndet från de besutt-nas sida, då det gäller lösningen av efterkrigsproblemen.

Herr Hagberg i Malmö presterade ett mycket konstifikt resonemang rörande verkningarna av engångsbeskattningen. Enligt hans mening skulle det egentligen inte vara någon affär alls för staten att kassera in det belopp på $1\frac{1}{2}$ miljard kronor, som det skulle bli fråga om. Hur det nu var kom han emellertid fram till en siffra på 28 milj. om året, vilket skulle utgöra statens vinst på engångsbeskattningen. Hade han hållit på en stund till, skulle han säkerligen enligt samma metod ha kunnat bevisa, att förtjänsten skulle bli plus minus noll. Hela hans resonemang vilade på det antagandet, att skatteunderlaget skulle minskas, om man uttoge en engångsbeskattning. I och för sig skulle detta naturligtvis komma att ske. Men, herr Hagberg, all beskattning minskar ju skatteunderlaget och inte bara en engångsbeskattning på förmögenheter. Jag förmodar, att herr Hagberg inte av denna anledning vill avstå från all beskattning.

Låt mig emellertid betrakta saken från en annan sida, och jag tror att hela herr Hagbergs resonemang faller platt till marken. Om man använder låt oss säga $1\frac{1}{2}$ miljard, som man kan beräkna att få in på denna engångsbeskattning, till att exempelvis nedskrivna statsskulden, så betyder detta, att ränteutgifterna komma att minskas med något över 50 milj. kronor om året. Detta räknade herr Hagberg inte alls med. Minskas alltså statsutgifterna med detta belopp, behöver inte staten så stort skatteunderlag som tidigare. Återbetalar staten $1\frac{1}{2}$ miljard på statsskulden till långivarna, betyder detta dessutom, att skatteunderlaget på nytt ökar, för såvitt pengarna finna placering, vilket man ju förutsätter skall bli fallet. Nog förefaller det att vara en förtjänst för staten om den förstärker sin kassa med dessa $1\frac{1}{2}$ miljard kronor. Detta faktum går inte att komma ifrån med sådana konstifika siffterrollerier, som herr Hagberg excellerade i.

Beträffande frågan om engångsbeskattning vill jag till sist säga, att vi från vårt håll hälsa med tillfredsställelse, att utskottet gått vår motion om en sådan beskattning så långt till mötes, att utskottet sagt ifrån, att en förmögenhetsbeskattning bör ske, och vi hoppas nu endast, att den skall genomföras så snabbt som möjligt. Vi beklaga emellertid, att man inte omedelbart förordar ett uttagande av denna engångsskatt, ty det är självfallet lättare att genomföra denna åtgärd så länge vi ha högkonjunktur. När lågkonjunkturen sätter in, blir det uppenbarligen svårare att taga ut en sådan skatt. I detta fall har jag emellertid intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Däremot kan jag inte ansluta mig till utskottets ställningstagande till vår motion om befrielse från värnskatt för de beredskapsinkallade. Vi anse nämligen detta krav vara i hög grad berättigat. Själva beredskaps tjänsten orsakar så stora rubbningar i ekonomin för de sämst ställda, att det är oriktigt att de också skola erlägga den särskilda skatt, som utgår till försvaret. De beredskapsinkallades tribut till försvaret är stor nog utan att de skola påläggas den extra beskattning, som värnskatten utgör. Inte minst med hänsyn till att man hittills har skonat förmögenhetsinnehavarna under hela kriget hade det varit befogat, att utskottet hade visat litet mera generositet mot dem, som stå på vakt vid våra gränser, och i den ena eller andra formen tillstyrkt vad vi yrkat i vår motion.

Förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1944/45. (Forts.)

Herr talman! Jag ber med vad jag här har anfört att få yrka bifall till den motion, som jag avgivit beträffande befrielse från värnskatt för beredskapsinkallade eller motionen nr 441 i denna kammare.

Herr **Hammarlund**: Herr talman! Den förste talaren i denna debatt har utförligt redogjort för reservanternas ståndpunkt i denna fråga, och jag kan därför fatta mig mycket kort. Då emellertid bevillningsutskottets samtliga borgerliga medlemmar stå som reservanter i denna fråga, kanske det kan vara lämpligt att det även från bondehåll säges några ord om hur vi se på detta spörsmål.

Talesmännen för utskottets förslag ha under denna debatt ofta framhållit, att man från de borgerligas sida ställde sig mycket välvillig gentemot tanken på denna engångsbeskattning år 1940, och de ha menat, att det är de borgerligas skyldighet att fortfarande hålla fast vid denna ståndpunkt. För min egen personliga del anser jag emellertid, att mycket har ändrat sig sedan 1940. Beskattningen har sedan dess gång efter annan oavbrutet ökats. Man har tagit ut så mycket på förmögenheterna — och naturligtvis inte blott på förmögenheterna utan även på alla andra tänkbara skatteobjekt — att vi väl knappast kunde drömma om något liknande, när vi skrevo så välvilligt om denna engångsbeskattning år 1940. Förmögenheterna befinna sig således inte i en bättre ställning i beskattningshänseende än andra skatteobjekt. Detta framgår även av de uttalanden från sakkunskapen, som vi gång efter annan ha fått höra. Jag skall inte närmare fördjupa mig i denna fråga, då herr Hagberg i Malmö ganska utförligt redogjort för saken.

Den ställning jag i bevillningsutskottet intagit i denna fråga, grundar sig på att jag anser denna beskattning orättvis. Jag tillät mig att i utskottet anföra ett exempel för att påvisa detta, och jag tar mig friheten att här i kammaren komma med samma exempel. En tjänstemannafamilj hemma i min egen socken, där mannen hade en ganska god lön, hade tre söner. Föräldrarna läto dessa barn få en, såsom man säger ute på landet, fin uppfostran. De fingo taga studenten och ha sedermera blivit läkare eller veterinärer eller någonting dylikt. Denna familj har under årens lopp använt hela sin inkomst för barnens uppfostran. Om nu en engångsbeskattning skulle genomföras, kan man inte ta ut någonting hos denna familj, emedan denne tjänsteman inte äger någonting. Trots detta anser jag emellertid, att ett mycket stort värde är kapitaliserat i denna tjänstemannafamilj, ty de examina, som dessa tre pojkar ha förts fram till, äro värda lika mycket som ett stenhus i en stad, för att begagna ett uttryck, som en gång fälldes här i kammaren. Trots att det här gäller ett avsevärt kapitaliserat värde, förefinnas alltså inga möjligheter att uttaga någon skatt på detsamma.

För att ytterligare illustrera det orättvisa i denna beskattning skall jag tilllåta mig att anföra ännu ett exempel. En jordbrukare, som bor alldeles intill denna tjänstemannafamilj, hade också tre söner. Dessa fingo emellertid redan efter det de hade slutat folkskolan och blivit konfirmerade börja arbeta på gården. De fingo ingen stor lön — jag minns från min egen barndom hur förhållandena kunde te sig på en liten gård; det blev kanske en ny kostym vartannat år och litet vad man brukar kalla för spelmanspengar, när vi skulle gå ut och roga oss. Likadant var det i denna familj. Barnen ha inte fått någon betalning för det arbete de utfört, utan pengarna ha nedlagts i gården. Man har avbetalat skulder, man har kanske byggt nya hus, man har skaffat sig moderna maskiner. Ha barnen någon gång knutat och sagt: »Vi få ingenting för vårt arbete», ha far och mor svarat: »Visst få ni det — när vi en gång sluta eller sälja gården, få ni vad här är efter oss.» När vi en gång skola ta

Förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1944/45. (Forts.)
ut denna engångsskatt, kan det i många hem vara barnens pengar, som vi lägga beslag på. Hade barnen i denna familj flyttat in till staden och börjat arbeta där — inom industrien eller någon annanstans, hade de möjligtvis haft ett eget sparat kapital. De förmögenheter som finnas inom jordbruket äro däremot nedlagda i jorden och djuren, och dessa tillgångar kunna omsättas i kontanter. Det kan likväl i ett sådant hem, som jag nyss skisserade upp, trots att familjen betraktas som smått förmögen, uppstå stora svårigheter att skaffa fram denna engångsskatt i kontanter, därför att egendomen fortfarande är skuldbelastad, kanske till $\frac{2}{3}$ av taxeringsvärdet, och man inte kan låna mera pengar på den. Då får man ge sig ut i bygden och försöka skaffa borgen på ett lån för att betala in denna förmögenhetsskatt. Det är uppenbart, att en sådan engångsskatt i detta fall skulle verka på ett synnerligen orättvist sätt.

Det gäller väl emellertid även på detta område, att det inte finns någonting ont utan att det har någonting gott med sig. Detta hot om en engångsskatt får väl lära jordbrukarna att genast betala ut vad barnen rätteligen böra ha för sitt arbete och inte vänta härmed med risk att staten tar, inte 10 procent av förmögenheten utan 100 procent av det som barnen borde ha haft för sitt arbete hemma på gården. Finansministern framhöll i sitt anförande, hur praktiskt det hela var ordnat. Jag vill emellertid för min del påstå raka motsatsen, ty att så inte är förhållandet har det praktiska livet lärt mig.

Jag skall be att i detta sammanhang få framhålla en annan omständighet, som visar hur ojämnt en sådan beskattning skulle verka. Det har blivit mycket modernt, särskilt bland äldre jordbrukare, att köpa en livränta för en del av sitt kapital. De som köpt sådana livräntor skulle komma att klara denna engångsskatt utan något besvär. Att jag säger detta beror inte på någon ovilja från min sida att bära de bördor, som kunna påläggas — jag vill gärna ge kejsaren vad kejsaren tillhör — utan endast på att jag anser, att man kan finna mera praktiska vägar för att driva in de behövliga medlen.

Herr Senander lämnade i sitt anförande exempel på vissa stora industrier, som hade tjänat kolossalt mycket pengar. Jag gjorde därvid den reflexionen, att även om dessa stora industrier inte bli föremål för någon engångsbeskattning, bli de i alla fall mycket hårt beskattade. Det verkade precis som om herr Senander var avundsjuk på dessa stora företag för att de hade tjänat så mycket pengar. Jag tycker för min del, att det tvärtom är mycket bra, att en del industrier och även jordbrukare tjäna litet pengar. Staten får då ett bättre skatteunderlag, och vi få då större möjligheter att reda upp våra dåliga affärer.

Herr Olsson i Gävle sade, att utskottsmajoriteten inte ändrat ståndpunkt sedan sist. Men är det inte så, herr Olsson i Gävle, att skrivsättet i bevillningsutskottets betänkande blivit betydligt hårdare i år? Herr Olsson menade, att de borgerliga »stängt dörren», såsom han uttryckte sig, emedan det är valår i år. Men, herr Olsson i Gävle, blevo inte de borgerliga i utskottet i år ställda inför ett fullbordat faktum? Ja, jag bara frågar. Nu bör man inte låta vad som sägs i utskottet sippra ut, men så mycket kan jag säga, att man inte i år gjort den minsta ansträngning att ena de skilda intressena, utan den socialdemokratiska ståndpunkten var genast klar — ja, jag tror den var färdig innan förhandlingarna i utskottet började. Vi ha ju nu hört, att detta var upptakten till årets valrörelse och att man ville dra upp skiljelinjen emellan socialdemokraternas och de borgerligas politik. Och gärna får man göra detta för mig.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till herr Elon Anderssons m. fl. reservation.

Herr Björklund: Herr talman! Vi befinna oss dessbättre i detta land fortfarande i ett sådant läge, att vi kunna ha tillfälle att småtrata litet grand om

Förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1944/45. (Forts.)
 våra angelägenheter och t. o. m. småtråta om en sådan sak, som vi varit ense om för så lång tid tillbaka som för fyra år sedan.

När min gode vän bakom ryggen på mig, herr Hammarlund, säger, att socialdemokraterna ha gjort de borgerliga så att säga urarva i utskottet därigenom att de inte fått yttra sig, så talar han väl en smula mot bättre vetande. Jag kan näppeligen finna något annat uttryck som täcker vad jag menar. Vi ha nämligen i utskottet gång på gång erbjudit de borgerliga — detta torde väl de övriga borgerliga utskottsledamöterna kunna vittna om — att skriva tillsammans på det sättet, att utskottet helt enkelt med åberopande av och fasthållande vid vad både utskottet och riksdagen uttalade 1940 kort och gott yrkade avslag på herr Senanders m. fl. motion. Jag tror inte att detta skall gå att förneka. När man ifrån de borgerligas sida inte ville vara med om den sortens enkla skrivning och vi på vår sida icke ville släppa det uttalande, som riksdagen gjorde 1940, fanns det ingen annan utväg än att var och en fick gå åt sitt håll.

Vad var det för resten vi gjorde 1940, och i vilken stämning skedde det? Räkade vi så förfärligt noga den gången med våra penningpåsar, eller var det inte fastmera på det sättet, att inte bara vi här i riksdagen utan hela svenska folket voro eniga om att här skulle det skaffas kapital, och att det kapitalet skulle användas för ett visst ändamål. Vi skulle med andra ord söka skapa ett sådant försvar, att vi om möjligt skulle kunna hålla oss utanför kriget. Vi voro den gången eniga. Jag anser att vad som sades då, det skall från alla parters sida obrottsligen hållas även i dag, och framför allt bör det hållas ända tills man har gjort en undersökning och sett, huruvida man verkligen kan ta ut så stora belopp genom den skatt, som här är föreslagen. Men det är inte för mig det väsentliga, huruvida man får 20 eller 28 eller 52 eller 1 eller 2 miljoner kronor genom denna skatt. Ty är det så, att den svenska riksdagen har varit enig om att man skall vidtaga en viss åtgärd, då tycker jag att den svenska riksdagen har skyldighet att inlösa de växlar, den utställt i detta avseende. Detta säger jag till både borgerliga och socialdemokrater.

Det är nu en gång för alla på det sättet, att när nöden är som störst, när faran hotar som värst, då är man villig att släppa efter på sina principer. Detta gäller oss lika väl som det gäller de borgerliga. Vi gingo den gången med på en skatt, som vi under normala förhållanden icke skulle ha varit med om — vi skulle inte ha svält omsättningsskatten ifrån det partis sida som jag tillhör, om vi inte ansett, att vi voro nödsakade härtill med hänsyn till det läge, som rådde då och som fortfarande råder ute i världen. Vi beräknade då, att denna skatt skulle ge 200 miljoner kronor per år. Den ger 300 miljoner och väl det. Vi ha med andra ord beskattat de fattiga i samhället ganska grundligt genom denna skatt. Naturligtvis ha även de förmögnare folkskikten varit med om att betala skatten. Men om vi fortfarande skola hålla fast vid den gamla tesen, att skatt skall utgå efter rättvisa och förmåga, få vi väl ändå säga, att om vi ha dragits med denna omsättningsskatt under dessa fyra år och — Gud nåde oss — även få dragas med den i fortsättningen under ganska lång tid framåt, så är det på grund av den skuldsättning, som vi trots de höga skatterna tvingats att ådraga oss. Under sådana förhållanden anser jag, att det är rimligt, att man från vår sida vidhåller kravet på att de borgerliga nu icke skola dra sig för vad de accepterade 1940. De borgerliga anse kanske, att faran i dag icke är fullt så stor som då, och man menar, att den tidpunkt är kommen, då man anser sig ha rätt att försöka dra sig ur spelet och frångå ett uttalande, som man den gången kanske tog alltför lätt på.

Min gode vän herr Hammarlund fällde nyss det yttrandet, att exempelvis sådana personer, som för sina rätt avsevärda förmögenheter inköpt livränta,

Förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1944/45. (Forts.) skulle bli befriade från den skatt, varom nu är fråga. Detta överensstämmer i varje fall inte med min uppfattning. Jag tror knappast, att det finns någon inom mitt parti, i varje fall icke någon bland partikamraterna inom bevillningsutskottet, som delar herr Hammarlunds tolkning av bestämmelserna i detta avseende. En livränta är dock en kapitaltillgång, och den bör liksom allt annat kapital beskattas. Det finns exempelvis möjligheter att belåna en livränta. Belåningar ha kanske fått tillgripas förr för att betala alla de skatter, som vi ha. »Sju från ett går inte», då måste man låna. Lånemöjligheten står ju öppen för alla utgifter och kanske framför allt beträffande sådana nödvändiga utgifter som skatter. Jag har inte alls den uppfattningen, att de personer, som skaffa sig livräntor av olika slag, skola komma undan den rimliga börda, som de böra bära för det allmännas bästa. Jag kan gärna hålla med herr Hammarlund, att om så icke vore förhållandet skedde en orättvisa i detta avseende. Vi ha emellertid begärt denna ytterligare utredning för att få förhållandena fullständigt klarlagda. Jag har själv varit den, som i utskottet pekat på de förhållanden, som herr Hammarlund här anfört beträffande livräntorna. Jag går till och med ännu längre än herr Hammarlund och anser, att man nog bör undersöka, i vad mån inte särskilt de större pensionerna skulle kunna läggas under den här ifrågasatta beskattningen.

Herr Lundell har ju i denna debatt gjort vissa försök att »måla hin på väggen». Han förklarade bland annat, att under förutsättning att det socialdemokratiska partiet även i fortsättningen skulle få regera i detta land skulle det bli både den ena och andra sortens kris — jordbrukskriser m. m. — och förhållandena i landet skulle bli alldeles förskräckliga. Jag vill fråga herr Lundell, om det inte i fortsättningen är onödigt med detta »trams». Jag vill dessutom fråga: hur har jordbruket det för närvarande? Ha socialdemokraterna överhuvud taget försökt beröva jordbruket någonting? Är det inte tvärtom på det sättet, att alla här i kammaren varit ense om att den för landet så viktiga näring, som jordbruket utgör, skulle få den hjälp den behövde? Denna hjälp äro vi beredda att ge även i fortsättningen. Jag vill inte vara med om att åter igen skapa nya trälar på jordbrukets område, lika litet som jag vill vara med om att skapa dem inom industrien. Jag anser, att herr Lundell kan vara olyckskorp lagom.

Jag vill än en gång betona, att det hade funnits möjligheter till en överenskommelse inom utskottet i denna fråga, om de borgerliga hade velat vara med om ett mycket enkelt skrivsätt i utlåtandet, som endast skulle hänvisat till vad vi förbundo oss till 1940. Då hade inte hela denna långa historiskrivning, som i dag föreligger i utlåtandet, behövt vara med, utan man hade kunnat nöja sig med endast en hänvisning till uttalandet 1940. Jag kan inte finna annat än att framför allt de, som anse att denna beskattning kommer att ge staten så obetydliga inkomster, borde inte ha varit rädda för en utredning av frågan. De skulle tvärtom ha varit glada däröver, då man därigenom skulle få belägg för sina påståenden.

Jag skall inte här ge mig in på någon längre utläggning vare sig beträffande vad skatten kan ge eller om den är rättvis etc. Dylika synpunkter ha framförts alldeles tillräckligt i denna debatt. Jag vill därför endast hålla mig till vad alla voro överens om 1940. Jag begär, att den svenska riksdagen skall infria den växel, som den utställde den gången. Detta kan icke vara någon orimlig begäran, särskilt som de borgerliga böra vara de, som i första hand skulle hälsa en utredning med tillfredsställelse, då de därigenom skulle kunna bevisa, att staten ingenting har att vinna på en skatt av förevarande art.

Herr förste vice talman! Jag kan för min del icke acceptera den ståndpunkt, som de borgerliga nu intagit i denna fråga, nämligen att man skall ta avsteg

Förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1944/45. (Forts.)
från vad riksdagen sade 1940 under motivering att det hänt så mycket på detta område under den mellanliggande tiden, att det icke är rimligt att ytterligare beskatta förmögenheterna. Jag måste för den skull yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Karlsson* i Grängesberg och *Nilsson* i Kristinehamn.

Herr **Hammarlund** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag tror, att herr Björklund missförstått mig. Han talade nämligen hela tiden om skrivsättet från 1940, under det att jag talade om de mjukare skrivsätten från 1941—1943. Under sådana förhållanden ha vi kanske rätt båda två på denna punkt.

Herr Björklunds resonemang om att man även skulle kunna beskatta livränta faller på sin egen orimlighet, ty den som bekommer livräntan har redan lämnat kapitalet ifrån sig till försäkringsbolaget och har således endast den fördubblade räntan att hålla sig till. Den enda utvägen vore att beskatta kapitalet hos försäkringsbolaget. I varje fall går det icke att beskatta något kapital hos exempelvis den gamle bonde, som jag nämnde i mitt förra anförande, vilken lämnat allt sitt kapital ifrån sig och i stället inköpt en livränta.

Herr Björklund nämnde vidare, att enighet borde ha kunnat uppnås i denna fråga, då man endast hade att gå tillbaka till 1940 års skrivsätt. Om man från socialdemokratisk sida verkligen velat uppnå enighet i denna fråga, kan jag icke förstå varför man nödvändigtvis skulle behöva gå så långt tillbaka som till 1940. Kunde man inte i stället ha använt de mellanliggande årens skrivsätt? Under sådana förhållanden hade man säkerligen lättare kunnat enas.

Herr **Lundell** erhöll likaledes på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag har ett mycket gott minne av en framstående socialdemokrat här i kammaren, som alltid var vid ett väsentligt bättre lynne efter än före middagsrasten. Jag vet inte, om detta berodde på den friska luft, som han inandades under middagsrasten, eller om det hade andra orsaker. Jag tillåter mig nu undra över vad för slags luft herr Björklund inandats under denna middagsrast, då herr Björklund mot oliktankande i grov ton använder sådana ord som att han inte vill höra något »trams» vidare i kammaren beträffande vad som kan komma att hända jordbruket efter krigets avveckling. Nog har väl herr Björklund måst märka, att det hörts en del toner från landsorganisationen, toner, som varit ganska bestämda i fråga om att jordbruket skott sig under kriget och därför skall klämmas åt efter dess slut. Herr Björklund kanske inte delar denna landsorganisationens uppfattning. Jag frågar emellertid, vem som är mäktigast, herr Björklund eller landsorganisationen.

Herr Björklund underströk så starkt att, om den svenska riksdagen en gång varit enig i en fråga, skall ett sådant beslut hållas. Jag har hittills förgäves sökt driva denna tes flera gånger tidigare, då bevillningsutskottet och den svenska riksdagen enstämmigt förklarat, att olika skatter var för sig varit av rent tillfällig natur, och att de därför skulle avvecklas snarast möjligt. Herr Björklund vet lika väl som jag, att det aldrig skett några sådana avvecklingar, utan att de tillfälliga skatterna en efter en ha inarbetats i skattesystemet. Första gången ett tydligt sådant fall förekom var, när den extra inkomst- och förmögenhetsskatten tillgreps i en krissituation. Denna skatt blev emellertid icke avvecklad, och vid senare tillfällen har det tillgått på samma sätt med andra s. k. tillfälliga skatter.

Herr **Björklund**, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! För att stärka herr Hammarlunds minne ber jag att få

Förslag till förordning om värnsskatt för budgetåret 1944/45. (Forts.)
erinra om följande. — Jag håller här i min hand det ordagranna utkast till utlåtande, som vi föreslagit de borgerliga i utskottet att antaga. I detta förslag skrevo vi bland annat följande: »I motionen II: 383 har yrkats, att av förmögenheter å minst 20 000 kronor måtte uttagas en extra förmögenhetskatt av genomsnittligt 10 procent. Med anledning härav får utskottet under hänvisning till den ovan lämnade redogörelsen anföra, att de skäl, som voro bestämmande för 1940 års bevillningsutskotts ställningstagande till frågan om införande av en engångsskatt å förmögenhet, enligt utskottets mening fortfarande äga giltighet. Med hänsyn härtill avstyrker utskottet motionen.»

Detta förslag till utlåtande föredrogs gång på gång i bevillningsutskottet. Herr Hammarlund vet lika väl som jag, att så är förhållandet, och därför böra vi icke tvista mera om denna sak. Det har flera gånger påpekats, att ett enstämmigt uttalande i denna fråga gjordes redan 1940.

Till herr Lundell vill jag endast säga, att jag inte alls är någon mäktig man. Landsorganisationen är betydligt mäktigare än jag. Jag har emellertid hört uttalanden därifrån, varj det poängterats nödvändigheten av att lantarbetarna — och därmed naturligtvis även lantbruket som sådant — i fortsättningen få intaga en sådan ställning i fråga om utkomstmöjligheter, att de icke åter sjunka ned till 1932 eller 1933 års nivå.

Härpå yttrade:

Herr **Hansson** i Skediga: Herr talman! De stora frågor, som nu föreligga till behandling här i riksdagen, ha uppkommit i anslutning till alla de fordringar och offer i avseende på krigsmaktens beredskap m. m., som samhället nödgats uppställa. Alla de stora fordringar, som ställts på samhället ur försvarssynpunkt, ha emellertid lösts i enighetens tecken. Nu stå vi kanske vid en skiljeväg. Vi måste försöka klara upp även de svåra ekonomiska frågor, som ställas på samhället, när kriget en gång tagit slut. Är det då nödvändigt, att dessa frågor skola behöva leda till stridigheter partigrupperna emellan? Vad som behövdes, när vårt land mötte detta stora världskrig, var framför allt kraft och vilja att få vårt land på starka fötter. Jag är säker om att vi alla äro besjälade av viljan att lösa alla de svårigheter, som måste lösas, för att vi skola undgå krigets fasor.

Det väsentliga i nu förevarande spørsmål är frågan om att fördela skatterna rättvist. Jag har under denna debatt mycket ivrigt lyssnat till de argument, som framförts både för och emot denna engångsbeskattning. Jag har då ställt mig frågande till hur våra småbrukare, som kanske ha en fastighet med någon skogsmark samt hästar, kor och inventarier, vilka nu tagas upp till toppvärden, skulle drabbas av en större eller mindre engångsbeskattning. Jag vet inte, varifrån en sådan småbrukare skall taga pengar till dessa skatter utöver de tidigare. Jag kan inte förstå annat än att lånevägen är den enda möjligheten. Jag anser, att underlaget för kommande skatter genom en engångsbeskattning måste bli undergrävt. Jag föreställer mig emellertid, att detta problem skall kunna lösas på något sätt. Jag förutsätter dock att statsmakterna, därest en engångsbeskattning av förmögenhet en gång beslutas, inte komma att sänka förmögenhetsgränsen så lågt, att skatten skulle drabba landets småbrukare och ytterligare försvåra deras ekonomiska existensmöjligheter.

Det finns även andra grupper i samhället, som icke blivit särskilt omnämnda i denna debatt. Från min hemkommun, där jag har en sådan ställning, att jag kontrollerar vissa tjänstemäns avlöningar, vet jag, att det finns många tjänstemän, som ha en årlig inkomst på 4—5 000 kronor. Dessa tjänstemän ha ordnade pensionsförhållanden, och deras pension utgår med ungefär 3 000 kronor årligen.

Förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1944/45. (Forts.)
Det skulle alltså för dem röra sig om en kapitaliserad tillgång på ungefär 100 000 kronor. Jag vill då ställa den frågan, om det inte är rimligt och rättvist, att en sådan kapitaltillgång skall beskattas, då exempelvis ett par gamla, som med stor möda lyckats spara ihop några tusen kronor som sitt enda stöd för att på sin ålderdom slippa ligga andra till last, skola drabbas och i engångsskatt få erlägga exempelvis 10 procent av värdet av en av dem ägd fastighet, som värderats till över 20 000 kronor. Den som åtnjuter pension har också sparat medel för att trygga sin ålderdom, men hans kapitaltillgång kommer icke att beskattas, utan han får uppbära pensionen ograverad. Jag har velat anföra detta för att mina synpunkter må bli beaktade av den utredning, som kanske kommer att verkställas i denna fråga. Det är nämligen av yttersta vikt, att en sådan utredning söker åstadkomma rättvisa beskattningsförhållanden.

Jag framhöll i början av mitt anförande, att vi under enighetens tecken lyckats lösa de stora frågor, som hittills under detta krig hopat sig på landet. Under sådana förhållanden borde vi väl kunna lösa denna skattefråga på ett sådant sätt, att skattedragarna komma att behandlas rättvist. Om förmögenhetsgränsen sättes så lågt som till 20 000 kronor, skulle en småbrukare, som har en fastighet taxerad till 15 000 kronor samt hästar, kor och inventarier, komma att drabbas av en engångsskatt på detta skatteunderlag, som vid en närmare undersökning befinnes vara synnerligen svagt. Man måste häpna över att finansministern i dag kunde förklara, att denna fråga icke vållade honom några betänkligheter. För min del är jag verkligen betänksam, om man vill gå så långt ned som till 20 000 kronor. Det kommer att drabba de gamla, som kanske ha sparat ihop ett belopp eller som ha en stuga som är värd 15 000 eller 20 000 kronor. Jag beklagar verkligen, om man skulle vilja ta ut en sådan skatt, och de följder, som det skulle föra med sig.

Jag hoppas, som jag sagt redan två gånger tidigare, att när riksdagen en gång kommer att ta ställning till denna fråga, man även då skall i enighetens tecken försöka lösa de svårigheter, som blivit en följd av kristiden. Man har visserligen sagt, att man skall taga undan dem som ha pension, och jag missunnar icke dem detta på något sätt, men skola vi hjälpas åt att bära krisens bördor, finns det inget orättvisare än att lägga hårdare skatter på den ena gruppen än på den andra. Vi böra bära bördorna gemensamt även i fortsättningen.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Innan denna debatt avslutas är det kanske icke alldeles onödigt att ägna en kort kommentar åt det anförande, som finansministern höll tidigare på dagen. Detta finansministerns anförande var ju som alltid ytterst bestickande och som alltid ytterst elegant och skickligt framfört. Jag vågar emellertid ifrågasätta, huruvida icke desto mindre detta finansministerns anförande åtminstone i visst hänseende skulle kunna ge anledning till ett par erinringar.

Finansministern menade, att man måste betrakta den ifrågasatta engångsskattningen på samma sätt som alla andra skatter. Alla våra skatters uppgift är, menade han, ytterst att hålla nere statens upplåning och därmed också begränsa statens räntebörda. Detta resonemang är naturligtvis i och för sig riktigt, det vill jag självfallet icke bestrida, men icke desto mindre ifrågasätter jag dock, huruvida icke här förefinnas ganska djupgående olikheter mellan denna ifrågasatta beskattning och de övriga.

Först och främst få vi ju hålla i minnet, att den övriga beskattning vi ha är vad man generellt skulle kunna kalla en inkomst- och förmögenhetsbe-

Förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1944/45. (Forts.) skattning, som dels tar i anspråk viss del av inkomsten, alltså viss del av avkastningen på arbetet, dels också viss del av avkastningen på förmögenhet. Den nu ifrågasatta skatten är emellertid upplagd efter en helt annan linje. Den är icke avsedd att taga i anspråk någon del av avkastningen, utan den är avsedd att taga i anspråk en viss, ganska betydande del av själva fundamentet för det hela, alltså göra något som man utan några som helst konsiderationer kan kalla för en konfiskation. Där ha vi en mycket väsentlig olikhet.

En annan olikhet är den, att det uttryckligen tillkännagavs, när diskussionen om denna skatt först kom till stånd, d. v. s. när de sakkunniga tillstattes, att avsikten var att med intäkterna av detta engångsoffer nå ett visst bestämt avgränsat syfte, nämligen att därmed vinna en avbetalning å statskulden och en minskning av statens räntebörda. Detta bestämda syfte läsa vi om till och med i det betänkande, som vi ha framför oss i dag och där man mycket ordentligt, det må jag säga, citerar uttalandena av år 1940, i vilka det mycket frimodigt sägs ifrån att avsikten med denna transaktion är att skaffa medel för täckande av kristidens utgifter. Därmed har man ju mycket bestämt angivit det speciella syftet med denna beskattning.

Jag vill också erinra om att den sakkunnige, professor Lindahl, också för sin del mycket bestämt har angivit detta speciella syfte med det s. k. engångsoffret. Jag behöver endast läsa två rader i ingressen till hans betänkande, där det under rubriken skattens syftemål heter, att i Sverige skulle en engångsskatt å förmögenhet givetvis — utredningsmannen anser det så självklart, att han använder ordet givetvis — ha till syfte att möjliggöra en reduktion av den under kriget starkt ökade statsskulden. Här har man alltså ett ytterligare bevis på denna beskattningsforms säregna karaktär.

Jag har velat lämna dessa upplysningar med anledning av den, om jag så får säga, generalisering, som finansministern tidigare i dag framförde.

I ett hänseende är jag emellertid, och jag skyndar att begagna mig av detta sällsynta tillfälle, böjd för att instämma med finansministern. Finansministern beklagade, att utskottets majoritet, vars utlåtande han tydligen på förhand var mycket noga underrättad om, dock i ett hänseende icke hade uttryckt sig tillräckligt tydligt, och det gällde den mycket intressanta satsen rörande var det skattefria minimum skulle sättas. Tidigare har man ju alltid diskuterat denna fråga från den utgångspunkten, att detta minimum skulle vara 20 000 kronor. Utskottsmajoriteten anser emellertid att det icke räcker — tydligen beroende på omständigheter, som vi kanske själva kunna tänka oss var de höra hemma — utan menar att ett väsentligt högre minimum måste sättas än förenämnda belopp. Finansministern hade här velat ha en siffra. Han nämnde själv siffran 50 000 kronor.

För egen del har jag ingen anledning att icke instämma i detta beklagande över att majoriteten icke nämnt siffran 50 000 kronor såsom det skattefria minimum. Jag tycker, att det skulle ha varit ganska värdefullt att få det fastslaget, ty därigenom hade man ju i så fall fått papper på att de förmögenhetsägare här i landet, som befinna sig under 50 000-kronorsgränsen, äro sådana som äro tolerabla, om jag får använda det ordet, under det att de som befinna sig över dessa 50 000 kronor, äro s. k. kapitalister, misstänkta figurer, som man skall behandla på ett alldeles särskilt sätt.

Anledningen till att jag är så glad över detta är att här har man på mycket kort tid gjort högst betydande framsteg, när det gäller definitionen av begreppet kapitalist. För ett par månader sedan började begreppet kapitalist vid 20 000 kronor. Vi hade en överläggning här i kammaren i anslutning till omsättningskatten, och jag erinrar mig, att herr Nilsson i Kristinehamn mycket energiskt argumenterade utifrån 20 000-kronorsstrecket. Nu har man emellertid under lop-

Förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1944/45. (Forts.)

pet av några få månader, kanske veckor, lämnat denna gräns och menar, att man nog skulle kunna draga sig uppåt ett ganska långt stycke. För egen del har jag ingenting emot att man fortsätter på denna vandring, ty skall det fortsättas i den takt, som man här är inne på, så kanske man, när vi träffas nästa gång för att diskutera dessa ting, finner att majoriteten anser lämpligt, att det skattefria minimum sättes vid 60 000 eller 75 000 kronor eller något dylikt. En sådan utveckling går helt i stil med de uppfattningar som jag har, och jag vill som sagt instämma i finansministerns beklagande och hoppas, att om majoriteten till ett annat år skall göra ett sådant uttalande, man då kanske skall kunna förena sig om ett mera preciserat angivande av vad man menar med tolerabla kapitalister och icke tolerabla kapitalister.

Herr Senander höll här ett anförande — jag tror icke det är anledning att gå in på detta i några detaljer — där han menade, att all beskattning minskar skatteunderlaget. Det tycker jag är en ganska horribel sats. Jag vet icke, att någon yttrat något dylikt tidigare. Beskattningen minskar väl icke skatteunderlaget annat än under den förutsättningen, att den tar bort någon del av själva underlaget, men så länge man håller beskattningen vid avkastningen kan man icke minska underlaget. Det är emellertid det sistnämnda man gör med ett engångsoffer.

Herr Skoglund i Doverstorp: Herr talman! Det har varit av mycket stort intresse att lyssna på denna ganska långa debatt. Då jag nu vågade fresta herr talmannens tålmod med att begära ordet var det för att ange några slutsatser, som jag har kommit till efter att ha åhört debatten.

Jag vill då konstatera, att finansminister Wigforss och herr Senander på en punkt voro fullständigt överens. Båda tackade för utskottets utlåtande och voro belättna. Herr Wigforss tog ordet för att konstatera, att han var helt införstådd med och gillade utskottets utlåtande. Herr Senander var också belåten. När de sedan emellertid skulle förklara av vilken anledning de voro belättna skilde de sig åt ganska väsentligt. Herr Senander läser utskottets utlåtande på det sättet, att utskottet rekviderar förslag till ett så gott som omedelbart genomförande av engångsbeskattningen. Herr Wigforss ville däremot försöka förklara utskottets uttalande på ett helt annat sätt. Han säger att motivet till att utskottet skriver som det gör är valtaktiska skäl. Det är för att de borgerliga icke i valrörelsen skola kunna komma med misstydingar och tala om en engångsskatt. För att ytterligare förstärka detta intryck höjde han förmögenhetstalet 20 000 kronor till 50 000 kronor. Nu måste jag säga, att det hade varit ganska intressant både för riksdagen och för svenska folket att få veta litet närmare vad utskottet avsett och vad det egentligen är fråga om.

Jag kan, herr talman, icke komma till annan slutsats än att utskottsmaioriteten nog leker med tanken på en engångsskatt, men tror att svenska folket reagerar så pass hårt mot en sådan, att man drager sig för att säga ut vad man vill. Endast herr Senander vågar tala om den.

Herr Nilsson i Kristinehamn: Herr talman! I anledning av vad herr Hagberg i Malmö nämnde om ett tidigare anförande av mig i en tidigare debatt, skulle jag för ordningens skull vilja påpeka, att herr Hagberg fullständigt har missmint sig innehållet i detta anförande. Jag hävdade icke då, att 20 000 kronor skulle vara gränsen, utan jag sade tvärtom, att man måste gå väsentligt högre än 20 000 kronor. Detta skedde i en polemik mot herr Senander.

Herr Hagberg i Malmö: Herr talman! I anledning av vad herr Nilsson i Kristinehamn nu yttrade vill jag bara säga, att om jag har missuppfattat ho-

Förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1944/45. (Forts.)
 nom, skyndar jag mig att korrigera detta. Jag vill i så fall uttrycka min stora glädje över att herr Nilsson i Kristinehamn redan då ansåg, att ett skattefritt minimum av 20 000 kronor var för litet.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav först beträffande utskottets hemställan propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels och på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, att motionen II: 441 bifölles; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Härefter framställde herr talmannen beträffande motiveringen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering dels och på godkännande av den motivering, som föreslagits i den vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Hagberg i Malmö begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner bevillningsutskottets motivering i utskottets förevarande betänkande nr 34, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den motivering, som föreslagits i den vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hagberg i Malmö begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 102 ja och 62 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets motivering.

§ 3.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen, m. m.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Jag skall be att få börja denna debatt med en liten kort deklARATION. Den är litet egendomlig, ty jag får lov att uttala min tillfredsställelse med ett utskottsutlåtande, som åtminstone formellt innehåller avslag på regeringens proposition, d. v. s. icke på propositionen om fastighetstaxering men i fråga om den nyhet i propositionen, som ingick i frågan om den nya skogsbeskattningen.

Jag vill bara förklara, att när sakkunniga efter mycket arbete hade utarbetat denna nya metod, blev jag för min del övertygad om, fastän saken är mycket invecklad, att detta i längden borde vara en riktigare metod än den gamla, men jag hade samtidigt klart för mig, att förutsättningarna för att sätta ut denna nya metod i praktiken möjligen icke förelågo annat än i begränsad utsträckning. Jag hade då att välja mellan att antingen låta frågan

Förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen, m. m. (Forts.)
vila och icke i så fall fortsätta med full kraft på de förberedelser, som skulle vara nödvändiga för den nya metoden, eller också att lägga fram förslaget till denna riksdag med den utsikten, att riksdagen efter prövning skulle säga, att metoden ser icke illa ut men det är för tidigt att nu omedelbart besluta sig för att genomföra den. Jag valde den sista utvägen, och resultatet har blivit, att utskottet, såvitt jag förstår, har i princip uttalat sig för den nya metoden, men på grund av de farhågor, som finnas för att den icke omedelbart skulle kunna praktiseras, har velat uppskjuta ett ställningstagande till nästa fastighetstaxering. Jag tror för min del, att det är ett lyckligt resultat, och jag kan alltså bara hoppas, att utskottets utlåtande blir godkänt.

Herr Lundell: Herr talman! Jag har tillåtit mig att till detta betänkande knyta en liten reservation — liten så till vida att den endast tar sikte på ett stycke i motiveringen, nämligen andra stycket på s. 29. Det stycket omfattar i majoritetens formulering tre rader och uttrycker, att majoriteten accepterar departementschefens uppfattning om att nästa allmänna fastighetstaxering bör äga rum år 1945. För min del skulle jag önskat, att utskottet vid sitt ställningstagande uttalat sig något mera reserverat, och det är detta jag utformad i min reservation, där jag sagt: »Utskottet anser tvingande skäl icke förefinnas för ytterligare uppskov med nästa allmänna fastighetstaxering och tillstyrker sålunda, att denna äger rum år 1945. Utskottet kan dock icke bortse från de obestriddliga olägenheterna av att i nuvarande spända läge nedlägga tid och omsorg på att fastställa nya taxeringsvärden, som måste komma att avspegla kristidens avspärrning, regleringar och försämrade penningvärde. Olägenheterna av ett ytterligare uppskov till 1948 torde i jämförelse härmed icke ha blivit alltför stora.»

Den formulering jag här föreslagit ger ändå icke ett fullgiltigt uttryck för min egen uppfattning, utan innehåller även den ett visst mått av kompromiss. Det hade varit bättre, när man nu redan flyttat den taxering som egentligen skulle ägt rum 1943 till 1945, att man tagit steget fullt ut och låtit den stå över ända fram till 1948, då den alltså kommit jämnt tio år efter den fastighetstaxering som senast ägt rum. Det måste nämligen vara olämpligt att under nuvarande onormala förhållanden försöka fixera taxeringsvärden som skola gälla någon viss tid framåt, under vilken tid vi då måste basera oss på de nuvarande onormala förhållandena på grund av avspärrning, prisregleringar, andra regleringar och försämrade penningvärde.

Det förhåller sig väl så, om vi se på olika fastighetsslag, att s. k. annan fastighet stigit mycket litet i värde, detta förnämligast på grund av hyresregleringen, och då kan en omtaxering icke få något större inflytande på det kommunala skatteunderlaget, icke ens i de kommuner, där sådana fastigheter finnas i mera betydande utsträckning, d. v. s. i stadskommuner.

Jordbruksfastigheterna ha däremot stigit i värde med i medeltal ungefär så mycket som motsvarar penningvärdets fall, och där kan man säga, att en omtaxering ger ökat antal fastighetsskattekronor, men hur blir det då med de kommunala inkomstskattekrönorna? Om man anser, att jordbruket något så när förräntat sig under kriget och att jordbrukarnas inkomster således verkligen uppgått till garantiskatteinkomsten, då har ökningen av antalet garantiskattekrönor icke någon annan betydelse än att det blir en motsvarande sänkning av antalet kommunala inkomstskattekrönor och det sammanlagda underlaget för kommunalskatten blir icke på något sätt förändrat. Det blir icke något ökat skatteunderlag beträffande jordbruksfastigheter i en kommun, där jordbruksfastigheter finnas i större eller mindre antal.

Vad skall under sådana förhållanden en sådan fastighetstaxering nu egent-

Förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen, m. m. (Forts.)

ligen tjäna för praktiska ändamål? Jag förstår det icke för min del, och jag tror knappast, att någon annan heller kan anföra tillräckligt vägande skäl för att det skulle vara nödvändigt att nu företaga denna fastighetstaxering, som ju måste leda till mycket arbete och kostnader. För landet är det bättre, om jordbrukarna i denna tid sköta sin jord än att de sitta i diverse beskattningsnämnder. Jag skulle gärna velat ställa ett direkt yrkande på att med denna fastighetstaxering skulle anstå till 1948. Det låter sig emellertid icke göra i samband med förevarande proposition, då den frågan egentligen avgjordes i fjol och icke beröres av de direkta förslag som ställts i den proposition som i år är framlagd liksom icke heller i det betänkande som bevillningsutskottet har avgivit, i annan mån än i motiveringen, där man säger sig acceptera departementschefens uppfattning. Jag får därför nöja mig med en reservation i fråga om denna motivering.

Utöver vad jag sagt om detta stycke, d. v. s. om lämpligheten av att ha taxering nu 1945 eller icke ha någon taxering förrän 1948, vill jag endast fästa uppmärksamheten på två små stycken till i betänkandet. Det ena stycket står nederst på s. 37, där det heter: »För vinnande av ökad kännedom om den nya metodens verkningar synas även ytterligare provtaxeringar böra äga rum.» Jag vill understryka, att det är nog behövt att göra åtskilliga provtaxeringar och viktigt att lagen icke framlägges för att tjäna såsom rättesnöre vid några skogstaxeringar förrän man finner, att dessa provtaxeringar verkligen ge rättvisande resultat. Det förekommer även i årets proposition provtaxeringar från ett antal socknar, och där ha sådana svängningar i resultatet av dessa provtaxeringar förekommit, att resultatet i några fall visat 40 procent eller mera för högt värde och i andra fall ett kanske lika mycket för lågt värde. Detta när man jämför med de värden som man erhåller efter en noggrann beräkning av skogsbeståndet. En metod som icke är mera utvecklad än att den leder till sådana resultat vid en provtaxering är det naturligtvis icke lämpligt att föra ut i praktisk tillämpning ännu. Jag tillåter mig därför särskilt understryka nödvändigheten av att innan denna metod nästa gång föres fram man gör provtaxeringar, som man sedan kontrollerar och eventuellt åter låter utföras av ett flertal olika nämnder, givetvis på samma skogsfastigheter. Därest det då skulle visa sig, att man kom till något så när samstämmiga resultat, kan man säga, att metoden är tillräckligt utvecklad.

Sedan skulle jag också vilja fästa uppmärksamheten på ett litet stycke på s. 39, där det står: »Beträffande avdraget för allmänna kostnader, vilket enligt 1937 års skogsvärderingsinstruktion skulle utgöra $\frac{1}{3}$, har utskottet ansett sig böra godtaga den i propositionen föreslagna nedsättningen av detta avdrag till $\frac{3}{10}$.» Det finns ingen särskild motivering för denna obetydliga nedsättning av avdraget för allmänna kostnader från $33\frac{1}{3}$ procent till 30 procent, utan det är blott ett accepterande av propositionens förslag utan något som helst hållbart underlag. Det har icke framförts något som kunde bestyrka, att denna sänkning är riktig, men utskottet har ändå accepterat densamma, eftersom den är tämligen betydelselös. Följden härav har emellertid blivit, att man fått lov att omarbete de skogsvärdetabeller som funnos sedan förra taxeringen. Det hade varit onödigt.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr Jonsson i Skedsbygd: Herr talman! Efter den deklaration som herr statsrådet och chefen för finansdepartementet avgivit är det kanske fullständigt onödigt att orda något i denna fråga. Jag begärde emellertid ordet, när jag såg, att herr Lundell antecknat en reservation — en reservation vars syfte jag faktiskt icke kan utläsa — och jag har därför trott, att jag, om man

Förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen, m. m. (Forts.)
ville på något sätt kritisera vad utskottet kommit till, skulle ha tillfälle att försvara utskottets ställningstagande. Jag är mycket tacksam för att herr statsrådet utan vidare accepterat utskottets förslag — tvärtemot herr statsrådets eget förslag. Det är också glädjande, att herr statsrådet på detta sätt kan finna sig i att en proposition blir avslagen.

Anledningen till att utskottet gått emot denna proposition är, såsom herr Lundell nyss berörde, och vilket herr statsrådet också berört, att enligt utskottets uppfattning de förutsättningar, som måste finnas för ett taxeringsförfarande enligt denna proposition, icke förelågo. Denna uppfattning har utskottet också fått bestyrkt av de hörda myndigheter som närmast syssla med dessa frågor, nämligen landets skogsvårdsstyrelser och jägmästare. Den nya metoden är grundad på en -- kan man säga -- så stelt inställd uppskattning av skogsbeståndet, att man utan att få tillräckligt noggrann uppskattning av detta kan komma till häpnadsväckande resultat. De provtaxeringar som verkställts -- jag tänker då närmast på en socken i Kalmar län -- visa, att man kan komma till resultat som skilja sig på icke mindre än 40 procent. För en liten fastighet t. ex. har man kommit till det resultatet, att skogen skulle taxeras till omkring 4 600 kronor. Efter uppräknande av skogen fann man, att fastigheten egentligen borde taxeras till 8 083 kronor. Går man till tabellerna och undersöker var felet kan ligga, finner man, att det ligger däri, att man vid uppskattningen icke tillräckligt noga skilt på de olika virkesbestånden och deras grovleksklasser. Man har tagit till för litet av de sortiment som äro dyrbarast, nämligen de sortiment som ligga över 25 centimeter i grovlek. Var och en som sysslat litet med skogstaxeringsfrågor vet, hur svårt det är att få en riktig uppskattning av skogsbeståndet. Den svårigheten ha vi haft med den gamla metoden, när det gällt att uppskatta den relativa skogstillgången, men man har dock efter upprepade taxeringar och efter de jämkningar som fått vidtagas under årens lopp så småningom kommit fram till en viss jämnställdhet mellan olika fastigheter. Utskottet har icke varit berett att utan vidare kasta bort dessa gamla principer, som man arbetat efter, och ge sig in på någonting nytt som är ännu mer invecklat. I stället för att blott bedöma den relativa skogstillgången skulle man bedöma skogstillgången, fördelad på olika storleksgrupper. Man skulle först dela upp i procent barr- och lövskog, och lövskogen skulle man i de södra delarna av landet dela upp i två prisklasser. Barrskogen skulle man procentuellt dela upp i gran- och furuskog samt därefter barrskogen i tre olika storleksgrupper med olika prissättning för varje storleksgrupp. Utskottet ansåg icke, att man utan vidare kunde acceptera ett sådant förslag, eftersom de förutsättningar, som måste finnas för en sådan uppskattning, icke förelågo.

Jag är icke övertygad om att våra skogsmyndigheter ens till 1948 kunna hinna göra den grundliga uppskattning som är nödvändig för att denna metod skall kunna ge det bästa möjliga resultat. Man talar visserligen om riksskogstaxeringar, men dessa kunna endast ge jämförelsetal över hela fältet och kunna icke ligga till grund när det gäller enskilda skogsfastigheter. Därför kräves ett fullständigt bedömande av varje fastighet utav fullt sakkunniga personer för att komma till ett någorlunda ordentligt resultat. Jag tror därför, att den första åtgärd som bör vidtagas är, att våra skogsvårdsmyndigheter få i uppdrag att under den tid som förflyter till nästa taxering skaffa sig en ingående kännedom om skogsbestånden på olika fastigheter. Först då finns det möjlighet att komma till någorlunda rättvisande resultat.

Det är också en annan sak som utskottet fäst sig vid i detta avseende, nämligen de olika markvärden som framkomma på grund av taxeringsförfarandet enligt nya metoden. Markvärdena variera från praktiskt taget noll och

Förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen, m. m. (Forts.)

ingenting alls i norra delarna av landet för att sedan i södra Sverige komma upp till mellan 200 och 300 kronor per hektar skog, i bästa läge naturligtvis. Detta kan inge vissa betänkligheter, när det samtidigt i propositionen är föreskrivet, att såsom skogsmark skall upptagas all mark som kan bära skog, även om densamma av ålder legat skoglös. Man kan ta ett exempel. Man taxerar en skoglös mark, som mycket väl kan bära skog, till låt oss säga 200 kronor per hektar. För att få skog att växa på denna mark nödgas markägaren vidtaga vissa kultiveringsåtgärder — kanske plantering. Härigenom kan värdet på marken höjas med t. ex. 200 kronor, och alltså blir markvärdet 400 kronor per hektar. Kapitaliserar man detta värde, 400 kronor, fram till dess skogen blir mogen, kommer man upp till en rent häpnadsväckande summa. Utan att behöva lägga till skatter som vid stigande taxeringsvärden är efter år utgå på fastigheten i fråga kommer man upp till en summa av 10 000 à 12 000 kronor per hektar, som denna hektar skulle avkasta när skogen är färdig att avverka. Var och en som är en liten smula hemma i och kan få en överblick över vad en hektar skogsmark kan avkasta förstår, att detta icke kan vara rimliga proportioner. Utskottet har därför också pekat på detta förhållande. Jag skulle vilja tillägga, att man nog måste skapa möjlighet för att en sådan mark, där skog icke kan växa utan kultiveringsåtgärder — utan särskilda kostnader med andra ord — kan uppskattas efter särskilda grunder, så att det blir ett mycket lågt uppskattningsvärde. Det förfarande som föreslagits i propositionen lämnar knappast någon möjlighet därtill. Detta förhållande bör också tagas under övervägande. Generellt skulle jag vilja säga, att det förslag som förelåg, medförde en sådan avsevärd stegring i skogsvärdena, att man åtminstone i södra och mellersta Sverige icke ett ögonblick kunde reflektera på att godtaga dessa siffror. En överslagsberäkning i Jönköpings län t. ex. visade, att med utgående från de faktorer, som lågo till grund för förra fastighetstaxeringen, taxeringsvärdena där skulle stiga med inte mindre än 118 procent, således betydligt över saluvärdena.

För övrigt kan det inte vara riktigt att skogarna uppskattas till sitt fulla värde. Skogen har ju att bära förutom fastighetsskatten en hel del andra skatter. Vid avverkning får skogsägaren ju betala inte bara den vanliga inkomst- och förmögenhetsskatten, utan därtill också skogsaccis och skogsvårdsavgift.

Vidare bör man vara försiktig med att uppskatta skogsbeståndet så högt att man därigenom tvingar eller åtminstone gör det förmånligt för ägaren att avverka skogen innan den har nått någorlunda full mognad. Om taxeringsvärdet, efter vilket fastighetsskatten skall utgöras, blir för högt, lockar det gärna ägaren att i förtid avverka skogen för att slippa denna kapitalbeskattning. Jag tror att man får gå försiktigt fram, så att man inte får för höga taxeringsvärden.

Utskottet har nu för nästkommande taxering stannat vid att föreslå, att densamma skall ske efter gamla metoder. De enda ändringar som gjordes voro ju, att kapitaliseringsprocenten höjdes till 4, varjämte man inom utskottet för enighetens skull gick med på att sänka omkostnadsavdraget från $\frac{1}{3}$ till 30 procent. Jag har inte accepterat dessa 30 procent såsom någon för alltid given norm, som man skall vara skyldig att följa, men detta kompromissförslag i närvarande stund var det enda möjliga att genomdriva. Det kommer att medföra en höjning av taxeringsvärdena med ungefär 2 à 3 procent, och tillsammans med den höjning, som prisstegringen i övrigt har genomfört, komma troligtvis skogsfastigheterna att vid taxeringen höjas med något mellan 30 och 40 procent, således enligt min mening fullt tillräckligt för att svara mot den värdestegring, som inträtt på grund av penningvärdets fall.

Jag har, herr talman, velat göra dessa kommentarer till den kungl. propo-

Förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen, m. m. (Forts.)
sitionen och utskottets förslag, och jag har givetvis intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr **Orgård**: Herr talman! Efter vad som här yttrats skulle man kanske ha anledning att ingå på vissa reflexioner däröver, men det förefaller mig som om vi få tillfälle att diskutera den nya metoden för skogsuppskattning vid ett senare tillfälle, när förutsättningar för dess tillämpning föreligga. Utskottet har nämligen framhållit, att förslaget skall överarbetas, och vi ha ju inom utskottet, sedan vi hört sakkunniga från olika håll, enats om att den föreslagna metoden ur teknisk synpunkt är att föredraga, och det är endast rent praktiska skäl som gjort, att vi inte anbefallt den till användning vid nästa års taxering.

Jag begärde emellertid ordet för att till utskottets motivering foga en synpunkt, som jag för min del vill särskilt framhålla. Jag ber att få instämma med både herr Lundell och herr Jonsson i Skedsbygd när de uttala, att förutsättningen för att den nya metoden skall slå väl ut är, att det finns en rationell grund att bygga på, när det gäller uppskattning av skog. Jag vill inom parentes säga, att det gäller ju också för den nu tillämpade metoden. Det förutsättes, att de i propositionen angivna förberedelserna för taxeringen, d. v. s. riksskogstaxeringen och metoden med typskogar, skola fullföljas och utvecklas för att skapa en säkrare grundval, när den nya metoden en gång skall tillämpas. Utskottet säger också i anslutning till propositionen att det hoppas att den nya metoden, när den kommer i tillämpning, skall i högre grad än den gamla stimulera intresset bland jordbrukarna för uppskattning av deras skogar.

Det var till detta resonemang jag ville göra en hemställan till finansministern och jordbruksministern. Det är ett utomordentligt allmänt intresse från denna synpunkt, att det finns säkra utgångspunkter vid taxeringarna, att det finns uppskattningar av ena eller andra slaget att bygga på. Jag undrar, om inte redan nu, under den tid vi ha kvar till dess, som vi hoppas, den nya metoden kommer att införas, utöver fortsättandet av riksskogstaxeringen, åtgärder kunde vidtagas för att stimulera de enskilda skogsägarna till att i större utsträckning än hittills upprätta hushållsplaner eller åtminstone företaga uppskattning av sina skogar. Om det kunde i större utsträckning ske, skulle här skapas ett betydligt säkrare underlag. Jag vill således hemställa till finansministern att i samråd med jordbruksministern upptaga den frågan till dryftande, i vad mån och på vilket sätt ett sådant uppskattningsarbete, helst upprättande av hushållsplaner, hos de enskilda jordbrukarna kan åstadkommas. För övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 4.

*Förslag till
ändring av
förordningen
angående försäljning av
rusdrycker,
m. m.*

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 10 mars 1944 dagtecknad proposition, nr 241, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker.

Förslag till ändring av förordningen angående försäljning av rusdrycker,
m. m. (Forts.)

I anledning av propositionen hade väckts följande motioner, nämligen:

1) de likalydande motionerna nr 321 i första kammaren av herr *Velander m. fl.* och nr 512 i andra kammaren av herr *Hagberg* i Malmö *m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 241;

2) de likalydande motionerna nr 322 i första kammaren av herr *Boman m. fl.* och nr 511 i andra kammaren av herr *Andersson* i Falkenberg *m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta icke bifalla det i propositionen framställda förslaget; samt

3) de likalydande motionerna nr 323 i första kammaren av herr *Åkerberg m. fl.* och nr 513 i andra kammaren av herr *Sundström* i Skövde *m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förnyad utredning och, därest utredningen därtill föranledde, för riksdagen framlägga förslag till lösning av frågan om restaurangbolagens organisation, varvid i motionen under sex punkter angivna riktlinjer borde vinna beaktande.

Motionerna hade, i vad angick anslagsfrågan, hänvisats till statsutskottet och i övrigt till bevillningsutskottet.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 241, till den del densamma hänvisats till bevillningsutskottet, och med avslag å de likalydande motionerna I: 321 av herr *Velander m. fl.* och II: 512 av herr *Hagberg* i Malmö *m. fl.*, de likalydande motionerna I: 322 av herr *Boman m. fl.* och II: 511 av herr *Andersson* i Falkenberg *m. fl.* samt de likalydande motionerna I: 323 av herr *Åkerberg m. fl.* och II: 513 av herr *Sundström* i Skövde *m. fl.*, samtliga motioner i vad desamma hänvisats till bevillningsutskottet,

1) för sin del antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker; samt

2) tillkännagiva, att de vid propositionen fogade förslagen till bolagsordning för det nya restaurangbolaget samt till avtal mellan staten, å ena, och bolaget respektive stamaktieägarna, å andra sidan, icke — utöver vad i utskottets motivering anförts — föranledde någon erinran från riksdagens sida.

Reservationer hade avgivits:

I) av herrar *Velander*, *Björkman*, *Hagberg* i Malmö och *Henriksson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av de likalydande motionerna I: 321 av herr *Velander m. fl.* och II: 512 av herr *Hagberg* i Malmö *m. fl.*, de likalydande motionerna I: 322 av herr *Boman m. fl.* och II: 511 av herr *Andersson* i Falkenberg *m. fl.*, samt de likalydande motionerna I: 323 av herr *Åkerberg m. fl.* och II: 513 av herr *Sundström* i Skövde *m. fl.*, samtliga motioner i vad desamma hänvisats till bevillningsutskottet,

1) avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 241, i vad densamma hänvisats till bevillningsutskottet; samt

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förnyad utredning av frågan om förändrad organisation av den av systembolagen bedrivna utskänkningsrörelsen, vilken utredning förutsattes komma att äga rum i samband med den tillämnade fortsatta utredningen angående systembolagens organisation i övrigt; samt

II) av herr *Sundström* i Skövde, som ansett, att utskottet bort föreslå riksdagen att i anslutning till de likalydande motionerna I: 323 av herr *Åkerberg m. fl.* och II: 513 av herr *Sundström* i Skövde *m. fl.*, i vad desamma hänvisats till bevillningsutskottet, besluta:

Förslag till ändring av förordningen angående försäljning av rusdrycker, m. m. (Forts.)

att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förnyad utredning och, därest utredningen därtill föranledde, för riksdagen framlägga förslag till denna frågas lösning, varvid i anförda motioner i sex punkter angivna riktlinjer borde vinna beaktande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag har begärt ordet i början av denna debatt för att försöka klarlägga, vad den fråga, som nu är före, egentligen gäller. Jag bara beklagar att kammarens ledamöter äro så fåtaligt närvarande, ty det förefaller, som om man i den offentliga diskussionen skulle ha förbisett några av de avgörande faktorerna. Man har i denna diskussion resonerat, som om den framlagda propositionen hade till uppgift att skapa ett nytt stort statligt centraliserat bolag. Det är i stället på det sättet, att vi redan ha ett allmänt företag, som praktiskt taget ligger helt i samhällets hand men där hela beslutanderätten har kommit att vila hos ett ämbetsverk. Det har kommit till på grund av en serie sammanstötande omständigheter. Kontrollstyrelsen har haft till uppgift att vårda sig om nykterhetslagstiftningens tillämpning. Den har därför kommit att få det avgörande inflytandet över distributionen av alkohol, och i den mån systembolagen ha utvecklat sig till att bli moderbolag för restaurangbolag har kontrollstyrelsen faktiskt blivit den avgörande instansen även i den stora affärsrörelse, som restaurangbolagen bedriva.

Vi ha alltså utan att statsmakterna på något sätt haft tillfälle att överväga den lämpliga organisationen kommit fram till en anordning, där ett ämbetsverk, tillskapat för helt andra uppgifter, har fått, skulle jag vilja säga, ett av de mest svårskötta områdena inom det ekonomiska livet på sin lott att bestämma över. Detta faktum har länge varit bekant. Det är ganska många år sedan jag först hade anledning att uppmärksamma det. Det var på olika vägar detta fördes till min kännedom, även på den vägen att man kraftigt underströk, att kontrollstyrelsen numera inte längre var ett litet ämbetsverk, som lämpligen borde ledas av en överdirektör, utan tvärtom hade vuxit ut på ett sådant sätt att den kunde jämföras med våra stora affärsdrivande verk, vilket borde återverka även på kontrollstyrelsens ställning och på chefens ställning. Emellertid, den första anledningen till att denna fråga blev på allvar upptagen var, att besparingsberedningen redan tidigt under sitt arbete uppmärksammade dels de möjligheter som skulle kunna föreligga till besparingar genom en annan organisation av rusdryckshanteringen, dels — vilket mycket kraftigt underströks — det egendomliga förhållandet att ett ämbetsverk, tillskapat för helt andra ändamål, på detta sätt hade blivit affärsdrivande. Man skulle kunna tillfoga, att ledningen i detta ämbetsverk inte bara hade vad man brukar kalla för den verkställande direktörens befogenheter utan dessutom också hade befogenhet att vara företagens revisor. Det är nämligen, som var och en vet, kontrollstyrelsens ställning såsom reviderande organ för systembolagen och restaurangbolagen jämte den direktivgivande uppgift, som chefen för kontrollstyrelsen har, som har iett till att de olika företagen — nu talar jag närmast om restaurangbolagen — inte kunna företaga sig något av ekonomisk betydelse utan att få godkännande från kontrollstyrelsen, och det innebär i grund och botten att kontrollstyrelsen har blivit både chef och revisor.

När detta uppmärksammades inom besparingsberedningen, tillsattes en liten utredningskommitté, som ganska snart kom med förslag om att både systembolagen och restaurangbolagen skulle skiljas från kontrollstyrelsen och göras till

*Förslag till ändring av förordningen angående försäljning av rusdrycker,
m. m. (Forts.)*

två fristående stora bolag, ett gemensamt systembolag och ett gemensamt restaurangbolag. Förslaget gick ut på remiss, blev upptaget delvis välvilligt, delvis onådigt — jag skall inte gå in på den saken alls. Emellertid, på grund av de under krisen rådande förhållandena fick frågan vila, fastän jag hela tiden har haft klart för mig att statsmakterna måste taga ställning till den, och det är det som har lett fram till den proposition, som nu föreligger.

Då kan man naturligtvis fråga sig, som många ha gjort, varför bara frågan om restaurangbolagen tagits upp till övervägande och inte frågan om systembolagen, såsom det ursprungliga förslaget innebar. Jag kan mycket enkelt svara, att det är beroende på att visserligen de missförhållanden eller den oriktiga organisation, som jag här har påpekat, gälla både systembolagen och restaurangbolagen, men man kan inte komma förbi det faktum, att systembolagen fortfarande inte äro rent affärsdrivande företag, utan äro i betydande utsträckning, som alla veta, nykterhetsvårdande organ, och att alltså de invändningar, som kunna göras emot att skapa ett enda stort systembolag, kunna komma från ett helt annat håll än de invändningar, som kunna göras mot att frigöra restaurangbolagen från kontrollstyrelsens överinseende. Särskilt med hänsyn till att hela frågan om vår rusdryckslagstiftning i betydelsen av restriktionssystem är kastad i stöpsleven — den snabbutredning, som nu föreligger, har ännu inte lett till något resultat, och den stora utredning, som riksdagen begärt om hela problemet, måste omedelbart komma — förefaller det mig vara ganska litet mening i att, innan denna utredning satts i gång och innan vi alls tagit ståndpunkt till restriktionssystemets framtid, föreslå en så radikal ändring av restriktionssystemet som ett enda stort systembolag skulle innebära. Jag uttalar därmed inte någon personlig mening om, huruvida ett systembolag eller många systembolag är lämpligast ifrån nykterhetssynpunkt, men jag tror att det är en övervägande mening bland dem som äro anhängare av detta system, att om den individuella kontrollen skall ha någon mening, den knappast kan utövas av ett enda stort företag. I vilket fall som helst, detta är anledningen till att frågan om systembolagen har skjutits åt sidan, så mycket mer som ju alla måste erkänna, att det är två ganska skilda ting, å ena sidan att sälja sprit och vin och å andra sidan att sköta en restaurangrörelse. Det är möjligt, såvitt jag förstår, för ett ämbetsverk att sälja alkohol. Man behöver inte ha någon särskild affärstalang, man behöver inte vara särskilt skickad att sköta ett affärsföretag för att kunna få den svenska allmänheten att köpa sprit. Däremot är skötseln av en restaurang något helt annat, och jag är därmed framme vid frågan om vilka olägenheterna äro i fråga om restaurangrörelse med den nuvarande anordningen.

Man må ha vilken mening som helst om den utsträckning, i vilken det allmänna, låt oss säga staten, bör syssla med ekonomisk verksamhet, men vi borde väl alla kunna vara överens om att om det allmänna har övertagit en viss del av näringslivet, så bör det vara ett gemensamt intresse att dessa företag äro organiserade på det mest praktiska sätt, och det finns väl ändå ingen som skulle vilja påstå, att den lämpligaste formen för att bedriva en ekonomisk verksamhet, vilken den än må vara, skulle vara ett vanligt svenskt ämbetsverk. Ännu mera gäller detta när vi komma fram till en ekonomisk verksamhet av den typ som restaurangrörelse innebär. Sålunda i och för sig, även om inte några andra invändningar hade funnits, så förefaller det mig som om den, som har i viss mån ansvaret för de allmänna företagens skötsel, hade en skyldighet att se till att organisationen av dessa företag blir lämpligt ordnad. Det kan man inte påstå att den är, när ett vanligt svenskt ämbetsverk har hand om en affärsrörelse. Man får komma ihåg — och jag säger detta därför att

Förslag till ändring av förordningen angående försäljning av rusdrycker,
m. m. (Forts.)

vad jag nu sagt innebär icke på något sätt någon kritik av den rörelse, som kontrollstyrelsen numera bedriver — att det har varit en lycklig tillfällighet att chefen för kontrollstyrelsen haft intresse och läggning för att på samma gång vara affärschef, men ingen kan väl tänka sig, att när man väljer chef för ett sådant ämbetsverk som kontrollstyrelsen man skall ständigt ha som första ledstjärna att det skall vara en person som är lämplig att stå i spetsen för en stor affärsrörelse av just detta slag. Bortsett från allting annat föreligger det således anledning att söka finna en annan anordning än den nuvarande. Men då därtill kommer att detta ämbetsverk på grund av de omständigheter som jag redan nämnt, på grund av den förening av direktivgivning och revision, som nykterhetslagstiftningen har medfört, inte bara har blivit affärsdrivande, utan dessutom har blivit sin egen revisor, så förstär var och en att alla, som syssla med denna sak och velat se saken objektivt, ha sagt sig att detta är i längden ohållbart. Det är först i den reservation, som här föreligger vid utskottets betänkande, som en grupp av ansvariga medborgare har sagt, att hittills har det inte föranlett några egentliga olägenheter och därför kunna vi mycket väl låta det fortsätta. Jag tror att den andra kläm, som finns och som gäller utredning, innebär väl i viss mån även från reservanternas sida ett erkännande av att man inte i längden vill taga ansvaret för det nuvarande tillståndet.

Om det är på det sättet, uppstår i grund och botten bara en fråga: på vad sätt skall man ersätta den verksamhet, som nu utövas av kontrollstyrelsen genom de olika restaurangbolagen? Vilken organisation skall man sätta i stället? Då finns det väl praktiskt taget bara två linjer. Om man inte skall ha ett ämbetsverk brukar man säga: vi kunna välja den aktiebolagsform, som visat sig lämplig för så mycket annan verksamhet, både enskild och offentlig. Det finns ingen anledning att välja en annan form än aktiebolagsformen, och frågan är bara: skall man skapa ett stort bolag eller skall man skapa flera? Det faktum att vi för närvarande ha fem restaurangbolag kunde ju närmast peka i den riktningen att man säger: frigörelse ifrån kontrollstyrelsen går bara till på det sättet, att vi göra fem stycken allmänna bolag, som inte ägas av systembolagen och inte stå under kontrollstyrelsen, utan där styrelse sätts till på annat sätt. Dessa fem bolag få agera liksom nu fastän på en friare bas och med en annan sorts övervakning och revision än den nuvarande.

Den andra vägen är att säga: det finns så stora fördelar förbundna med en enhetlig organisation, att man bör pröva en sådan. Sakrevisionen, som sist yttrat sig i denna fråga, föreslog att man i stället för ett stort restaurangbolag skulle skapa tre eller fyra, och det anfördes vissa skäl härför, som utan tvivel äro av en viss vikt, såsom att det skulle vara en viss tävlan mellan dessa företag och att ett företag icke skulle få bli för stort o. s. v. Det är skäl som kunna anföras, och den som har läst departementschefsyttrandet i denna proposition har nog fått klart för sig, att det varit med en viss tvekan, som valet har utfallit till förmån för det enhetliga bolaget.

Jag skall i korthet angiva, vilka de avgörande skälen för mig varit, när jag valt det enhetliga bolaget framför t. ex. tre eller fyra bolag eller de nuvarande fem. Det är helt enkelt så, att om man föreslår flera bolag, så innebär det, att man tror sig redan nu i förväg kunna avgöra, vilken som är den lämpligaste avgränsningen, geografiskt sett t. ex., mellan dessa olika bolag. Man vet så litet om framtiden, och man vet inte, om dessa företag komma att växa. Redan som de äro, äro de för stora. Kanske inte alla, men åtminstone ett av dem är så stort, att det mycket väl kan sättas i fråga. huruvida det icke från vissa synpunkter sett skulle vara en fördel, att detta bolag delades upp på flera.

Förslag till ändring av förordningen angående försäljning av rusdrycker,
m. m. (Forts.)

Om man — vilket jag tror är riktigt, när det gäller en sådan verksamhet lik-
som när det gäller mängen annan verksamhet — vill se till, att de enskilda
enheterna icke bli så stora, att de överstiga förmågan hos ledningen, som skall
ta ansvaret för dessa enheter, att så att säga individuellt sköta dem, så är det
ytterst svårt att avgöra, hur stora företagen skola vara, och det är framför
allt omöjligt att i förväg avgöra, hur många de skola vara.

Då kommer den frågan, om det icke skulle kunna finnas möjligheter att,
fastän man formellt skapar ett enda stort bolag, inom ramen för detta stora
företag få en decentralisering av själva driften som tillmötesgår de önskemål
som jag nyss nämnde. Om det är möjligt att inom ett stort företag åstadkomma
en sådan decentralisering av driften, då är uppenbarligen denna form för
organisationen att föredraga framför en organisation, där man i förväg försö-
ker avgöra, hur många driftsenheter som skola finnas. Det är det ena av de
skäl som förmått mig att i detta fall stanna vid det enhetliga bolaget. Det har
jag gjort under den uttryckliga förutsättningen, att detta icke får leda till
vad jag skulle kunna kalla en standardisering och en stelhet, som på andra
områden och icke minst på detta säkerligen icke är av godo.

Man kan emellertid icke komma ifrån, att ett stort företag har vissa för-
delar som de mindre icke ha. Själva det faktum, att dessa stora företag kunnat
utveckla sig på det sätt som de gjort, hänger utan tvivel samman just med att de
äro så stora som de äro. Det är fördelarna av storinköp och överhuvud taget
av den stora gemensamma hushållningen. Dessa fördelar äro på vissa punkter
alldeles uppenbara, och jag har därför kommit till den slutsatsen, att om
man skall ersätta det nuvarande systemet, som — jag vill upprepa det, ty det
är ett avgörande faktum — för närvarande är ett centraliserat system, där man
har en ledning med utomordentliga maktbefogenheter, med ett stort statsföre-
tag, så kan man göra det och samtidigt åstadkomma en sådan decentralisering
som det med den nuvarande organisationsformen icke är möjligt att genomföra.
Det är alltså så långt ifrån att det förslag som här framställts skulle vara
ett steg i riktning mot en ytterligare centralisering och byråkratisering, att
det tvärtom är tänkt som en utväg för att komma ifrån den centralisering och
den byråkratisering som för närvarande kan förefinnas.

Jag vill härtill foga en sak som utskottet uppmärksammat, vilket jag med
tillfredsställelse noterat. Ni veta, att systembolagen icke bara äro till för att
främja nykterheten, utan också till för att skaffa staten inkomster. Man har
följaktligen icke kunnat undgå att inom systembolagen och inom hela denna
rörelse, som växt fram ur systembolagen, i viss mån anlägga fiskaliska syn-
punkter på rörelsen. Man har betraktat det som ett tecken på framsteg och
duglighet, när företaget har kunnat leverera in så stora överskott som möjligt.
Jag är inte av den meningen, att detta är den riktiga synen på restaurang-
bolagens verksamhet. Att systembolagen äro ett skatteinstrument, är uppen-
bart, men restaurangbolagen kunna icke vara och få icke vara skatteinstru-
ment. Restaurangbolagen äro avsedda att på ett för nykterheten lämpligt sätt
sköta en viss del av låt mig säga den allmänna behovstillfredsställelsen. De
äro till för allmänhetens skull och icke för statens fiskaliska intressen. Det
är alltså önskvärt, att man inom ledningen för ett företag gör klart för sig,
att avsikten icke är att skaffa största möjliga överskott att leverera in till
statskassan, utan att avsikten är att tillgodose allmänheten på bästa möjliga
sätt. Det uttryck som detta fått i utskottsbetänkandet noterar jag som sagt
med tillfredsställelse, och jag är övertygad om att en från systembolagen och
kontrollstyrelsen skild restaurangrörelse kan lättare tillgodose dessa allmänna
önskemål än den nuvarande organisationen.

Förslag till ändring av förordningen angående försäljning av rusdrycker, m. m. (Forts.)

När man gentemot detta — och det är det sista jag här skall säga — har anfört, att företagets ledning kommer att vara centraliserad till Stockholm och att det icke kan vara lämpligt, att hela landet på detta sätt i fråga om restaurangrörelsen, i den mån denna ligger under detta bolag, styres ifrån huvudstaden, vill jag återigen erinra om att denna rörelse för närvarande är på detta sätt centraliserad. Där finns icke någon styrelse sammansatt av representanter för olika landsdelar. Om man skapar ett enhetligt företag, kunna i dess styrelse sättas in representanter för de olika delarna av landet, varvid deras synpunkter kunna göra sig gällande i den högsta ledningen, vilket nu icke är fallet. Då kommer det, vilket jag redan nämnt och vilket jag nu upprepar, att finnas möjligheter att sträva efter en sådan decentralisering i själva skötseln som är önskvärd inom denna del av näringslivet. Jag för min del syftar då icke närmast på de lokala förtroendemän som finnas omnämnda i propositionen och som utskottsmajoriteten också har tagit upp och ytterligare vill skapa en starkare ställning åt genom att tala om att det skall finnas skyldighet från restaurangledningens sida att konferera med dem, utan jag tänker närmast på själva den av bolaget tillsatta ledningen för de olika företagen. Det är deras rörelsefrihet som jag menar blir en annan och större efter en sådan ny organisation.

Till avslutning vill jag bara säga, att vilken positiv lösning man än väljer, så kan den diskuteras. Om utskottet efter övervägande kommit till den uppfattningen, att det visserligen finns skäl för att inrätta ett enda restaurangbolag, men att det finnes starkare skäl för att skapa flera bolag, då skulle jag sagt, att det visserligen strider mot den uppfattning till vilken jag kommit, men jag erkänner, att man här kan ha delade meningar, och jag skulle ha tillagt: låt oss försöka; visar det sig att det är olämpligt med denna lösning av frågan, så är det ingen svårighet att vidtaga en ändring. Nu ha emellertid de som icke velat följa utskottsmajoritetens uppfattning om det enhetliga bolaget ställt sig på en negativ ståndpunkt och icke velat ge några direktiv för vad som skall göras. Det är detta som är så otillfredsställande, att jag knappast kan antaga, att deras förslag blir riksdagens beslut. I alla händelser har jag ansett mig skyldig att lägga fram denna sak för riksdagen, för att om riksdagen skulle vara av en annan mening och anse, att det ingenting vore att invända mot det nuvarande tillståndet och att det kunde fortsätta, ansvaret i alla händelser icke skulle komma att vila på mig personligen utan på folkrepresentanterna. Jag tror, att var och en, som verkligen sätter sig in i frågan, skall se, att det som föreslås ingenting annat är än att den bestående centraliserade, byråkratiska organisationen ersättes med en centraliserad, friare organisation, inom vilken möjlighet till decentralisering kan förekomma. Jag är övertygad om att den som ser saken på detta objektiva sätt skall finna, att en lösning är nödvändig samt att den bästa lösningen ligger i utskottsmajoritetens förslag.

Herr Hagberg i Malmö: Herr talman! Jag tror icke att jag röjer någon hemlighet, när jag meddelar, att man inom bevillningsutskottet, när detta ärendet behandlades där, från alla håll lade i dagen en synnerlig skepsis beträffande det föreliggande förslaget. Vid de första överläggningar vi hade var det, såvitt jag erinrar mig, ingen enda inom utskottet som uttalade sig till förmån för propositionen. Det var först efter ganska långvariga och tidsödande överläggningar som ledamöter av utskottet ansågo sig böra ge till känna en uppfattning som i någon mån åtminstone graviterade mot förståelse för propositionen.

Förslag till ändring av förordningen angående försäljning av rusdrycker,
m. m. (Forts.)

Att en sådan tveksamhet var för handen, är ingalunda svårt att förstå. För var och en som har läst propositionen och de där refererade remissyttrandena är det ju uppenbart, att man bland alla de myndigheter som här kommit i åtanke har lagt i dagen en synnerligen stor tveksamhet och anfört mycket vägande erinringar mot detta förslag. Av dessa remissvar har naturligtvis utskottet tagit intryck. Utskottet har emellertid också och kanske ännu mer tagit intryck av den ställning som departementschefen ansett sig böra intaga till frågan. Icke heller departementschefen har lagt i dagen någon alltför prononcerad övertygelse rörande det riktiga i det här föreslagna tillvägagångssättet, och jag vill fästa uppmärksamheten på att även i det anförande som finansministern just nu har hållit från statsrådsbänken skymtade precis samma tveksamhet som man har kunnat konstatera i hans departementschefsuttalande till propositionen. Ja, han gick så långt, att han förklarade, att om man kunnat ena sig om en sådan anordning, som ifrågasatts av sakrevisionen, med tre bolag eller något sådant, så skulle han för sin del icke haft något att däremot erinra.

Denna tveksamhet från majoritetens sida har naturligtvis satt mycket stora spår efter sig i den motivering som majoriteten här åvägabragt. Med hänsyn till den långt framskridna tiden skall jag icke ingå på något alltför detaljerat omnämnande av detta majoritetens förslag till motivering. Jag vill emellertid framhålla som min mening, att denna motivering är mycket rikligt försedd med reservationer och invändningar i olika hänseenden. Den går heller icke fri från anklagelser för självmotsägelse på ganska avgörande punkter. Jag skall här endast dra fram ett enda exempel på hur tveksam även majoriteten är, när den skall rekommendera riksdagen att antaga detta förslag.

På ett ställe vill utskottet understryka, att en central ledning för ifrågasvarande restaurangrörelse torde vara starkare och bättre skickad än en decentraliserad att objektivt bedöma olika lokala önskemål ävensom frågor rörande den socialvårdande verksamheten. Majoriteten menar sålunda, att t. ex. någon generaldirektör i Stockholm skulle vara bättre skickad att uttala sig om de lokala önskemålen beträffande huru restaurangerna skola drivas än låt mig säga befolkningen i Malmö och skulle vara mera kapabel att uttala sig om hur befolkningen i Malmö skulle vilja ha denna sak ordnad än befolkningen i Malmö själv. När emellertid utskottsmajoriteten gjort detta uttalande, så är den icke mera övertygad om bärigheten av detsamma, än att den på nästa sida tar tillbaka alltihop och gör mycket starka uttalanden till förmån för ett genomgående och ett kontinuerligt lokalt inflytande på verksamheten. Ja, den går så långt, att den vill, att detta skall inskrivas i avtalet. Man säger: »Icke desto mindre torde uttryckligen böra föreskrivas, att det skall åligga riksbolaget att i sådana fall, där bolagets dispositioner kunna tänkas komma att beröra de lokala intressena, rådgöra med de delegerade, som för detta ändamål utsetts av vederbörande kommun. Den ifrågasvarande bestämmelsen synes lämpligen kunna intagas i det avtal som, enligt vad i propositionen föreslagits, skall upprättas mellan staten och det nya restaurangbolaget.» Man är alltså å ena sidan alldeles övertygad om att det bästa sättet att tillfredsställa de lokala synpunkterna är uttalanden från en central ledning i Stockholm, men å andra sidan förklarar man, att det är nödvändigt att göra en särskild anordning för att tillgodose önskemålen i de olika orterna. Det finns ju ingen möjlighet att finna en linje mellan dessa båda uttalanden. På samma sätt skulle man kunna fortsätta att granska detta majoritetens förslag till motivering.

Som finansministern här mycket rikligt antytt, ehuru jag tyvärr måste säga,

Förslag till ändring av förordningen angående försäljning av rusdrycker, m. m. (Forts.)

att han blott alltför kort uppehöll sig vid den sidan av saken, så förhåller det sig så, att upptakten till hela detta ärende, och det måste man hålla fast vid, är ett förslag från besparingsberedningens sida. Detta är anledningen till att vi nu ha hela denna fråga framför oss. Besparingsberedningen förmenade, att man genom en dylik koncentration av restaurangbolagen till ett enda restaurangbolag liksom genom en koncentration av systembolagen till ett enda stort systembolag skulle kunna vinna besparingar. Det är utgångsläget för hela denna fråga. När man sedan emellertid går att undersöka, vilka besparingar som man skulle kunna vinna, när det gäller restaurangbolagen, så får man inte veta något som helst om resultatet härav. Man måste konstatera, att de sakkunniga, såsom det står i betänkandet, avstått från att framlägga något siffermaterial med den, synes det mig, ganska sällsamma förklaringen, att det givetvis vore svårt att något så när exakt beräkna storleken av den vinst som kan uppkomma vid en omorganisation. Men om detta förslag skulle utgöra ett led i statsmakternas allmänna besparingssträvanden, så tycker man ju dock, att det skulle vara av värde för riksdagen att få någon enda siffra på vad denna besparing skulle kunna röra sig om. Någon sådan siffra har icke ställts till vårt förfogande. Vi tilläto oss inom utskottet att rikta frågor till de tillkallade sakkunniga, men jag måste tyvärr säga, att vi fingo intet svar på dessa frågor. Utskottet är på denna punkt lika klokt nu som det var, när propositionen presenterades. Nu har man emellertid, då någon klarhet härutinnan icke kunnat vinnas, helt enkelt undanskjutit denna, den primära anledningen till upptagandet av hela denna fråga. Den har man undanskjutit, och i stället har man blåst upp en detalj i spörsmålet till att få en allt dominerande betydelse, nämligen frågan om kontrollstyrelsens s. k. dubbelställning, ett spörsmål som tidigare skänkts mycket liten uppmärksamhet, helt enkelt av den anledningen att någon som helst olägenhet av denna kontrollstyrelsens dubbelställning icke har kunnat förmärkas. Jag vill för min del gärna medge, att det inte är tillfredsställande som det nu är med att ha kontrollstyrelsen som ett, såsom finansministern här sade, på en gång kontrollerande och direktivgivande organ. Ser man det hela formalistiskt, är detta — det är klart — ingen tillfredsställande ordning; det är ett slags skönhetsfläck på det hela. Men några praktiska olägenheter av detta ha ej påvisats. Om kammarens ledamöter haft tillfälle och tid att gå igenom remissyttrandena, skola ni finna, att däri icke framförts några erinringar i detta hänseende. Jag vill här endast referera till ett enda uttalande; jag gör det därför att det är ganska belysande. Det är nämligen socialstyrelsen, som i detta sammanhang uttalar, att de sakkunniga icke närmare utvecklat, i vilka hänseenden den såsom principiellt oriktig betecknade ordningen — alltså kontrollstyrelsens dubbelställning — medfört praktiska olägenheter av sådan betydelse, att det rimligen borde komma i fråga att undanröja dessa genom vittgående reformer. Även på denna punkt är man alltså utan svar på sina frågor: Vari bestå dessa olägenheter, som nu anses så viktiga, att denna reform, rörande vilken man i övrigt är ytterst tveksam, skall behöva genomföras?

Ytterligare en omständighet tillkommer. Kontrollstyrelsens uppgivna dubbelställning är ju egentligen densamma till systembolagen som till restaurangbolagen. Då frågar man sig: Hur kan man tillåta denna dubbelställning att fortfara i fråga om systembolagen men icke i fråga om restaurangbolagen? Finansministern medger här, att det icke är så farligt att låta det vara som det är i fråga om systembolagen, därför att systembolagen utöva annan verksamhet än restaurangbolagen. Systembolagen äro rena distributionsföretag. Det behöves inga särskilda kunskaper för att tillhandahålla allmänheten de

Förslag till ändring av förordningen angående försäljning av rusdrycker,
m. m. (Forts.)

varor som systembolagen tillhandahålla, medan restaurangbolagen bedriva en verksamhet, som fordrar grundliga yrkeskunskaper. Detta är i och för sig alldeles riktigt. Men är det så, att ur allmän synpunkt det är betänkligt, att kontrollstyrelsen är på en gång kontrollerande och direktivgivande i fråga om ett organ, är det naturligtvis lika betänkligt i fråga om ett annat organ, alldeles oavsett vad det ena eller andra organet sysselsätter sig med.

Nu har man ju från reservanternas sida kunnat framföra många andra erinringar mot detta förslag. Ett argument, som vi särskilt ha använt oss av, är farhågorna för att ett sådant restaurangbolag lätteligen skulle komma att omvandlas till ett skatteinstrument. Vi ha funnit fog för dessa farhågor i det förhållandet, att detta allmänna riksbolag skulle konstrueras alldeles efter en mall, upplagd inom de två stora monopolen för spriten och tobaken. Dessa äro ju utpräglade skatteinstrument numera. Vi fruktade, att samma öde komme att övergå det stora riksbolaget för restaurangdrift.

Jag är mycket glad att finna, att vår argumentering på denna punkt uppmärksamrats i väsentlig mån av majoriteten, som tagit så starka intryck av vår argumentering, att man i sitt förslag till betänkande ju gör ett mycket bestämt uttalande mot varje tanke på att använda ett sådant riksbolag såsom skatteinstrument. Det heter: »I första hand anser utskottet det vara angeläget betona att, därest det nu föreslagna riksbolaget kommer till stånd, utvecklingen icke får drivas därhän, att detta bolag betraktas såsom ett skatteinstrument; det nya bolaget skall alltså icke tjäna fiskaliska intressen, utan bolagets rörelse skall — självfallet med beaktande av sociala synpunkter — drivas så, att fördelarna av en god skötsel komma konsumenterna själva till godo.» Jag tycker, att det är ett betydande framsteg, att man fått in detta även i majoritetens förslag till utlåtande. Jag vill också uttrycka min tillfredsställelse med den enligt min mening kategoriska förklaring, som departementschefen lämnade i denna mycket viktiga fråga, då han uttalade: »Riksbolaget kan icke och får icke vara beskattningsinstrument.» Orden föllo ordagrant på detta sätt. Detta uttalande från finansministerns sida är enligt min mening förbindande för framtiden. Jag vill hoppas, att det också håller.

Mycket mera skulle förvisso vara att säga i denna angelägenhet. Jag skall endast sluta med ett par ord.

Jag har alltid för min del i den mån det varit mig möjligt reagerat mot denna tendens här i landet att till huvudstaden centralisera den ena stora verksamheten efter den andra. Jag behöver icke här utveckla, vad det betyder för landsorten att på det sättet som nu sker berövas det ena stora företaget efter det andra. Det måste innefatta ett lamsläende i icke ringa grad av den ekonomiska självverksamheten ute i landsorten. Det innebär också något annat, som man ej får glömma: det innebär ett berövande för landsorten av ganska betydande skatteobjekt, vilka tillföras huvudstaden, som redan nu, det må jag säga, har sitt skatteunderlag tillgodosett över hövan. Jag är ledsn över att icke denna synpunkt har vunnit ett större beaktande från majoritetens sida än vad fallet är här. Jag tycker, att vi alla skulle kunna förena oss i ett allmänt uttalande mot dessa tendenser. De äro icke lyckliga för landsorten, och jag tror, uppriktigt sagt, i det långa loppet icke för huvudstaden heller. Hela näringslivet skulle må bättre i det långa loppet av utvidgad decentralisation i stället för den alltmera prononcerade centralisation, som kommer till synes.

Som jag flera gånger påpekat har majoriteten med sitt sätt att se lagt i dagen stor tveksamhet. Departementschefen själv dolde ingalunda den tveksamhet han hyste inför detta projekt. Under sådana förhållanden undrar jag,

Förslag till ändring av förordningen angående försäljning av rusdrycker,
m. m. (Forts.)

huruvida det är alldeles nödvändigt att just i dag gå till avgörande i denna fråga. Man brukar alltid säga, att i tveksamma fall skall man icke handla. Det är ganska länge sedan i varje fall bevillningsutskottet varit så tveksamt om ett ärende som det varit om det förevarande. Jag tror, att det är ganska länge sedan finansministern själv varit så tveksam som han i kväll givit till känna att han är. Jag undrar, om det icke under sådana förhållanden vore klokt att följa högerreservationen. Jag vill fästa uppmärksamheten på att högerreservanterna önska icke, att detta förhållande med kontrollstyrelsens dubbelställning skall fortfa. Högerreservanterna äro ingalunda blinda för olägenheterna av denna ordning; den är otillfredsställande, som jag själv tidigare anført. Men jag menar, att det borde tagas under övervägande, huruvida man icke skulle kunna klara upp denna fråga på ett annat och bättre sätt än man gjort i propositionen och som föranlett så många erinringar även från majoritetens sida.

Med dessa ord, herr talman, tillåter jag mig hemställa om bifall till den av herr Velander m. fl. afgivna reservationen.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! När bevillningsutskottet gick till behandling av denna sak var det, som herr Hagberg sade, en tämligen stark tveksamhet i utskottet. Men tveksamheten gällde icke det som herr Hagberg här ville göra gällande. Jag tror, att man har rätt att säga, att praktiskt taget alla de tveksamma — till dem hörde jag personligen — icke voro tveksamma om att något måste göras, utan tveksamheten gällde den form, som skulle växa fram för att bota det, som man ansåg icke vara riktigt och rimligt i detta avseende. Vi godtogo nämligen finansministerns uttalande på sidan 57 i propositionen, där han säger, att han anser förhållandet, sådant det regleras i rusdrycksförsäljningsförordningen, d. v. s. kontrollstyrelsens dubbelställning av både direktivgivande och dechargebeviljande part, vara av den art, att en ändring nu måste företagas. På denna punkt rådde varken från min sida eller från åtskilliga andra, som tillhörde utskottsmajoriteten, någon som helst tveksamhet.

Herr Hagberg gör nu gällande, att denna dubbelställning är i och för sig orimlig, ja den är principiellt naturligtvis sådan, att den knappast borde ha kommit till någon gång — men att den dock ej är av den art, att man förden skull nu omedelbart borde gå till en reformering. Jag vill säga herr Hagberg, som ju tillsammans med mig i rätt stor omfattning bidrog till 1937 års beslut, att hade man den gången kunnat ana en sådan expansion av dessa restaurangföretag som vi under dessa sex år fått uppleva, tvivlar jag på att riksdagens bevillningsutskott skulle ha följt Kungl. Maj:t den gången. Jag tror tvärtom, att bevillningsutskottet den gången, om man kunnat ana, att man skulle få företag, som rörde sig med en omsättning av 110 miljoner kronor årligen — enligt den senaste uppgiften vi fingo i utskottet, om jag icke minnes fel — hellre skulle ha bibehållit den form, som då fanns till.

Nu säga ju reservanterna, som herr Hagberg företräder, att det hela är bara en sexårshistoria, men hela utvecklingen har ju ägt rum under dessa sex år. Hade utvecklingen ägt rum ännu snabbare, hade den kanske varit ännu farligere.

Men det stora argumentet, som man anser vara ett starkt skäl mot att handla nu, är att samma förhållande gäller i fråga om systembolagen. Det är riktigt på ett sätt. Jag lägger i min argumentation, varför man icke skall taga båda på en gång, icke huvudvikten vid detta, att det är en så enkel sak att i systembolagen sköta distributionen och att det där icke behöves sakkunskap på samma sätt som det behöves i ett restaurangföretag, utan jag lägger den därvid, att det

Förslag till ändring av förordningen angående försäljning av rusdrycker,
m. m. (Forts.)

är orimligt att rasera 1937 års beslut i fråga om systembolagen, därför att det sammanhänger med den individuella kontrollen. Jag kan för min personliga del säga, att skola vi ha en individuell kontroll, då måste lekmannainflytandet, sådant det finnes kvar i de systembolag vi ha, beredas en smula inflytande eller åtminstone vara en instans, till vilken allmänheten kan vända sig. En individuell kontroll, koncentrerad i ett enda systembolag med anställda tjänstemän med kontrollrätten över det svenska folket helt i sin hand, tror jag ej bör tilltala någon av oss.

Det är mina skäl, varför jag har bestämt hävdad, att frågan om systembolagen, som ju i och för sig är en enkel organisationsanordning, bör prövas i samband med spørsmålet om den individuella kontrollen, om ransoneringen, om bibehållandet överhuvud taget av detta system, som vi för närvarande ha; därför tillhör denna fråga med naturnödvändighet den utredning, som riksdagen beslöt i fjol och som det är min förhoppning — liksom det var herr Wibergs i Malmö häromdagen — att finansministern snarast möjligt sätter i gång. Det är rätt egendomligt, att man nu från så många håll, när det gäller restaurangbolagen åberopar den i fjol beslutade utredningen och vill hänga restaurangbolagen på denna utredning och göra så mycket stort av denna utredning. Jag uppskattar ju, att man i dag kommit till den ståndpunkten, men jag kan icke finna det annat än en smula egendomligt, att de, som i fjol ej bara röstade mot utredningen utan använde hela sin kraft för att stjälpa möjligheterna till denna utredning, nu föra fram den i ljuset såsom det stora argumentet för sin ståndpunkt.

Den tveksamhet, som gjorde sig gällande i utskottet, rörde framför allt punkten, om det var ett riksbolag som var lösningen här eller om man kunde tänka sig några andra vägar. Vi, som ha sysslat en smula med dessa ting under årens lopp här i riksdagen och bevillningsutskottet, stannade särskilt inför två spørsmål i detta sammanhang. Det var risken för att ett bolag sådant som det som var föreslaget i den kungl. propositionen lätt nog kunde bli ett skatteinstrument, som det ju icke kunde vara avsett att vara. Vi hade ju med öppna ögon, när det gällde vin- och spritcentralen och när det gällde tobaksmonopolet, lagt upp det efter dessa linjer: när det gällde tobaksmonopolet klart angivande, att allt det staten skall taga ut skall tagas ut i form av skatter, varigenom detta har blivit ett av de stora skatteinstrumenten; och när det gällde vin- och spritcentralen har man dels följt skattevägen och dels av vissa handelspolitiska skäl följt vägen att taga en handelsvinst, som således via vin- och spritcentralen inflyter till statskassan.

Men här har det ju icke varit så. Redan 1937, när vi behandlade den nu gällande rusdrycksförordningen, påtalades det ju från olika håll, att man i dessa restaurangbolag borde kunna sänka matpriserna. Det var särskilt i rikets andra stad som denna rörelse drivits på sådant sätt, att den gav stora vinster just på maten, varför det skulle finnas stora möjligheter att förbilliga denna. Man påstod, att denna politik drevs med hänsyn till de privata restaurangföretagen. Det fanns sålunda all anledning att frukta, att ett företag av denna art lätt kunde utveckla sig till att bli ett nytt skatteinstrument.

Det andra spørsmålet gällde det kommunala inflytandet, som visserligen icke är stort för närvarande. Ty om vi gå till de fem olika företagen och titta, få vi ju se, att det långt ifrån är alla kommuner, som ha några försänkningar till dessa olika bolagsstyrelser.

Dessa båda om jag så får säga huvudanmärkingar föranledde utskottet att söka sig fram efter andra linjer för att om möjligt få fram ett alternativ till den kungl. propositionen. Vi voro inne på vägen, om man skulle

*Förslag till ändring av förordningen angående försäljning av rusdrycker,
m. m. (Forts.)*

kunna skapa en lösning genom att taga tre eller fyra bolag. Vi voro inne på linjen om man exempelvis skulle kunna genom att flytta över revisionen och dechargeförfarandet till statens sakrevision vinna ett bättre resultat än det den kungl. propositionen åsyftade. Vad vi däremot voro tämligen lätt överens om var att det var ingen väg för statsverket att medverka till att ovanpå fyra eller fem aktiebolag göra ett statligt holdingbolag. Det var en väg, som, om den kunde undvikas, också borde undvikas.

Vi prövade oss fram efter dessa vägar. Men efter hand som vi tittade på dem och prövade dem, kommo vi till det resultatet, att ingen av dem kunde anses vara bättre än det förslag som Kungl. Maj:t framlagt i propositionen.

Om man, som det ju var nödvändigt, måste utgå ifrån att dessa tre eller fyra aktiebolag i alla fall måste söka skapa ett samarbete och få ett gemensamt direktörsråd på ett eller annat sätt för att tillgodogöra sig bästa möjliga resultat, så måste man ju säga sig, att den enda vinst, som skulle följa av att bibehålla dessa tre eller fyra bolag skulle vara, att om man för ett bolag beräknade 16 styrelseledamöter och styrelsesuppleanter så skulle man — om man hade fyra bolag — få 48 stycken till utöver de 16. Samma förhållande skulle ju gälla revisionen, och vi kunde icke vid prövning av dessa olika alternativ anse, att det vore fördelaktigt att på detta sätt utvidga organisationen, ty, mina damer och herrar, den saken måste vi nu ha klar för oss, att de nuvarande aktiebolagen icke kunna bibehållas i den form och med den sammansättning av styrelser och revisioner, som de för närvarande fått. Om vi skulle bibehålla tre eller fyra eller fem bolag i landet, så måste det ju vara med styrelser sammansatta på ett sådant sätt, att det allmännas inflytande garanterades. Det allmännas inflytande kan bevillningsutskottet icke anse vara så representerat i systembolagen, att det kan helt överlätas åt dessa att ordna det hela. Det är ju självfallet, herr talman, att man naturligtvis alltid kan tvista om dessa ting. Man kan tvista om det på det sättet, som herr Hagberg har gjort och som jag har gjort. Man kan exempelvis låta beskattningsfrågan bli en stor dominerande fråga, men i samma ögonblick skulle man ju också nödgas framhålla, att kommunalskatteberedningen i sitt betänkande föreslår, att alla företag av denna art skola beskattas interkommunalt och att det således icke skall bli Stockholms stad, som kommer att få vinsten, då kommunalskattefrågan lösts. Tvärtom tror jag det kommer att framkalla ett ramaskri i Stockholm. då åtskilliga av de företag, som nu beskattas i Stockholm, i enlighet med kommunalskatteberedningens förslag komma att taxeras för interkommunala ändamål. Jag tvivlar icke ett ögonblick på vilken ställning, som exempelvis andra kammaren kommer att intaga vid behandlingen av kommunalskatteberedningens förslag.

För att vara på den säkra sidan har emellertid utskottets majoritet ansett sig särskilt böra understryka, att riksbolaget icke får bli ett skatteinstrument. I den delen hade herr Hagberg icke något att erinra mot utskottets utlåtande. Den vinst, som uppstår, skall i en eller annan form återskänkas till konsumenterna, således antingen genom prissänkning eller genom förbättring av standarden. Vi ha också ansett oss böra särskilt understryka, vad som intagits i § 3 i avtalet angående bolagets skötsel. Bolaget skall drivas så, att man tillvaratager alla ekonomiska intressen. Detta får icke tolkas som om det vore meningen, att bolaget skulle drivas i syfte att bereda staten vinst. På denna punkt, där tvksamheten i utskottet var stor, har man, skulle jag tro, skapat garantier mot överraskning. I den andra tveksamma punkten — jag syftar på frågan om det kommunala inflytandet — har utskottets majoritet sagt, att det kommunala inflytandet måste ordnas så att vid alla tillfäl-

Förslag till ändring av förordningen angående försäljning av rusdrycker,
m. m. (Forts.)

len, då det gäller anordningar av lokal art, bolaget skall vara skyldigt att träda i förbindelse med de kommunala representanterna. För att ytterligare stryka under angelägenheten härav, har bevillningsutskottet icke blott skrivit detta i sin motivering utan hos Kungl. Maj:t anhållit att det skulle skrivas in i avtalet mellan staten och företaget. Såsom jag förut här påpekat, är det naturligtvis alltid så, att man i spörsmål av den storleksordning som det, vilket här föreligger, kan vara tveksam. Man kan i olika detaljer ha skiljaktiga meningar, men jag kan försäkra, att bevillningsutskottets majoritet försökt att skapa garantier för att hindra allt, som kan medföra fara. I detta sammanhang vill jag framhålla, att i 6 kap. i Kungl. Maj:ts förslag till förordning om ändring av rusdrycksförsäljningsförordningen ingå vissa bestämmelser i syfte att bringa ur världen de irritationsmoment, som förefunnits mellan företagen och deras personal. Man har velat uppnå detta syfte genom att göra kontrollstyrelsen till förhandlande organ i löne- och pensionsfrågor. Det blir praktiskt taget kontrollstyrelsen, som blir den verkliga arbetsgivaren, och personalen får sina frågor lösta på samma sätt som andra förhandlingsberättigade personalgrupper. Det skulle ju kunna sägas mycket mer i detta ärende, men jag tror, att detaljerna sakna intresse vid denna tidpunkt.

Med anförande av dessa synpunkter hemställer jag, herr talman, om bifall till utskottets här föreliggande förslag.

Under detta anförande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av förhandlingarna.

Herr **Olofsson** i Höganäs: Herr andre vice talman! Vi ha i en motion hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta för nyad utredning och, därest utredningen därtill föranledde, för riksdagen framlägga förslag till lösning av frågan om restaurangbolagens organisation. Vårt syfte med detta utredningskrav är att få till stånd en undersökning av möjligheterna att kunna lösa organisationsfrågan genom tillskapandet av ett s. k. holdingbolag. Genom en sådan organisation skulle man kunna bibehålla de mera lokalbetonade bolagen, vilket måste anses som en fördel då det gäller en sådan rörelse som denna. Man skulle samtidigt vinna samma resultat som det avses i propositionen. Vi motionärer hysa den uppfattningen, att man med bibehållande i någon form utav de nu verkande mycket välskötta smärre bolagen skulle kunna vinna en bättre anpassning till de lokala förhållandena och de lokala kraven. Man skulle överhuvud taget kunna ge bättre utrymme för de lokala intressena. Av det utav bevillningsutskottet nu tillstyrkta förslaget framgår det icke, vilka ekonomiska fördelar man skulle vinna genom att ha ett enda stort riksbolag. Man har helt enkelt sagt att huvudsyftet icke är att skapa en bättre organisation i ekonomiskt avseende. Huvudändamålet med omorganisationen är att eliminera den dubbelställning, som kontrollstyrelsen intager såsom både direktivgivande och kontrollerande organ. Denna dubbelställning kan naturligtvis tänkas bli ohållbar i framtiden. Jag vill påpeka, att även denna dubbelställning bringas att upphöra genom en organisation av det slag, som föreslagits i denna motion. Enligt det i motionen framlagda förslaget skulle centralbolaget övertaga den direktivgivande verksamhet, som för närvarande utövas av kontrollstyrelsen. Jag vill understryka, att varken motionen nr 513 eller herr Sundströms i Skövde reservation syftar till annat än en utredning. Vilken inställning man än har till holdingbolagsorganisationen så kan det icke var orimligt, att man också undersöker, vilka eventuella fördelar en sådan organisation skulle kunna medföra i

Förslag till ändring av förordningen angående försäljning av rusdrycker, m. m. (Forts.)

detta sammanhang. Man bör undersöka detta, innan man vidtager en så omfattande omorganisation som den av bevillningsutskottet nu tillstyrkt. Här har i debatten framförts skäl emot ett stort riksbolag. Det har också framförts skäl för ett sådant, och jag skall icke, herr talman, upprepa vad som redan sagts i detta avseende utan inskränker mig kort och gott till att yrka avslag på propositionen och bifall till den av herr Sundström i Skövde avgivna reservationen.

Herr *Andersson* i Malmö instämde häruti.

Herr *Olsson* i Gävle erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Det är naturligtvis alldeles riktigt, att man kan upprätta fem bolag och bygga upp ett holdingbolag. Om man vill bereda det allmänna ett direkt inflytande och icke bara ett indirekt genom systembolagen, får man således fem gånger sexton, d. v. s. åttio styrelseledamöter plus holdingbolagets sexton styrelseledamöter. Man får nittiosex styrelseledamöter i stället för sexton. På samma sätt mångdubblas suppleanternas antal.

Härefter anförde:

Herr *Henriksson*: Herr talman! När jag läste Kungl. Maj:ts nu föreliggande proposition, fick jag omedelbart ett mycket starkt intryck av att man i propositionen ställt problemet på huvudet. Ju mer jag har försökt sätta mig in i dessa frågor, desto mer har jag också blivit styrkt i denna min uppfattning. Såsom herr Hagberg påpekat, så har ju hela detta problem aktualiserats av besparingsberedningen. Utgångspunkten har alltså varit att nå besparingar. Det ena avsnittet av problemet rör ju utminutereringen av spritdrycker. Beträffande detta avsnitt föreligger det en utredning, som med klara siffror visar, att man skulle nå mycket betydande besparingar genom ett förenhetligande av organisationen. Detta avsnitt har emellertid Kungl. Maj:t lagt på hyllan, trots de besparingsmöjligheter, som här finnas. I fråga om det andra avsnittet, som gäller utskänkingsrörelsen, finns det icke några påvisbara siffror, varav Kungl. Maj:t kan bilda sig en uppfattning om i vad mån besparingar skulle kunna göras. Både utredningsmännen och departementschefen röra sig med allmänna talesätt och antaganden om att man skulle kunna nå vissa besparingar, antaganden, som emellertid vid en närmare granskning visat sig ganska ihålliga. Det avsnittet har emellertid departementschefen tagit upp och lagt fram ett förslag till en ganska genomgående omorganisation. Man måste väl säga, att slutresultatet av besparingsberedningens initiativ är ganska överraskande.

Finansministern låter besparingsmotivet försvinna, och i stället tager han fram ett annat huvudmotiv för sitt i propositionen framförda förslag. Han tager upp den redan förut här diskuterade frågan om kontrollstyrelsens dubbelställning. För min del har jag icke hört talas om att något skulle ha inträffat, som gör den frågan så brännande, att man icke skulle kunna skjuta upp dess lösande till dess att problemet i dess helhet är omprövat. Om så sker får riksdagen tillfälle att samtidigt taga ställning till både det ena och det andra avsnittet av problemet och de olika lösningar och alternativ, som kunna finnas, och därtill få fram mera klargörande siffror beträffande vad som skulle vara att vinna, om man ginge den ena eller den andra vägen. Departementschefen säger emellertid i propositionen, att han har funnit kontrollstyrelsens dubbelställning vara så otillfredsställande ur såväl principiella som praktiska synpunkter, att han anser, att en ändring bör komma till stånd. Den uppfattningen har han emellertid endast när det gäller restaurangbolagen

Förslag till ändring av förordningen angående försäljning av rusdrycker,
m. m. (Forts.)

och icke då det gäller systembolagen, oaktat kontrollstyrelsens ställning till sistnämnda bolag är densamma. Statsrådet framhöll i sitt anförande, att det var stor skillnad på att sälja sprit och vin och att sköta ett afförsföretag av den typ restaurangbolagen representera. Det vore, förmenade han, icke lämpligt att ett ämbetsverk skulle sköta den sistnämnda uppgiften. Man kan i det sammanhanget fråga sig, vad det egentligen är för skillnad på det ena ämbetsverket och det andra, om man nu avser att bygga upp ett nytt ämbetsverk, som skall handhava restaurangrörelsen. Såvitt jag fattat besparingsberedning- och de tillkallade utredningsmännen rätt, så har huvudspörsmålet för besparingsberedningen varit att få till stånd ett enhetligt bolag för utminuter-ingen av spritdrycker. En sådan åtgärd förefaller också mig att vara rationell. Frågan om den monopoliserade detaljhandelsförsäljningen av buteljerad sprit från det statliga partihandelsbolaget är ju en rent organisatorisk distributionsfråga. Det är alldeles uppenbart, att vi kunna vinna stora besparingar, om de nu arbetande fyrtio systembolagen slås tillsammans till ett. Man vinner på så sätt också en mera enhetlig behandling av kunderna, vilket i *detta fall*, såvitt jag kan förstå, endast är till fördel. Departementschefen avvisade emellertid förslaget om det enhetliga riksbolaget för utminuter-ingen med det motivet, att man måste tänka på den individuella kontrollens betydelse. Herr Olsson i Gävle var också inne på den frågan och yttrade sig med mycket stor skärpa och nästan patetiskt om betydelsen av den individuella kontrollen. Det är emellertid då ganska intressant att taga del av vad kontrollstyrelsen säger just om systembolagens och deras styrelser betydelse, då det gäller den individuella kontrollen. I sitt yttrande, som återfinnes på s. 45 i den kungl. propositionen, säger kontrollstyrelsen bland annat: »Styrelsen anser sig emellertid böra framhålla, att för tillämpningen i allmänhet av föreskrifterna rörande den individuella utminuteringskontrollen bolagsstyrelserna spela en underordnad roll. Dyliga ärenden handläggas nämligen i regel icke av bolagsstyrelserna.» Längre fram i yttrandet heter det: »Såvitt kontrollstyrelsen kunnat inhämta, har arbetsordningarnas föreskrift om vissa ärendens hänskjutande till styrelsen» — i detta fall hänsyftar man på bolagsstyrelserna — »icke föranlett sådant hänskjutande annat än i rena undantagsfall. Av det anförda torde framgå, att systembolagens handhavande av det individuella restriktions-systemet åtminstone icke hittills krävt förhandenvaron av lokala organ med bolagsstyrelsernas sammansättning, och att hithörande ärenden väsentligen handlagts av bolagets funktionärer i ledande ställning.»

Jag tycker att detta uttalande är ganska anmärkningsvärt, och man får väl förutsätta att kontrollstyrelsen är det mest sakkunniga organet på det här området och det som har bäst reda på hur denna individuella kontroll utövas i praktiken. Man kan fråga sig, huruvida den invändning som finansministern och herr Olsson i Gävle gjort har så stort värde efter det besked kontrollstyrelsen har lämnat.

Innan jag lämnar frågan om ett enhetligt riksbolag för utminuter-ingen av spritdrycker skulle jag vilja fästa uppmärksamheten på den omständigheten att om man bildar ett enhetligt systembolag kan man också därmed nästan automatiskt lösa frågan om kontrollstyrelsens dubbelställning. Det är ju för närvarande systembolagen som äga restaurangbolagen. Om man får till stånd ett enhetligt systembolag blir detta ägare till restaurangbolagen. Rikssystembolaget borde då kunna överta vad man kallar de direktivgivande uppgifter, som kontrollstyrelsen nu har, och man skulle inte av detta skäl behöva göra några djupare ingripanden beträffande restaurangbolagens ställning och organisation.

Förslag till ändring av förordningen angående försäljning av rusdrycker, m. m. (Forts.)

Statsrådet Wigforss framhöll, att han ansåg att restaurangrörelsen borde skiljas ifrån systembolagen. Grundskälet angavs vara att systembolagen skulle handha beskattningsuppgiften. Jag kan inte anse annat än att även den avgränsningen skulle kunna lösas om man ginge den väg jag antytt. I varje fall borde väl denna möjlighet närmare utredas innan man skriker till definitivt beslut. Jag förmenar nämligen att riksdagen icke fått tillräckligt material för ett rätt bedömande av hela detta spörsmål och att hela frågan bör bedömas i ett sammanhang både beträffande systembolagsorganisationen och restaurangbolagsorganisationen.

Det är ju allmänt känt att detta projekt om ett s. k. riks-SARA väckt betänkligheter i vida kretsar, och betänksamhet har också varit till finnandes i stor utsträckning inom utskottet. Herr Olsson i Gävle yttrade att utskottsmajoriteten varit tveksam. Tveksamheten gällde icke *hurvida* någonting borde göras för att lösa kontrollstyrelsens dubbelställning, utan *på vilket sätt* man skulle gå till väga. Ja, man kan väl anse att även utskottsminoriteten varit tveksam om den saken. Det är av det skälet utskottsminoriteten förmenar, att man borde få frågan mera fullständigt belyst och få möjligheter att bedöma problemets båda avsnitt i ett sammanhang och inte nu rusa i väg med en lösning, som ur många synpunkter dock måste anses otillfredsställande.

Statsrådet Wigforss yttrade i sitt anförande att om det allmänna övertar något avsnitt av näringslivet, bör man se till att det får den mest praktiska organisationen. Den uppfattningen kan jag dela, men jag ställer mig för min del avvisande emot antagandet, att den utväg som finansministern i nu förevarande fall anvisar skulle vara den mest praktiska. Jag har i stället en mycket stark känsla av att man med en lösning enligt detta förslag i stället hamnar i en byråkratisering och en koncentration, som långt ifrån leder till det resultat, som man säger sig åsyfta. Jag skall något återkomma till detta.

Först vill jag emellertid framhålla att utskottsmajoritetens uttalande i många fall verkar, som om ifrågasvarande utskottsledamöter själva icke vore fullt övertygade om riktigheten av sin argumentering. Om kontrollstyrelsens dubbelställning säger utskottsmajoriteten: »Utskottet kan visserligen biträda den uppfattningen, att olägenheterna av kontrollstyrelsens dubbelställning hittills icke varit av mera framträdande slag, så mycket hellre som samarbetet mellan kontrollstyrelsen och restaurangbolagen givit ett utmärkt ekonomiskt resultat.» Utskottsmajoriteten säger alltså här att det inte förekommit några framträdande olägenheter, och då förstår man heller inte varför man inte skulle kunna vila på hanen ett år tills en bättre utredning är frambragt. I stället lät det ju nästan som om herr Olsson i Gävle menade, att det var någon överhängande fara, som man här måste försöka väja för.

Vad besparingsfrågan beträffar, som ju i någon mån kom bort redan i propositionen, är det märkligt att konstatera att utskottsmajoriteten därom yttrar: »I förevarande fall är alltså besparingsfrågan icke den centrala.» Utskottsmajoriteten synes alltså helt ha avskrivit besparingsfrågan. Men så tillägger utskottet i en passus, som jag tycker är av ett visst intresse: »För övrigt kan det ju ej rimligen ifrågasättas, att en sammanslagning av restaurangbolagen, på sätt i propositionen förordats, till endast ett restaurangbolag skulle medföra ökade kostnader.» Där vill t. o. m. utskottet tydligen värja sig för möjligheten att det skulle kunna bli ökade kostnader. Den känsla som nog legat bakom detta uttalande är enligt min uppfattning inte så galen, ty för min del tror jag, att om man skapar ett nytt centralt ämbetsverk för den statliga restaurangrörelsen är det mycket sannolikt att det kommer att medföra ökade kostnader.

Det blir onekligen en mycket, mycket tung administrationsapparat. Om man

Förslag till ändring av förordningen angående försäljning av rusdrycker,
m. m. (Forts.)

skall bedöma den lämpliga storleken av ett företag måste man självfallet bedöma den i förhållande till vad det är för verksamhet, som företaget skall bedriva. En affärsrörelse av sådan karaktär som restaurangrörelsen, fordrar en mycket individuell skötsel. Den fordrar nära kontakt mellan ledningen för företaget och själva restaurangverksamheten. Inköpsfrågan ligger inte heller till som exempelvis inom en industri, utan här gäller det färskvaror i stor utsträckning, vilka måste inköpas på den ort där restaurangen är belägen. Även om man nu koncentrerar ledning och administration är det uppenbart att en hel del arbetsoperationer måste ske lokalt. Kontroll, redovisning och bokföring m. m. skulle däremot skötas centralt. En dylik anordning måste medföra en synnerligen tungrodd apparatur med ett blankettskrivande av betydande omfattning.

För övrigt vill jag påpeka att redan med den nuvarande organisationen för restaurangbolagen har åtminstone ett par av dem nått en storleksordning som närmar sig bristningsgränsen. Den uppfattningen har bolagscheferna själva givit uttryck åt vid samtal, som jag haft med dem. Det förefaller då ganska egenartat om man efter dylika erfarenheter nu skulle skapa ett företag, som skulle omfatta hela landet.

Herr statsrådet säger att hans skäl för bildandet av ett riks-SARA icke är att nå en centralisering utan en decentralisering. Jag har för min del ganska svårt att förstå, hur det skall kunna bli en decentralisering, om man slår ihop fem företag till ett och att det skulle innebära en större centralisering att bibehålla de fem företagen. Den paradoxen lämnade inte herr statsrådet någon förklaring på och jag måste beteckna hans yttrande såsom ganska egendomligt. Resultatet av vad man nu är i färd med att göra måste bli en uniformitet i fråga om rörelsens skötsel, som ingalunda kan vara lämplig.

Det är ett annat avsnitt av detta problem som jag anser att man inte kan gå förbi utan vidare. Det gäller ett dylikt jätteföretags expansionslusta. Vi ha åtskilligt att lära av vad som redan hänt i den vägen. Jag vill påpeka — vilket också herr Olsson i Gävle vitsordade och som vitsordats i många sammanhang — att folkrestauranger äro mycket lukrativa företag. Nu är det, som alla känna till, så att det endast är de allmänna restaurangbolagen som ha rätt att driva folkrestauranger. En privat företagare får icke kombinera sin rörelse med en tredjeklassavdelning. I det avseendet ha de allmänna restaurangbolagen helt monopol. De göra goda vinster på dessa folkrestauranger, och vinsterna ha använts till betydande investeringar i restaurangföretag av första klass och i hotellföretag. Restaurangbolagen ha exempelvis köpt upp åtskilliga stadshotell i landsorten. Det finns faktiskt anledning fråga huruvida alla dessa investeringar verkligen äro ekonomiska ur alla synpunkter. Visserligen kan det ju lokalt mången gång tyckas väldigt fint om man får ett gentilt och dyrbart stadshotell, men när det skall göras investeringar med allmänna medel bör man väl i alla fall bedöma investeringen i förhållande till företagets art, omfattning och räntabilitet.

När man skall försöka bilda sig en uppfattning om hur det för närvarande går till på detta område, är det inte så lätt att komma till någon klarhet. Jag har emellertid försökt få ta del av något siffermaterial. De olika restaurangbolagen avgiva rapporter, i vilka man redovisar vinst eller förlust på varje restaurang för sig. Denna vinst eller förlust är emellertid framräknad, innan några avskrivningar gjorts eller skatter betalats. Inte heller förekommer i dessa rapporter någon belastning för centrala administrationskostnader. Avskrivningar, skattebelastningar och centrala administrationskostnader bokföras alltså

Förslag till ändring av förordningen angående försäljning av rusdrycker, m. m. (Forts.)

centralt i bolagen. Därav följer att man lätt får skeva begrepp om de olika restaurangernas räntabilitet och om investeringarnas lämplighet. Jag skall såsom ett exempel nämna Karlskrona, där det allmänna restaurangbolaget har ett mycket förennligt hotell. Det har sagts mig — jag kan inte absolut garantera att siffran är riktig — att det hotell man köpt kostade omkring 500 000 kronor att bygga, och senare är det renoverat av restaurangbolaget för ett par miljoner kronor. År 1942 redovisade Karlskronaföretaget en vinst på rörelsen av 44 000 kr, men centralt har »VARA» detta år på Karlskronainvesteringen avskrivit 350 000 kr. Alingsås uppvisar en vinst på 30 000 kr. — centralt har skrivits av 130 000 kr. Jag vill fråga: Är det arbetarna i Göteborg som via folkrestaurangerna fått betala dessa investeringar i dyrbara hotell- och restaurangbyggnader?

Det har alltid varit svårt att få en insyn i de statliga monopolbolagen, och det berör också utskottet i sitt betänkande rörande restaurangbolagen. Utskottet säger att verksamheten icke lämnar rum för tillräcklig insyn. Det har många gånger framhållits det önskvärda i att statsrevisorerna skulle få undersöka dessa förhållanden, så att riksdagen mera direkt kunde få en uppfattning om vad som sker.

Herr talman! Enligt min uppfattning är den föreslagna koncentrationen till ett riksbolag för restaurangrörelsen vådlig och det ur många synpunkter. Den är vådlig för konsumenterna bl. a. därigenom att man kan få en uniformitet i skötseln, som långt ifrån är önskvärd. Den är vådlig också ur den synpunkten att företaget genom sin storlek och sin överorganisation kan bli en för staten dyrbar historia. Vidare kan den vara vådlig därigenom att expansionslystnaden kan bli ännu större än för närvarande, så att vi så småningom eller kanske ganska snart, om man skall döma efter takten under de senaste sex åren, endast ha statliga restauranger över hela landet. Vi få med andra ord vad jag vill minnas att herr Ward i sin tidning häromdagen kallade »den kungl. riksserveringen».

Med hänvisning till de synpunkter jag här framfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Fru Ekendahl: Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att delta i denna principdebatt, huruvida det skall bildas ett landsomfattande restaurangbolag eller inte, utan för att få tillfälle att ställa en fråga i anslutning till den del av propositionen, som berör de anställdas löne- och anställningsvillkor.

Ut i propositionen säger departementschefen bl. a.: »Då det nuvarande förfarandet vid avtalsförhandlingarna mellan systembolagen och deras personal otvivelaktigt medför olägenheter i vissa avseenden, synes en ändring böra komma till stånd.»

Departementschefen yrkar sedan, »att systembolag icke må fatta beslut i frågor rörande lön till befattningshavare i ledande ställning inom bolaget, rörande grunder för avlöning till annan personal eller för pensionering av personal eller rörande understöd till anställd person som till följd av ålder eller annan orsak är oförmögen till tjänstgöring samt att det i stället tillkommer kontrollstyrelsen att i den ordning Konungen bestämmer avgöra dessa frågor».

Utskottet, som gjort detta yrkande till sitt, säger inte heller något om restaurangpersonalen utan talar endast om dem som äro anställda hos systembolag. Det är angeläget för mig att få reda på, hur finansministern och utskottet sett på denna fråga, hur löneförhandlingar och förhandlingar rörande arbetsförhållanden skola företagas för den personal, som kommer att anställas eller som är anställd hos det riksomfattande bolaget.

Förslag till ändring av förordningen angående försäljning av rusdrycker,
m. m. (Forts.)

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag skall be att med detsamma få svara på fru Ekendahls fråga.

När nu frågan om systembolagspersonalens förhållande till vederbörande arbetsgivare tagits upp, hänger detta samman med att systembolagen fortfarande skola stå under kontrollstyrelsens inseeende. Vid de förhandlingar, som då och då föras, har det uppstått en del svårigheter av den anledningen, att det icke varit fullt klart, vem som i sista hand är arbetsgivare i förhållande till systembolagens personal. Det är nämligen dels systembolagens arbetsgivareförening men i sista hand har kontrollstyrelsen alltid kunnat lägga sitt veto. Detta har varit till stort besvär vid förhandlingar, och därför har i propositionen föreslagits tillskapandet av en enhetlig arbetsgivarepart, vilken i detta fall blir kontrollstyrelsen. Att icke även frågan om restaurangpersonalens förhållanden upptagits beror därpå, att, sedan man skapat ett särskilt restaurangbolag, komma varken kontrollstyrelsen eller systembolagen att ha någonting med dessa arbetsförhållanden att göra. Det blir det nya bolaget, som får förhandla med sina arbetare på samma sätt som våra övriga statliga bolag få göra.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till den av herr Velanders m. fl. avgivna, vid betänkandet fogade reservationen; och 3:o avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till det av herr Olofsson i Höganäs under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr andre vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hagberg i Malmö begärde emellertid votering, varför herr andre vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr andre vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig.

Beträffande kontrapositionen äskade likväl herr Olofsson i Höganäs votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående bevillningsutskottets betänkande nr 36 antager bifall till den av herr Velanders m. fl. avgivna, vid betänkandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit bifall till det av herr Olofsson i Höganäs under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen, vadan kammaren till kontraposition i huvudvoteringen antagit bifall till det av herr Olofsson i Höganäs under överläggningen framställda yrkandet.

I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 36, röstar

Ja;

Förslag till ändring av förordningen angående försäljning av rusdrycker, m. m. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit det av herr Olofsson i Höganäs under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och nyssnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

§ 5.

Föredrogs vart efter annat bankoutskottets utlåtanden:

nr 48, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående försäljning till telegrafverket av riksbankens fastighet i Vänersborg;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall i anledning av yrkessjukdom m. m., i vad avser punkt 6 angående livränta till Svea Osine Konstantia Larsson; och

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående årligt understöd åt vissa arbetare vid Salsåkers sågverk m. fl.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6.

Motioner om viss ändring av 13 § lagen om förenings- och förhandlingsrätt.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 36, i anledning av väckta motioner angående viss ändring av 13 § lagen om förenings- och förhandlingsrätt.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Håstad**: Herr talman! Jag tar trots den sena timmen till orda i denna fråga, därför att jag vet, att densamma intresserar en stor grupp av samhällsmedlemmar. Dessutom är det ju icke andra lagutskottets fel att dess frågor, som ofta sker, komma på sladden i föredragningslistan och mestadels få behandlas nattetid.

Beträffande innehållet i förenings- och förhandlingsrättslagen ber jag att inledningsvis få erinra om, att en tvist mellan parterna under vissa betingelser kan från opartisk ordförande hänskjutas till skiljenämnd, som dock ej har att avgiva annat än ett rådgivande utlåtande. Från sådan behandling genom skiljenämnd äro emellertid undantagna tvister, vilka, som det står i lagen, äro av beskaffenhet att höra under domstol. Det är just på denna sista punkt, som herr Siljeström i första kammaren och jag i andra kammaren framfört ett yrkande i en motion. Vi ha ansett att även tvister om avskedande skulle kunna räknas till sådana tvister, som skulle kunna hänföras till skiljenämnds-förfarande. Vår allmänna utgångspunkt har då varit det allbekanta faktum, att frågor rörande avskedanden i många fall kunna vara känsliga och ömmande frågor, framför allt när det gäller gamla tjänstemän, som ha svårt att erhålla ny anställning.

Det framgår icke uttryckligen av lagtexten, hur man skall bedöma tvister om avskedande. De kunna emellertid, såsom framhållits i yttrandena, vara av två slag. Det kan vara sådana, där klara bestämmelser finnas i avtalet om

Motioner om viss ändring av 13 § lagen om förenings- och förhandlingsrätt.

(Forts.)

grunderna för ett avskedande. I sådana fall är rättsmomentet uppenbart och civildomstol eller arbetsdomstol rätt forum för deras slitande. Men en tvist kan också uppstå, när inga sådana regler föreligga i avtalet. Arbetsgivare har då ensidig rätt att uppsäga vederbörande och avskeda honom. Därvidlag kunna dock rent humanitära eller billighetssynpunkter komma in, och just därför vill man att dessa skola underkastas en opartisk granskning ur skälighetssynpunkt. Såvitt jag kunnat bedöma efter samtal med personer, som deltagit i utarbetandet av 1936 års lagstiftning, var man då av den uppfattningen, att lagens fredskapitel även skulle reglera skälighetstvister gällande avskedandefrågor av det senare slaget. Tyvärr kom behandlingen av lagstiftningen de sista dagarna av 1936 års för övrigt ganska hetsiga riksdag att försiggå så hastigt, att utskottet aldrig kom att taga ståndpunkt till eller överhuvud taget omnämna dessa tvistefrågor; det lämnade sålunda därhän om vissa avskedandefrågor vore av natur att lämpligen kunna hänskjutas till skiljenämnd. I vart fall blev det en stor överraskning för många intresserade, enkannerligen för arbetstagarparten, när man fann att socialstyrelsen införde den praxis — om den därtill inspirerats av arbetsdomstolens ordförande eller ej kan jag ej säga — att alla avskedandefrågor voro att hänföra till sådana frågor, som skulle falla under domstolsbehandling, och att således skiljenämnds-förfarandet icke skulle förekomma i dylika fall.

I skilda yttranden — jag tänker särskilt på yttrandet från arbetsdomstolens ordförande liksom på andra lagutskottets utlåtande — har man nu velat göra gällande, att man skulle komma i kollision med vissa rättsprinciper, om man tilläte att två statliga organ, dels skiljenämnd, dels domstol, skulle kunna yttra sig eller fälla ett avgörande i samma frågor. Det är givet, att här föreligger ett problem, som man icke utan vidare kan förbigå och som mera utförligt skulle ha kunnat behandlas i motionen. Vårt syftemål har emellertid varit, att till sådana skälighetsmål, som det här talats om, borde hänföras sådana tvister om avskedande, där inga klara regler i avtalet finnas, utan där bedömandet skulle göras ur billighetssynpunkter. I dylika fall vet man nämligen redan från början, vilken mening domstolen skulle ha. Den skulle blott kunna konstatera, att arbetsgivaren har ensidig rätt på detta område. Med hänsyn till detta förhållande skulle domstolen inte behöva träda i funktion. Man skulle nöja sig med det till intet förbindande skiljenämnds-förfarandet. Jag kan icke se, att så stora vådor skulle uppstå, om man ginge fram den vägen. Jag finner för min del, att andra lagutskottet i sitt utlåtande i hög grad överdrivit sina rättssynpunkter.

Jag skulle kunna gå vidare här och även beröra ett annat avsnitt av yttrandet från arbetsdomstolens ordförande. Detta har ej behandlats i utskottets utlåtande, men jag vill ändå peka på det. Han säger, att man, om man tilläte ett skiljenämnds-förfarande, skulle komma i kollision med kollektivavtalslagens 4 §, där det heter, att tvister om avtal under den tid avtalet löper ej få föranleda konflikt. Genom att förenings- och förhandlingsrättslagens fredskapitel giver part rätt att vidta stridsåtgärd, sedan ett skiljenämndsutslag icke accepterats av part, skulle, menar justitierådet Lindhagen, en konflikt kunna uppkomma, medan avtalet löper, och detta skulle då stå i strid med kollektivavtalslagens principer. Ja, denna motsägelse är alldeles riktig, men denna tolkning synes mig ganska hårdragen och kan underkastas diskussion. I vart fall kan den inte rimma med lagstiftarnas syften. När kapitlet om fredsförpliktelse infördes i förenings- och förhandlingsrättslagen kunde det nämligen aldrig ha varit meningen att där antasta en sådan fundamental princip i kollektivavtalslagen som förbudet att öppna kon-

Motioner om viss ändring av 13 § lagen om förenings- och förhandlingsrätt.
(Forts.)

flikt under den tid avtalet löper. Skulle emellertid arbetsdomstolens ordförande ha rätt i sin tolkning, vore det ej svårt att bota denna svaghet. Man behöver bara göra en ändring i föreningsrättslagen och förbjuda stridsåtgärd i den mån den strider mot kollektivavtalslagen.

Jag vill här korteligen slå fast, att den omständigheten att förenings- och förhandlingsrättslagen givits den mycket restriktiva tolkningen medfört, att en del tjänstemannaorganisationer antingen icke registrerat sig enligt fredskapitlet eller också — detta gäller ett stort förbund — återtagit sin registrering under hänvisning till just denna omständighet.

Utskottet har nu sökt gå fram en annan väg, och jag finner det mycket tacknämligt, att det ställt sig så positivt till det syftsmål, som föresvävat motionärerna. Man rekommenderar nämligen, i anslutning till socialstyrelsens yttrande, att tillskapa en tjänstemännens skiljenämnd av samma frivilliga slag mellan parterna som den så kallade arbetsmarknadsnämnden enligt Saltsjöbadsavtalet. Man hänvisar härvid till de goda resultat, som nåtts genom att avskedandefrågor kunnat hänskjutas till denna nämnd, vars utslag uppenbarligen i allmänhet respekterats av parterna. Jag finner, som sagt, detta utskottets förslag mycket tacknämligt och vill endast knyta två reflexioner till denna utskottets betydelsefulla rekommendation. För det första talar önskvärdheten för, att det för tjänstemännen blir flera skiljenämnder och ej endast en, med hänsyn till att arbetsförhållandena äro så olika bland dem och att hänsyn rimligen bör tagas till olika sedvänjor inom olika tjänstemannagrupper. Den andra reflexionen finnes antydd i utskottsutlåtandet. Om arbetsmarknadens båda parter skulle ställa sig andra lagutskottets och — som jag hoppas — riksdagens rekommendation till efterrättelse, kvarstår i alla fall, att dessa skiljenämnder endast kunna avdöma tvister om avskedandefrågor, där båda parterna, alltså även arbetsgivareparten äro organiserade. Så är för närvarande i åtskilliga fall ännu icke fallet. Det blir alltså beroende på utvecklingen, om full effektivitet skall komma att givas dessa frivilliga överenskommelser.

Detta är i stort sett, herr talman, vad jag velat säga. Jag vill avvakta utvecklingen och se, dels huruvida olika skiljenämnder komma att tillsättas, dels de resultat, som kunna komma att nås på denna väg. Kan man nå ungefär samma syftsmål frivilligt som genom att ändra lagstiftningen, må det hälsas med tillfredsställelse. Sker det icke, är det ofrånkomligt, att frågan på nytt tages upp i riksdagen. Under alla förhållanden blir det, skulle jag tro, förr eller senare önskvärt att taga upp hela denna lag till översyn, eftersom den uppenbarligen tillkom i ganska stor brådska och eftersom erfarenheten visat behovet av en formell revision. Detta är orsaken till att jag nöjt mig med en blank reservation.

Jag skall ej, herr talman, framställa något yrkande utan vill sluta med att ytterligare understryka förhoppningen att de syftsmål, som föresvävat oss — tjänstemännens ökade trygghet i anställningen — skola främjas på den väg utskottet anvisat.

Fröken Hesselgren: Herr talman! När den siste talaren själv framhållit, att utskottet anvisat en framkomlig väg, tror jag, att man kan vara berättigad säga, att utskottet efter den motion, som väckts i frågan och efter de uttalanden, som gjorts av såväl arbetsdomstolen som socialstyrelsen, knappt kan gå längre denna gång. Utskottet har ej heller på något sätt bundit sig för, att man icke längre fram kanske måste taga ett ytterligare steg, men tillsvidare har det förefallit utskottet, som den riktiga vägen vore att peka på de försök, som med sådan framgång gjorts av arbetsgivareföreningen och landsorganisationen.

Motioner om viss ändring av 13 § lagen om förenings- och förhandlingsrätt.
(Forts.)

Det har icke ställts något yrkande, men jag ber ändå, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nya moratoriebestämmelser för värnpliktiga m. fl.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Föredrogs och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial: nr 35, med överlämnande till riksdagen av förteckningar över av domänstyrelsen försålda hemman och lägenheter; och nr 36, med överlämnande till riksdagen av departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar m. m. av fast kronoegendom.

§ 9.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från första lagutskottet:

nr 283, i anledning av väckt motion med förslag till lag om vissa ändringar i 8 kap. strafflagen;

nr 284, i anledning av väckta motioner angående revision av 8 kap. strafflagen m. m.; och

nr 285, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 9 januari 1940 (nr 3) om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m.; samt

från andra lagutskottet, nr 282, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 59 § byggnadsstadgan den 20 november 1931 (nr 364).

Vidare anmäldes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 286, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i dess betänkande nr 36 bifölles även av första kammaren.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12.01 på natten.

In fidem
Sune Norrman.